

Prace studialne
Research studies

Raport końcowy
Final Report

Praca badawcza
Research work

Dane statystyczne z zakresu rewitalizacji na poziomie gmin
Statistical data on revitalization at the level of gminas

Praca powstała w ramach projektu współfinansowanego
ze środków Unii Europejskiej w ramach
Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020



Główny Urząd Statystyczny

Warszawa 2018

Prace studialne
Research studies

Raport końcowy
Final Report

Praca badawcza
Research work

Dane statystyczne z zakresu rewitalizacji na poziomie gmin
Statistical data on revitalization at the level of gminas

Praca powstała w ramach projektu współfinansowanego
ze środków Unii Europejskiej w ramach
Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020



Główny Urząd Statystyczny

Warszawa 2018

Jednostka opracowująca raport
Centrum Badań i Edukacji Statystycznej GUS
Research and Statistical Education Centre Statistics Poland

Kierownik projektu
Supervisor
Beata Bal-Domańska

Zespół badawczy
Research group

Beata Bal-Domańska, Robert Buciak, Alina Bieńkowska, Irena Drabik, Gabriela Okoń, Hanna Korpalska-Golec, Violetta Lachowska, Anna Łapińska

Raport dostępny na stronie internetowej <http://stat.gov.pl>

Report available on the website

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data — please indicate source

Druk raportu współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach projektu „Statystyka dla polityki spójności. Wsparcie systemu monitorowania polityki spójności w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz monitorowania polityki spójności po 2020 roku”.

Przedmowa

Wiele obszarów miast i wsi dotkniętych jest poważnymi problemami o charakterze społecznym i/lub infrastrukturalnym wymagającymi podjęcia zsynchronizowanych działań na dużą skalę. Skala negatywnych zjawisk, rozległość obszarów, na których występują zjawiska kryzysowe spowodowały, iż temat rewitalizacji, jako zjawiska wyprowadzania obszarów z sytuacji kryzysowej, stał się jednym z wiodących zagadnień na forum lokalnym, krajowym i europejskim.

Działania z zakresu rewitalizacji stanowią jedno z zadań władz lokalnych skierowanych na poprawę stanu zagospodarowania i warunków życia na obszarach kryzysowych w gminie. W celu umożliwienia samorządom gmin realizacji tych zadań podjęto na szczeblu centralnym szereg inicjatyw umożliwiających urzeczywistnienie tej idei. Za szczególnie ważny krok należy uznać uchwalenie w 2015 roku ustawy o rewitalizacji, która uporządkowała tematykę rewitalizacji, jasno definiując cele i wprowadzając narzędzia pozwalające na skuteczną realizację procesów naprawczych. Wdrożenie ustawy o rewitalizacji stało się bezpośrednią inspiracją do podjęcia badań w ramach pracy „Dane statystyczne z zakresu rewitalizacji na poziomie gmin”, którą mamy przyjemność Państwu zaprezentować. Zmianom prawnym towarzyszyło przekazanie na cele rewitalizacyjne znacznych środków finansowych, zarówno w formie wsparcia z budżetu Unii Europejskiej, jak i z budżetów samorządów oraz środków prywatnych. W efekcie z każdym rokiem coraz większa liczba gmin podejmuje trud realizacji przedsięwzięć naprawczych mających na celu poprawę funkcjonowania obszarów znajdujących się w sytuacji kryzysowej i wzrost jakości życia mieszkańców.

Przedstawiamy Państwu Raport końcowy podsumowujący realizację pracy badawczej nt. „Dane statystyczne z zakresu rewitalizacji na poziomie gmin”, stanowiącej część projektu „Statystyka dla polityki spójności. Wsparcie systemu monitorowania polityki spójności w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz programowania i monitorowania polityki spójności po 2020 roku”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020”.

Praca badawcza obejmowała badanie statystyczne na formularzu REW „Rewitalizacja w gminie”, prowadzone w latach 2017-2018 na pełnej populacji gmin, w zakresie ich aktywności dotyczącej rewitalizacji. Pozwoliło to na zebranie po raz pierwszy tak bogatej bazy danych statystycznych o rewitalizacji w gminach w Polsce. Zebrane informacje umożliwiają charakterystykę zakresu i skali działań podejmowanych w gminach, w tym obejmujących procesy partycypacji społecznej, przedsięwzięć rewitalizacyjnych, finansowania rewitalizacji i jej monitorowania. Informacje o rewitalizacji mają kluczowe znaczenie dla decydentów i powiązanych tematycznie instytucji, które biorą udział w tworzeniu ram prawnych, finansowych i polityk regionalnych na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym. Wśród najważniejszych efektów pracy badawczej należy wymienić zbiory danych statystycznych wraz z ich analizą oraz formularz badania REW „Rewitalizacja w gminie”.

Prezentowane w niniejszym raporcie wyniki badań mają charakter rozwojowy i nie są oficjalnymi statystykami publikowanymi przez Główny Urząd Statystyczny.

Przekazując niniejszy raport zachęcamy do szerszej dyskusji dotyczącej tematyki badań statystycznych z zakresu rewitalizacji, która mogłaby się przyczynić do dalszych poszukiwań badawczych i do doskonalenia wykorzystanej metodyki.

Preface

Many areas of cities and villages are affected by serious social and/or infrastructural problems which require large-scale and synchronized activities. The scale of negative phenomena, the breadth of the areas in which crises occur caused that the topic of revitalization, as a phenomenon of pulling areas out of crisis, became one of the leading issues in the local, national and European forums.

Revitalization activities are one of the tasks of local authorities aimed at improving the state of development and living conditions in crisis areas in a gmina. In order to enable gmina self-governments to carry out these tasks, a number of initiatives were taken at the central level to make this idea a reality. A particularly important step was the adoption of the revitalization act in 2015, which tidied up the subject of revitalization, clearly defining the objectives and introducing tools that allow for the effective implementation of remedial processes. The implementation of the revitalization act has become a direct inspiration to undertake research as part of the work "Statistical data on revitalization at the level of gminas", which we are pleased to present to you. The legal changes were accompanied by transfer of significant financial resources for revitalization purposes, both in the form of support from the European Union budget as well as from the budgets of local governments and private funds. As a result, with each passing year, an increasing number of gminas take up the task of implementing corrective actions aimed at improving the functioning of areas in a crisis situation and increasing the quality of life of inhabitants.

We are presenting to you the Final Report summarizing the implementation of research work on "Statistical data on revitalization at the level of gminas" as part of the project "Statistics for cohesion policy. Support for the monitoring system of cohesion policy in the financial perspective 2014-2020 and programming and monitoring of cohesion policy after 2020 "co-financed by the European Union from the funds of the Technical Assistance Operational Programme 2014-2020".

The research work included statistical surveys on the REW form "Revitalization in the gmina" carried out in 2017-2018 on the full population of gminas regarding their revitalization activity. This allowed, for the first time, to gather a rich statistical database on gminas in Poland regarding revitalization. The collected information enables to characterize the scope and scale of activities undertaken in gminas, including processes of social participation, revitalization projects, revitalization financing and its monitoring. Information on revitalization is of key importance to decision-makers and thematically related institutions which are involved in the creation of legal, financial and regional frameworks at local, regional, national and international level. The most important results of the research work include statistical data sets along with their analysis and the REW form "Revitalization in the gmina".

The research results presented in this report are experimental in nature and thus are not considered as official statistics published by Statistics Poland.

While presenting this report, we encourage a wider discussion on the subject of the revitalization survey, which could contribute to further research and to improve the methodology used.

Spis treści

str.

Przedmowa	7
Spis tabel	13
Spis wykresów	13
Spis map	14
Ważniejsze skróty	15
Ważniejsze akty prawa	16
Wstęp	17
Synteza	19
1. Wybrane informacje o pracy badawczej	25
1.1. Zakres i cel pracy badawczej	25
1.2. Realizacja pracy badawczej	26
2. Metodyka badania REW „Rewitalizacja w gminie”	29
2.1. Zakres badania	29
2.2. Aktywność samorządu gminnego w zakresie rewitalizacji (Dział I)	31
2.3. Partycypacja społeczna z zakresu rewitalizacji (Dział II)	32
2.4. Obszar zdegradowany (Dział III)	33
2.5. Obszar rewitalizacji (Dział IV)	34
2.6. Przedsięwzięcia realizowane z zakresu rewitalizacji (Dział V)	35
2.7. Finansowanie przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji (Dział VI)	36
2.8. Specjalne strefy rewitalizacji (Dział VII)	37
2.9. Miejscowe plany rewitalizacji (Dział VIII)	38
2.10. Ocena aktualności programów rewitalizacji (Dział IX)	39
2.11. Monitorowanie procesu rewitalizacji (Dział X)	39
3. Analiza danych z zakresu rewitalizacji w 2017 roku	40
3.1. Wprowadzenie	40
3.2. Aktywność samorządu gminnego w zakresie rewitalizacji	40
3.3. Partycypacja społeczna z zakresu rewitalizacji	45

3.4. Obszar zdegradowany	48
3.5. Obszar rewitalizacji	53
3.6. Przedsięwzięcia realizowane z zakresu rewitalizacji.....	57
3.7. Finansowanie przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji w GPR i PR	64
3.8. Specjalne strefy rewitalizacji w GPR.....	67
3.9. Miejscowe plany rewitalizacji w GPR	69
3.10. Ocena aktualności programów rewitalizacji (GPR i PR)	69
3.11. Monitorowanie procesów rewitalizacji ujętych w GPR i PR.....	71
4. Kluczowe wskaźniki rewitalizacji w latach 2015-2017.....	73
5. Raporty jakości i techniczny.....	77
5.1. Raport jakości – uwagi ogólne	77
5.2. Raport techniczny.....	80
6. Wnioski końcowe i rekomendacje.....	82
Załączniki.....	83
Załącznik nr 1 – REW dane 2015-2016_formularz wraz z wersją elektroniczną	83
Załącznik nr 2 – REW dane 2015-2016_wytyczne.....	83
Załącznik nr 3 – REW dane 2017_formularz wraz z wersją elektroniczną.....	83
Załącznik nr 4 – REW dane 2017_wytyczne	83
Załącznik nr 5 – tablice wynikowe z badania REW_dane 2017	83

Contens

page

Preface	7
List of tables	13
List of charts	13
List of maps	14
Major abbreviations	15
Important legal acts	16
Introduction	17
Executive summary	19
1. Selected information about the study	25
1.1. Scope and purpose of the study	25
1.2. Implementantation of the study	26
2. Methodology of the study REW "Revitalization in the gmina"	29
2.1. Scope of the study	29
2.2. Gmina self-government activity in revitalization (Chapter I)	31
2.3. Social participation in revitalization (Chapter II).....	32
2.4. Degraded area (Chapter III).....	33
2.5. Area of revitalization (Chapter IV)	34
2.6. Projects implemented in revitalization (Chapter V)	35
2.7. Financing projects in revitalization (Chapter VI)	36
2.8. Special revitalization zones (Chapter VII).....	37
2.9. Local (spatial) revitalization plans (Chapter VIII)	38
2.10. Evaluation of the validity of the revitalization programme (Chapter IX)	39
2.11. Monitoring of the revitalization process (Chapter X)	39
3. Data analyses on revitalization processes in 2017	40
3.1. Introduction.....	40
3.2. Gmina self-government activity in revitalization.....	40
3.3. Social participation in revitalization	45
3.4. Degraded area.....	48

3.5. Area of revitalization	53
3.6. Projects implemented in revitalization	57
3.7. Financing projects in revitalization in GPR and PR.....	64
3.8. Special revitalization zones in GPR.....	67
3.9. Local (spatial) revitalization plans in GPR.....	69
3.10. Evaluation of the validity of the revitalization programme (GPR and PR)	69
3.11. Monitoring of the revitalization process in GPR and PR	71
4. Key indicators of revitalization processes in 2015-2017.....	73
5. Quality and technical report.....	77
5.1. Quality report – general comments.....	77
5.2. Technical report	80
6. Summary and recommendations.....	82
Annexes	83
Annex 1 – REW data 2015-2016_survey form	83
Annex 2 - REW data 2015-2016_ guidelines.....	83
Annex 3 – REW data 2017_survey form.....	83
Annex 4 – REW data 2017_ guidelines.....	83
Annex 5 – tables REW survey_ data 2017	83

Spis tabel

List of tables

- Tabela 1. Liczba pozyskanych formularzy REW w I i II edycji badania
- Tabela 2. Zakres badania REW w zależności od ścieżki realizacji procesu rewitalizacji
- Tabela 3. Gminy realizujące procesy rewitalizacji w 2017 roku
- Tabela 4. Przeprowadzone procesy konsultacji społecznych dotyczące rewitalizacji na potrzeby samodzielnych programów rewitalizacji (GPR/PR) obowiązujących w 2017 roku
- Tabela 5. Komitety rewitalizacji lub inne organy pełniące funkcje opiniodawczo-doradcze w 2017 roku
- Tabela 6. Obszary zdegradowane w gminach realizujących procesy rewitalizacji (GPR lub PR) w 2017 roku
- Tabela 7. Obszary rewitalizacji w GPR i PR w 2017 roku
- Tabela 8. Przedsięwzięcia z zakresu rewitalizacji w GPR, PR i IDS w 2017 roku
- Tabela 9. Finansowanie przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji w programach rewitalizacji w 2017 roku
- Tabela 10. Specjalne strefy rewitalizacji (SSR) w 2017 roku
- Tabela 11. Rewitalizacja i procesy partycypacji społecznej w gminach w latach 2015-2017
- Tabela 12. Obszary zdegradowane i obszary rewitalizacji w programach rewitalizacji w latach 2015-2017
- Tabela 13. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne i ich finansowanie w programach rewitalizacji w latach 2015-2017
- Tabela 14. Instrumenty GPR w latach 2015-2017
- Tabela 15. Monitorowanie programów rewitalizacji w latach 2015-2017
- Tabela 16. Ocena kontaktu z gminami w trakcie zbierania danych na formularzu REW
- Tabela 17. Ocena procesu pozyskania danych w poszczególnych działach formularza REW w II edycji badania (badanie maj-lipiec 2018 r.)

Spis wykresów

List of charts

- Wykres 1. Dokumenty strategiczne z zakresu rewitalizacji w gminach w 2017 roku
- Wykres 2. Formy konsultacji społecznych dotyczących rewitalizacji na potrzeby GPR i PR obowiązujących w 2017 roku
- Wykres 3. Procesy konsultacji społecznych na potrzeby GPR i PR obowiązujących w 2017 roku według form i rodzaju gminy (w %)
- Wykres 4. Przeciętna powierzchnia obszaru zdegradowanego w przeliczeniu na 1 gminę, w której w 2017 roku obowiązywał GPR i PR
- Wykres 5. Przeciętna liczba mieszkańców obszaru zdegradowanego w przeliczeniu na 1 gminę, w której w 2017 roku obowiązywał GPR i PR
- Wykres 6. Przeciętna powierzchnia i liczba mieszkańców obszaru zdegradowanego w przeliczeniu na 1 gminę, w której w 2017 roku obowiązywał GPR i PR według województw

- Wykres 7. Przyczyny ustanowienia obszaru zdegradowanego w gminach, w których w 2017 roku obowiązywał GPR i PR według obszarów interwencji
- Wykres 8. Struktura powierzchni według typu terenów, na których ustanowiono obszar zdegradowany w gminach, w których w 2017 roku obowiązywał GPR i PR według województw i typu gminy (w %)
- Wykres 9. Udział przedsięwzięć podstawowych rozpoczętych lub zakończonych ujętych w GPR i PR
- Wykres 10. Struktura przedsięwzięć podstawowych zaplanowanych w dokumentach strategicznych dotyczących rewitalizacji w 2017 roku według obszaru interwencji i dokumentu strategicznego
- Wykres 11. Struktura przedsięwzięć podstawowych zaplanowanych w samodzielnych programach rewitalizacji (GPR i PR) w 2017 roku według obszaru interwencji i jednostek podziału terytorialnego
- Wykres 12. Struktura liderów (wykonawców) przedsięwzięć rewitalizacyjnych (z wyłączeniem gminy i jej jednostek organizacyjnych) według typu dokumentu strategicznego w 2017 roku (w %)
- Wykres 13. Struktura liderów (wykonawców) przedsięwzięć rewitalizacyjnych (z wyłączeniem gminy i jej jednostek organizacyjnych) w gminach posiadających GPR lub PR w 2017 roku według rodzaju gminy (w %)
- Wykres 14. Liczba liderów (wykonawców) przedsięwzięć rewitalizacyjnych (z wyłączeniem gminy i jej jednostek organizacyjnych) w gminach posiadających GPR lub PR według województw w 2017 roku
- Wykres 15. Wielkość środków finansowania zaplanowanych na przedsięwzięcia rewitalizacyjne w przeliczeniu na 1 GPR lub PR obowiązujący w 2017 roku (w mln zł)
- Wykres 16. Struktura źródeł finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych ogółem ujętych w GPR i PR obowiązujących w 2017 roku (w %)
- Wykres 17. Środki na finansowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych ogółem ujęte w samodzielnych programach rewitalizacji (GPR i PR) w 2017 roku według województw (w tys. zł)
- Wykres 18. Struktura źródeł finansowania podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych ujętych w samodzielnych programach rewitalizacji (GPR/PR) obowiązujących w 2017 roku według obszarów interwencji (w %)
- Wykres 19. Częstotliwość oceny aktualności GPR i PR obowiązujących w 2017 roku
- Wykres 20. Liczba wskaźników wykorzystywanych w monitorowaniu procesów rewitalizacji ujętych w GPR i PR obowiązujących w 2017 roku według obszarów interwencji
- Wykres 21. Liczba wybranych wskaźników wykorzystywanych do delimitacji obszarów zdegradowanych i rewitalizacji na potrzeby GPR i PR obowiązujących w 2017 roku

Spis map

List of maps

- Mapa 1. Aktywność gmin w zakresie rewitalizacji w 2017 roku
- Mapa 2. Gminy według roku przyjęcia programu rewitalizacji (GPR/PR/IDS) obowiązującego w 2017 roku
- Mapa 3. Udział powierzchni obszaru zdegradowanego w powierzchni gmin, które wyznaczyły obszar zdegradowany w 2017 roku
- Mapa 4. Udział powierzchni obszaru rewitalizacji w powierzchni gmin, które posiadały GPR, PR lub IDS w 2017 roku
- Mapa 5. Przyjęta częstotliwość oceny aktualności GPR i PR obowiązujących w 2017 roku

Ważniejsze skróty

Major abbreviations

BDL	Bank Danych Lokalnych <i>Local Data Bank</i>
GPR	Gminny program rewitalizacji uchwalony na podstawie ustawy o rewitalizacji <i>Gmina revitalization program adopted on the basis of the revitalization act</i>
GUS	Główny Urząd Statystyczny <i>Statistics Poland</i>
IDS	Inny dokument strategiczny będący podstawą realizacji zadań z zakresu rewitalizacji <i>Another strategic document being the basis for the implementation of revitalization tasks</i>
JST	Jednostki samorządu terytorialnego <i>Self-government units</i>
MPR	Miejscowe plany rewitalizacji <i>Local revitalization plans</i>
MPZP	Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego <i>Local spatial development plans</i>
PR	Program rewitalizacji uchwalony na podstawie ustawy o samorządzie gminnym <i>Revitalization program adopted on the basis of the gmina self-government act</i>
PS	Portal sprawozdawczy <i>Reporting portal</i>
SSR	Specjalne strefy rewitalizacji <i>Special revitalization zones</i>
SIB	System Informatyczny Badania <i>Research Information System</i>
SPDS	System Pozyskiwania, Przetwarzania i Integracji Danych Statystycznych <i>System for Acquiring, Processing and Integrating Statistical Data</i>
UE EU	Unia Europejska <i>European Union</i>
EUROSTAT	Urząd Statystyczny Unii Europejskiej <i>Statistical Office of the European Union</i>
p. proc. pp	punkt procentowy <i>percentage point</i>

Ważniejsze akty prawa

Important legal acts

Zestaw aktów prawnych wykorzystanych w badaniu (według stanu prawnego w okresie badawczym):

- 1) Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. 2015 poz. 1777; Dz.U. 2017 r. poz. 1023, 1529, 1566), dalej zwana ustawą o rewitalizacji,
- 2) Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2016, poz. 446 z późn. zm.), dalej zwana ustawą o samorządzie gminnym,
- 3) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2016, poz. 778 z późn. zm.), zwana dalej ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- 4) Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. 2016, poz. 716 z późn. zm.), zwana dalej ustawą o podatkach i opłatach lokalnych,
- 5) Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. 2016 poz. 1870 z późn. zm.), zwana dalej ustawą o fp,
- 6) Wytoczne Ministra Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r. w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 (MR/H 2014-2020/20(2)08/2016).

Wstęp

Prezentowany Państwu Raport końcowy stanowi podsumowanie pracy badawczej nt.: „Dane statystyczne z zakresu rewitalizacji na poziomie gmin”, która powstała w ramach projektu „Statystyka dla polityki spójności. Wsparcie systemu monitorowania polityki spójności w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz programowania i monitorowania polityki spójności po 2020 roku”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020. Został on przygotowany na podstawie informacji przekazanych przez gminy oraz raportów częściowych opracowanych na zakończenie kolejnych etapów pracy (Raport częściowy, Jachranka 2017 i Raport z realizacji badania, Jachranka 2018).

Podstawowym celem pracy badawczej było pozyskanie danych statystycznych z zakresu rewitalizacji niezbędnych do oceny zakresu i skali działań podejmowanych w gminach. Na potrzeby badania zaprojektowano formularz REW „Rewitalizacja w gminie”, obejmujący 10 działów tematycznych, który skierowano do urzędów gmin. Liczba gmin objętych badaniem wynosiła 2478 (badanie pełne). Badanie przeprowadzone zostało w dwóch edycjach: w 2017 roku i 2018 roku. Dotyczyło pozyskania informacji o procesach rewitalizacyjnych realizowanych w gminach w latach 2015-2016 (I edycja badania) oraz w 2017 roku (II edycja).

Zakres przedmiotowy badania obejmował informacje o procesach rewitalizacji w gminach realizowanych na podstawie zapisów: ustawy o rewitalizacji i uchwalonego na jej podstawie gminnego programu rewitalizacji (GPR), ustawy o samorządzie gminnym i opracowanego na jej podstawie programu rewitalizacji (PR), a także innych form realizacji idei rewitalizacji, np. na podstawie zapisów ujętych w dokumentach strategicznych (IDS), a wśród nich strategii rozwoju gminy.

Niniejszy Raport składa się z części metodologicznej, w której zwróto najważniejsze informacje o technice przeprowadzenia badania oraz krótki opis formularza REW, stanowiącego podstawę gromadzenia danych. Rozdział ten w części dotyczącej metodyki badania został opracowany na podstawie treści Raportu częściowego (Jachranka 2017).

W drugiej części Raportu przedstawiono analizę danych dotyczących rewitalizacji w 2017 roku w przekroju gmin i województw. Dane omówione zostały zgodnie z tematyką poszczególnych działów formularza REW i obejmowały:

DZIAŁ I	Aktywność samorządu gminnego w zakresie rewitalizacji
DZIAŁ II	Partycypacja społeczna w zakresie rewitalizacji
DZIAŁ III	Obszar zdegradowany
DZIAŁ IV	Obszar rewitalizacji
DZIAŁ V	Przedsięwzięcia realizowane z zakresu rewitalizacji
DZIAŁ VI	Finansowanie przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji (GPR, PR)
DZIAŁ VII	Specjalne strefy rewitalizacji (GPR)
DZIAŁ VIII	Miejscowe plany rewitalizacji (GPR)
DZIAŁ IX	Ocena aktualności programu rewitalizacji (GPR, PR)
DZIAŁ X	Monitorowanie procesu rewitalizacji (GPR, PR)

Jako uzupełnienie części analitycznej Raportu podano zestawienie najważniejszych wskaźników możliwych do przygotowania na podstawie pozyskanych danych wraz z wartościami za lata 2015-2017, czyli obejmującymi dwie edycje badania REW „Rewitalizacja w gminie”.

Do Raportu załączono formularze REW wraz z Wytycznymi metodologicznymi (Załączniki 1. i 2. dotyczą formularza stanowiącego podstawę gromadzenia danych w I edycji badania z danymi za lata 2015 i 2016 (rok realizacji 2017)); Załączniki 3. i 4. zawierają formularz z wytycznymi, będący podstawą gromadzenia danych z 2017 r. w II edycji badania (rok realizacji 2018)), a także tablice wynikowe z danymi za 2017 rok i odpowiadający im Raport jakości.

Introduction

The final report presented to you is a summary of the research work on "Statistics for cohesion policy. Support for the monitoring system of cohesion policy in the financial perspective 2014-2020 and programming and monitoring of cohesion policy after 2020" co-financed by the European Union from the funds of the Technical Assistance Operational Programme 2014-2020". It was prepared on the basis of information provided by gminas, as well as partial reports prepared at the end of subsequent stages of work (Partial report, Jachranka 2017 and Report on the implementation of the research, Jachranka 2018).

The main goal of the research work was to obtain statistical data on revitalization necessary to assess the scope and scale of activities undertaken in gminas. For the purposes of the study, the REW form "Revitalization in the gmina" was designed and it covered 10 thematic sections. The form was then sent to gminas offices. The number of gminas covered by the study amounted to 2478 (full study). The study was conducted in two editions, in 2017 and 2018, and it concerned obtaining information on revitalization processes carried out in gminas in 2015-2016 (the first edition of the study) and in 2017 (the second edition).

The subject scope of the study concerned information on revitalization processes in gminas carried out on the basis of the provisions of: the revitalization act and the, enacted on its basis, gmina revitalization programme (GPR), the act on gmina self-government based on the revitalization programme (PR), and other forms of implementing the idea of revitalization, e.g. on the basis of provisions included in other strategic documents, which include, for example, the gmina development strategy (IDS).

This Report consists of a methodological part, in which the most vital information on the technique of conducting the study is included, a short description of the REW form, which is the basis for data collection. This chapter, in the part concerning the research methodology, was developed on the basis of the content from the Partial Report (Jachranka 2017).

The second part of the Report presents the analysis of data on revitalization in 2017 by gminas and voivodships. The data were discussed in accordance with the subject of individual sections of the REW form and covered:

<i>SECTION I</i>	<i>Gmina self-government activity in revitalization</i>
<i>SECTION II</i>	<i>Social participation in revitalization</i>
<i>SECTION III</i>	<i>Degraded area</i>
<i>SECTION IV</i>	<i>Area of revitalization</i>
<i>SECTION V</i>	<i>Projects implemented in revitalization</i>
<i>SECTION VI</i>	<i>Financing projects in revitalization (GPR, PR)</i>
<i>SECTION VII</i>	<i>Special revitalization zones (GPR)</i>
<i>SECTION VIII</i>	<i>Local revitalization plans (GPR)</i>
<i>SECTION IX</i>	<i>Evaluation of the validity of the revitalization programme (GPR, PR)</i>
<i>SECTION X</i>	<i>Monitoring of the revitalization process</i>

As a complement to the analytical part, a list of the most important indicators which can be prepared on the basis of the obtained data together with the values for the years 2015-2017 is given, and it covers two editions of the REW project "Revitalization in the gmina".

REW forms were attached to the Report together with the Methodological guidelines (Annexes 1 and 2 concern the form constituting the basis for data collection in the 1st edition of the study with data for 2015 and 2016 (implementation year 2017); Annexes 3 and 4 are the form with guidelines being the basis for collecting data from 2017 in the second edition of the study (implementation year 2018), as well as result tables with data for 2017.

Synteza

Rewitalizacja, jako proces wyprowadzania obszaru ze stanu kryzysowego, jest zadaniem koordynowanym i realizowanym przez gminy. W 2017 roku 1318 gmin posiadało samodzielne programy rewitalizacji. Oznacza to, że w 53% samorządach uchwalono taki dokument (GPR lub PR). Dodatkowo 98 gmin zadeklarowało prowadzenie rewitalizacji na podstawie IDS (4%).

W 2018 roku 186 gmin poinformowało o planie wdrożenia programu rewitalizacji.

W porównaniu do 2016 roku liczba gmin, które wdrożyły programy rewitalizacji znacząco wzrosła (o 42 p.proc.). Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w rozwiązaniach systemowych jakie powstały po 2015 roku, w tym przyznanie na cele rewitalizacyjne środków z budżetu UE.

Gminy mogły prowadzić rewitalizację na podstawie ustawy o samorządzie gminnym (w formie PR) lub ustawy o rewitalizacji (w formie GPR). W 2017 roku 12% gmin posiadało GPR na podstawie ustawy o rewitalizacji, zaś 41% gmin realizowało rewitalizację na podstawie PR w oparciu o ustawie o samorządzie gminnym. Oceniając sytuację na poziomie województw, w większości z nich gminy częściej wybierały formę PR. Wyjątkiem były województwa:

- małopolskie, w którym na 139 programy rewitalizacji, 126 zostało uchwalonych jako GPR;
- pomorskie, w którym było 16 GPR i 14 PR.

Obowiązujące programy rewitalizacji to w 98% programy nowe, przyjęte w latach 2015-2017.

W 2017 roku w gminach, które posiadały samodzielny program rewitalizacji (GPR lub PR), przeprowadzono 3,5 tys. procesów konsultacji społecznych dotyczących rewitalizacji. Dodatkowo na rzecz tych programów obowiązujących w latach wcześniejszych przeprowadzono 3,2 tys. procesów konsultacji. Najwięcej konsultacji przeprowadzanych zostało przed uchwaleniem programu rewitalizacji (84% wszystkich procesów). Do najczęściej wykorzystywanych form konsultacji należały: spotkania, sesja zbierania uwag w formie papierowej lub elektronicznej, a także sesja zbierania ankiet. W konsultacjach społecznych na rzecz programów rewitalizacji wzięło udział 285 tys. osób (niespełna 156 tys. do 2016 r. oraz blisko 129 tys. w 2017 roku) oraz zgłoszono około 45 tys. uwag.

Na potrzeby konsultacji działań prowadzonych w ramach rewitalizacji powoływane są organy opiniodawczo-doradcze. W 2017 roku w gminach posiadających GPR działało 238 takich organów, w gminach posiadających PR – 437, a w gminach deklarujących IDS – 13. Wśród członków komitetów rewitalizacji licznie reprezentowani byli mieszkańcy gmin (około 25% składu). Często w skład komitetu lub odpowiadającego mu organu wchodził także przedstawiciele organizacji pozarządowych lub podmiotów zrównanych z nimi w prawach (około 15% składu). Przedsiębiorcy stanowili blisko 10% członków działających w gminach komitetów rewitalizacji lub analogicznych organów.

W 2017 roku, w Polsce, z 2 469 gmin biorących udział w badaniu 1 404 miało wyznaczony obszar zdegradowany. Sumaryczna powierzchnia obszarów zdegradowanych wyniosła 33,5 tys. km² i były one zamieszkane przez 8 853 tys. osób¹. Biorąc pod uwagę gminy, które realizowały zadania rewitalizacyjne, przeciętnie jeden GRP/PR obejmował 2,4 tys. ha obszarów zdegradowanych i był zamieszkały przez 6,7 tys. osób. Największe powierzchniowo obszary zdegradowane zostały wyznaczone na obszarze gmin wiejskich oraz miejsko-wiejskich, najmniejsze natomiast na obszarze gmin miejskich.

W badaniu z danymi za 2017 rok 1 357 gmin poinformowało o wyznaczeniu na ich obszarze obszaru rewitalizacji. Łączna powierzchnia wszystkich obszarów rewitalizacji wynosiła 991,1 tys. ha. Liczba ludności zamieszkującej obszar rewitalizacji w 1 334 gminach, dla których ustalono taką informację, wynosiła 5 521,5 tys. osób². Na obszarach rewitalizacji w 2017 roku mieszkało 20% mieszkańców gmin posiadających programy rewitalizacji. Najmniejszą część ludności gmin stanowili mieszkańcy obszarów rewitalizacji w miastach na prawach powiatu (18%), a największą

¹ Powierzchnia i liczba ludności ustalona na podstawie danych od ponad 96% gmin, które przekazały taką informację.

² Informacja po imputacji danych dla 45 gmin.

w gminach miejskich (23%). Przeciętnie obszar rewitalizacji w gminach posiadających GPR lub PR zajmował 8,8% powierzchni gminy.

W programach obowiązujących w 2017 roku zaplanowanych było 33 tys. przedsięwzięć. Przeciętnie na 1 GPR przypadało 28 przedsięwzięć. W przypadku PR wartość ta była niższa i wynosiła 23. Najmniej przedsięwzięć wymienione było w IDS (średnio 11).

W strukturze tematycznej przedsięwzięć podstawowych zaplanowanych w samodzielnych programach rewitalizacji obowiązujących w 2017 roku dominowały przedsięwzięcia z obszaru społecznego (około 36%), a więc te prowadzone w szczególności w obszarze bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym. W dalszej kolejności liczne interwencje obejmowały działania w obszarze przestrzenno-funkcjonalnym (27%) i technicznym (22%). Najmniej przedsięwzięć miało charakter interwencji gospodarczej (8%) i środowiskowej (7%).

W GRP i PR najczęściej jako liderzy przedsięwzięć rewitalizacyjnych (z wyłączeniem gminy i jej jednostek organizacyjnych) wymieniane były wspólnoty mieszkaniowe (ok. 40%). Na drugim miejscu jako liderów wskazywano inne jednostki sektora publicznego (30%). Organizacje pozarządowe odpowiedzialne są za 20% przedsięwzięć rewitalizacyjnych, a liderzy spoza sektora publicznego mają zrealizować ok. 10% przedsięwzięć.

Na realizację przedsięwzięć podstawowych i dopuszczalnych zaplanowanych w programach rewitalizacji obowiązujących w 2017 roku przewidziane było 73 725,5 mln zł.

W przypadku gmin posiadających GPR pokrycie wydatków ze środków budżetu UE zostało zaplanowane na poziomie 35,7%. Źródła prywatne zostały uwzględnione na poziomie 16,5%. W strukturze źródeł finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w GPR dominowały inne środki finansowe (47,8%) (niepochodzące z budżetu UE, ani ze źródeł prywatnych).

Nieco inaczej wyglądała struktura środków w budżetach PR, które w dużo większej części zaplanowane były do sfinansowania z budżetu UE (54%). Natomiast środki prywatne stanowiły źródło finansowania w mniej niż 10%.

Gminy wskazały przedsięwzięcia o charakterze przestrzenno-funkcjonalnym jako najbardziej angażujące środki z budżetów rewitalizacyjnych (38% planowanych wydatków). W dalszej kolejności największe środki zaplanowane zostały w obszarach technicznym i społecznym. Najmniej (w skali kraju poniżej 8%) przewidziane zostało na środowiskowy obszar interwencji.

Gminy posiadające GPR mogą korzystać z narzędzi oferowanych przez ustawę o rewitalizacji, m.in. specjalnych stref rewitalizacji i miejscowych planów rewitalizacji. Po dwóch pełnych latach obowiązywania ustawy, do końca 2017 roku 2 miasta na prawach powiatu wprowadziły specjalne strefy rewitalizacji – Płock i Łódź. Sytuacja może ulec zmianie w kolejnych latach. Gminy (15) wskazały, że do 2019 roku planują ustanowić na obszarze rewitalizacji SSR. Większą popularnością cieszyły się ustawowe rozwiązania, które można było wprowadzić w momencie uchwalenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. W 2017 roku 15 gmin wskazało, iż skorzystało z ustanowienia prawa pierwokupu na obszarze rewitalizacji, zaś 93 gminy wprowadziły zakaz wydawania decyzji o warunkach zabudowy.

W 2017 roku żadna gmina nie uchwaliła miejscowego planu rewitalizacji. Jednakże 17 jednostek poinformowało o takich planach. Obszar objęty zadeklarowanymi przez gminy miejscowymi planami rewitalizacji będącymi w trakcie opracowania wynosił 1,8 tys. ha.

Zgodnie z art. 22. ust. 1 ustawy o rewitalizacji, gminy posiadające GPR powinny dokonać oceny aktualności i stopnia realizacji co najmniej raz na 3 lata. W przypadku 60% gmin posiadających GPR zadeklarowana częstotliwość aktualności wynosiła właśnie 3 lata. Około 26% gmin podało coroczny okres oceny aktualności. Niewielki odsetek gmin (3%) nie zadeklarował częstotliwości prac aktualizacyjnych. W przypadku PR wśród 996 gmin, dla których otrzymano dane, ponad 30% nie określiło częstotliwości przeprowadzania oceny aktualności programu. Pozostałe gminy w porównywalnym stopniu korzystały z rocznych, dwu- i trzyletnich okresów przeprowadzania oceny. Jedynie 3% gmin podało okresy dłuższe, tj. 4-5 letnie.

Na potrzeby delimitacji obszarów zdegradowanych i rewitalizacji w 1308 gminach, które przekazały informację, wykorzystano około 21,6 tys. wskaźników statystycznych. Nieco mniej wskazano ich przy monitorowaniu rezultatów

w GPR i PR – 17,4 tys. wskaźników. Przeciętnie na 1 program rewitalizacji do delimitacji obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji wykorzystanych było 17 wskaźników, przy czym 25 gmin podało, że wykorzystano ponad 50 cech statystycznych. Przy monitorowaniu rezultatów programów rewitalizacji przeciętnie wykorzystywano 13 wskaźników. Spośród wskaźników dostępnych w publicznych bazach danych największą popularnością w monitorowaniu rezultatów i delimitacji obszarów zdegradowanych i rewitalizacji cieszyły się wskaźniki:

- liczba osób korzystających z pomocy społecznej (obszar społeczny),
- liczba zarejestrowanych bezrobotnych (obszar społeczny),
- liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON (obszar gospodarczy),
- liczba ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej (obszar przestrzenno-funkcjonalny),
- liczba mieszkań w zasobach komunalnych (obszar techniczny).

Praca badawcza z zakresu rewitalizacji jest pierwszym ogólnopolskim badaniem dotyczącym tematyki rewitalizacji. Przeprowadzone badanie pozwoliło pozyskać informacje na temat zachodzących w gminach procesów rewitalizacji w trzyletnim szeregu czasowym. Ważnym efektem prowadzonych prac, o długookresowym charakterze, jest wypracowanie metodologii i narzędzi gromadzenia danych o procesach rewitalizacji w gminie. Opracowany formularz badania REW „Rewitalizacja w gminie”, po wprowadzeniu ewentualnych aktualizacji na podstawie nowych informacji, może stanowić narzędzie gromadzenia danych w kolejnych okresach. Z uwagi na ważność i aktualność tematyka rewitalizacji powinna być uwzględniona w przyszłych badaniach statystyki publicznej.

Executive summary

Revitalization as a process of discharging the area from the crisis state is a task coordinated and implemented by gminas. In 2017, 1318 gminas had independent revitalization programmes. This means that 53% of local governments have adopted such a document. In addition, 98 gminas declared to carry out revitalization based on IDS (4%).

In 2018, 186 gminas informed about the plan to implement the revitalization programme.

Compared to 2016, the number of gminas that implemented revitalization programmes increased significantly (by 42 percentage points). The reasons for this state are to be found in system solutions that were created after 2015, including granting funds from the EU budget for revitalization purposes.

Gminas could carry out revitalization on the basis of the Law on gmina self-government (PR) or the Law on revitalization (GPR). In 12% of gminas, the GPR was implemented on the basis of the Law on revitalization, and 41% of gminas carried out revitalization on the basis of PR based on the Law on gmina self-government.

In most of the voivodships, as well as at the national level, PR attracted more interest. The exceptions were the following voivodships:

- *Małopolskie, where 126 out of 139 revitalization programmes were enacted as GPR*
- *Pomorskie, in which there were 16 GPR and 14 PR.*

The existing revitalization programmes are 98% new programmes adopted in 2015-2017.

In 2017, in the gminas that had an independent revitalization programme (GPR or PR) 3.5 thous. public consultation processes on revitalization were carried out. In addition, 3.2 thous. consultation processes were implemented in previous years. Most consultations were carried out before the adoption of the revitalization programme (84% of all processes). The most frequently used forms of consultations included: meetings, a session collecting comments in paper or electronic form, as well as a session for collecting questionnaires. 285 thous. participants (less than 156 thous. until 2016 and nearly 129 thous. in 2017) took part in public consultations for revitalization programmes in force in 2017 and about 45 thous. comments were reported.

Consultative and advisory bodies are appointed for the consultation of activities carried out as part of the revitalization. In 2017, 238 such bodies operated in gminas with a GPR, in gminas with PR - 437, and in gminas that declared IDS - 13. Among the members of Revitalization Committees, there were many residents (about 25% of the members). Often, the Committee or the corresponding body was also composed of representatives of non-governmental organizations or entities equal in law (about 15% of the members). Entrepreneurs accounted for nearly 10% of members working in gminas of revitalization committees or similar bodies.

In 2017, in Poland, 1404 gminas (out of 2469 in survey) had demarcated degraded area. The total area of degraded areas was 33.5 thous. km² and they were inhabited by 8 854 thous. people. On average, one GRP / PR covered 2,4 thous. ha of degraded areas and was inhabited by 6,7 thous. people. The largest degraded areas have been designated in the area of rural and urban-rural gminas, while the smallest in urban areas.

In the study with data for 2017, 1357 gminas informed about the demarcation of a revitalization area. The total area of all revitalization areas was 991,1 thous. ha. The number of inhabitants living in the area of revitalization in 1 334 gminas (for which such information was gained) was 5 521,5 thous. people. The area of revitalization, in 2017, was populated by 20% of residents of these gminas. The smallest share of the inhabitants living in the revitalization areas is in cities with powiat status (18%), and the largest share - in urban gminas (23%). On average, the revitalization area covers 8,8% of the gmina's area (GDP, PR).

In the programmes in force in 2017, 33 thous. projects were planned. On average, there were 28 projects per 1 GPR. In the case of PR, this value was lower and was 23. The lowest number of projects was mentioned in IDS (average 11).

The thematic structure of core enterprises planned in independent revitalization programmes in force in 2017 was dominated by social projects (around 36%), e.g. those carried out, in particular, in the fields of unemployment, poverty, crime, low education or social capital, as well as insufficient level of participation in public and cultural life. Numerous interventions included also activities in the spatial-functional (27%) and technical (22%) fields. The fewest projects were in economic (8%) and environmental (7%) intervention.

In GRP and PR, the most often as leaders of revitalization projects (excluding the gmina and its organizational units) were housing communities (about 40%). On the second place, other units of the public sector were indicated as leaders (30%). NGOs are responsible for 20% of projects, and leaders from outside the public sector are expected to implement about 10% of projects.

For the implementation of basic and complementary projects planned in the revitalization programmes in force in 2017, PLN 73 725.5 million was planned.

In the structure of sources of financing the implementation of revitalization projects in the GPR, other financial resources (47.8%) dominated (not coming from the EU budget, or from private sources). The gminas have planned to cover expenditure from the EU budget funds at the level of 35.7%. Private sources were included at 16.5%. The structure of funds in the PR budgets was different, which were planned for much greater financing from the EU budget (54%). Private funds, on the other hand, were a source of financing in less than 10%.

The most expensive intervention was planned in spatial and functional thematic field (38% of planned expenditures). Subsequently, the largest planned funds were in technical and social field. The least (less than 8% at national level) was planned for the environmental intervention field.

Gminas possessing the GPR may use the tools offered by the Law on revitalization, including special revitalization zones and local revitalization plans. After two full years of application of the Act, by the end of 2017, 2 cities with powiat status introduced special revitalization zones - Płock and Łódź. The situation may change in the following years. Gminas (15) indicated that, by 2019, they are planning to establish in the SSR a revitalization area. Statutory solutions that could have been introduced at the time when the degraded area and the area of revitalization were adopted were more popular. In 2017, 15 gminas indicated that they benefited from the establishment of a pre-emption right in the area of revitalization, while 93 gminas introduced a ban on issuing decisions on building conditions.

In 2017, no municipality adopted a local revitalization plan. However, 17 units have announced such plans. The area covered by local regeneration plans being under preparation declared by the gminas amounted to 1.8 thous ha.

According to 22. paragraph 1 of the Law on revitalization, gminas having a GPR should assess the relevance and level of implementation at least once every 3 years. In the case of 60% of gminas with a GPR, the declared frequency of validity was just 3 years. About 26% of gminas reported the annual validity period. A small percentage of gminas (3%) did not declare the frequency of updating work.

In the case of PR among the 996 gminas for which data were obtained, over 30% of them did not specify the frequency of the programme's validity evaluation. The remaining gminas made similar use of the annual, two- and three-year periods of assessment. Only 3% of gminas reported longer periods, i.e. 4-5 years.

For the needs of delimitation of degraded areas and revitalization in 1308 gminas which provided information, approximately 21.6 thous. statistical indicators were used. Slightly fewer were pointed out for monitoring the results in GPR and PR - 17.4 thous. indicators. On average, 17 indicators were used for 1 revitalization programme for delimitation of degraded areas and revitalization areas, with 25 gminas reporting that they used over 50 statistical indicators. While monitoring the results of revitalization programmes, 13 indicators were used on average.

Among the indicators available in public databases, the following indicators enjoyed the greatest popularity in monitoring the results and delimitating both degraded areas and revitalization areas:

- *number of beneficiaries of social welfare (social area),*
- *number of registered unemployed (social area),*

- *number of entities of the national economy to the REGON register (economic area),*
- *the number of people using the sewerage network (spatio-functional area),*
- *the number of dwellings in municipal resources (technical area).*

Research work on revitalization is the first nationwide research on the subject of revitalization. The study allowed to obtain information on the revitalization processes taking place in gminas over a three-year period. An important effect of ongoing long-term work is the development of methodologies and tools for collecting data on revitalization processes in the gmina. The survey form "Revitalization in the gmina" (REW), after the introduction of possible updates based on new information, may be a tool for collecting data in subsequent periods. Due to its validity, the topic of revitalization should be included in future public statistics surveys.

1. Wybrane informacje o pracy badawczej

1. *Selected information about the study*

1.1. Zakres i cel pracy badawczej

1.1. *Scope and purpose of the study*

Rewitalizację można określić jako zbiór działań podejmowanych na danym obszarze na rzecz lokalnej społeczności, gospodarki, środowiska i przestrzeni, prowadzonych przez jej interesariuszy. W ostatnich latach procesy te nabierają coraz większego znaczenia. Dynamika i skala rewitalizacji, jako procesu i instrumentu polityki regionalnej, wymaga wdrożenia narzędzia, które zapewniłoby możliwość obserwowania zachodzących procesów.

W polskim systemie prawnym do oficjalnego obiegu pojęcie to zostało wprowadzone ustawą z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji, przyczyniając się do uporządkowania tematyki. W jej treści wskazano, że jest to „proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy tego procesu, na podstawie gminnego programu rewitalizacji”. Taką też definicję rewitalizacji przyjęto na potrzeby niniejszego badania.

Ustawa skierowała rewitalizację na nową ścieżkę rozwoju, jako zorganizowany proces wyprowadzania obszarów ze stanu kryzysowego w oparciu o dedykowane narzędzia prawne, finansowe i organizacyjne. Rewitalizacja jako proces obejmuje całe spektrum działań począwszy od społeczno-gospodarczych do inwestycyjno-infrastrukturalnych. Realizacja tego zadania wymaga zaangażowania zarówno ze strony gminy i mieszkańców, jak i włączenia innych interesariuszy.

Jako cel główny pracy badawczej nt.: „Dane statystyczne z zakresu rewitalizacji na poziomie gmin” należy wskazać pozyskanie danych statystycznych z zakresu rewitalizacji niezbędnych do oceny zakresu i skali działań podejmowanych w gminach w latach 2015-2017. Ważnym wymiarem pracy było także opracowanie formularza stanowiącego narzędzie gromadzenia danych od gmin. Formularz ten otrzymał symbol REW „Rewitalizacja w gminie”. Może być on wykorzystywany do pozyskania danych w kolejnych latach. Dodatkowym celem prowadzonych prac było przygotowanie analizy uzyskanych danych, umożliwiającej charakterystykę aktywności gmin w zakresie rewitalizacji w badanym okresie, a dla wybranych informacji, także w kolejnych okresach.

METRYKA BADANIA

Zakres podmiotowy: urzędy gmin

Formularz badania REW skierowany był do urzędów gmin, jako jednostek organizacyjnych, których przedmiotem działalności jest wsparcie wójta, burmistrza i prezydenta miasta w realizacji zadań, w tym tych dotyczących ustanowienia obszaru zdegradowanego, obszaru rewitalizacji oraz programów wyprowadzania obszarów ze stanu kryzysowego (programów rewitalizacji).

Zakres czasowy: lata 2015-2017

Do badania wytypowano trzy lata, z których pierwszy, 2015 rok, to czas wejścia w życie ustawy o rewitalizacji, a także początek wdrażania środków z funduszy unijnych w ramach kolejnego okresu programowania.

Zakres przestrzenny: 2478 gmin w Polsce (jednostki NUTS-5)

Zakres przedmiotowy: w badaniu zwrócono uwagę na najważniejsze elementy aktywności gmin (jako podmiotu badania) dotyczące przygotowania i realizacji procesów rewitalizacji. Szczególną uwagę skierowano na następujące zagadnienia:

- a) liczbę gmin posiadających lub przygotowujących się do wdrożenia programów rewitalizacji sporządzonych w oparciu o ustawę o rewitalizacji (GPR) oraz na podstawie przepisów ustawy o samorządzie gminnym (PR) lub realizujących te zadania na podstawie innych dokumentów (IDS);
- b) partycypację społeczną, w tym formy i zakres konsultacji społecznych oraz komitety rewitalizacji;
- c) powierzchnię ludności oraz kryteria delimitacji obszarów zdegradowanych;
- d) powierzchnię ludności oraz strukturę obszarów rewitalizacji;
- e) przedsięwzięcia rewitalizacyjne oraz podmioty je realizujące;
- f) monitorowanie procesów rewitalizacji;
- g) ramy finansowe programów rewitalizacji;
- h) dedykowane narzędzia, w tym specjalne strefy rewitalizacji i miejscowe plany rewitalizacji;
- i) częstotliwość oceny aktualności GPR lub PR.

Zakres informacyjny zaplanowany do pozyskania od poszczególnych gmin był różny i wynikał z ich aktywności w zakresie rewitalizacji oraz sposobu wdrażania tych procesów. Najszerszy zakres informacji dotyczył gmin, które realizowały procesy rewitalizacji na podstawie programu rewitalizacji, najmniej informacji przekazywały gminy, które jeszcze procesów rewitalizacji nie wdrożyły (szerzej zobacz Rozdział 2.).

Pozyskane w ramach pracy badawczej dane dostarczyły ważnych informacji o działaniach gmin z zakresu rewitalizacji prowadzonych w latach 2015-2017, w tym o posiadanych GPR, jako nowego narzędzia wprowadzonego ustawą o rewitalizacji. Pod tym względem zgromadzone dane charakteryzowały stan zastany. Jednocześnie w badaniu zawarto pytania wyprzedzające, dotyczące prowadzonych przez gminę prac i planów na przyszłość, co pozwoliło na zebranie danych wskazujących kierunki przyszłych działań gmin. Te ostatnie dane mogą stanowić ważną informację na temat spodziewanych potrzeb, np. w zakresie dofinansowania.

1.2. Realizacja pracy badawczej

1.2. *Implementation of the study*

W ramach pracy badawczej został opracowany formularz badania statystycznego REW „Rewitalizacja w gminie”, będący podstawą przekazania danych przez gminy w dwóch edycjach. Formularz składał się z 10 działów tematycznych. Integralną częścią formularza były *Wytyczne metodologiczne* precyzujące zakres informacyjny poszczególnych pytań. Jako załącznik do wytycznych dołączono zestawienie wybranych wskaźników statystycznych. W załączniku znalazło się 27 zmiennych statystycznych (z tego: 11 z obszaru społecznego, 4 – gospodarczego, 3 – środowiskowego, 4 – przestrzenno-funkcjonalnego, 5 – technicznego). Ważnym kryterium doboru wskaźników, było ich wykorzystywanie w programach rewitalizacji (w diagnozie obszarów zdegradowanych i rewitalizacji lub monitorowaniu) oraz możliwość pokrycia informacyjnego w powszechnie dostępnych statystycznych bazach danych. Zestaw ten, ze względu na dostępność w publicznych bazach danych, może stanowić dobrą bazę wskaźników przydatnych do monitorowania procesów rewitalizacji. Więcej na temat struktury formularza REW i zakresu informacji patrz Rozdział 2.

Przygotowany formularz statystyczny został dwukrotnie skierowany do wszystkich gmin w Polsce:

- w ramach I edycji badania w 2017 roku z prośbą o przekazanie danych z zakresu rewitalizacji za lata 2015-2016,

- w ramach II edycji badania w 2018 roku z prośbą o przekazanie danych za 2017 rok.

Otrzymano wysoki zwrot formularzy (Tabela 1). W I edycji badania zrealizowanego w 2017 r. wskaźnik zwrotności wyniósł 99,8%, co oznacza, że wypełnione formularze odesłało 2473 spośród 2478 gmin. Formularza REW w I edycji z danymi za lata 2015-2016 nie wypełniło 5 gmin: jedna z województwa dolnośląskiego (Długołęka), dwie z województwa warmińsko-mazurskiego (Ełk – gmina wiejska i Górowo Iławeckie – gmina miejska), jedna z województwa wielkopolskiego (Kościan – gmina miejska) oraz jedna z województwa zachodniopomorskiego (Chociwel).

W II edycji badania wskaźnik zwrotności był nieco niższy i wyniósł 99,6%, co oznacza że spośród pełnej populacji gmin (2478 jednostek) dane pozyskano od 2469 gmin. Nie otrzymano informacji (lub informacja była szczątkowa) od 9 jednostek i były to: w województwie dolnośląskim gmina Niechlów, w łódzkim – Wieluń, 4 gminy z małopolskiego (Sękowa, Krzeszowice, Wadowice, Zakopane), 2 gminy z mazowieckiego (Kobyłka, Andrzejewo) oraz jedna z warmińsko-mazurskiego – gmina wiejska Ełk.

Tabela 1. Liczba pozyskanych formularzy REW w I i II edycji badania

Nazwa i symbol województwa	Liczba gmin ogółem	Liczba pozyskanych formularzy:	
		w I edycji badania (dane 2015-2016)	w II edycji badania (dane 2017)
POLSKA	2478	2473	2469
DOLNOŚLĄSKIE (02)	169	168	168
KUJAWSKO-POMORSKIE (04)	144	144	144
LUBELSKIE (06)	213	213	213
LUBUSKIE (08)	82	82	82
ŁÓDZKIE (10)	177	177	176
MAŁOPOLSKIE (12)	182	182	178
MAZOWIECKIE (14)	314	314	312
OPOLSKIE (16)	71	71	71
PODKARPACKIE (18)	160	160	160
PODLASKIE (20)	118	118	118
POMORSKIE (22)	123	123	123
ŚLĄSKIE (24)	167	167	167
ŚWIĘTOKRZYSKIE (26)	102	102	102
WARMIŃSKO-MAZURSKIE (28)	116	114	115
WIELKOPOLSKIE (30)	226	225	226
ZACHODNIOPOMORSKIE (32)	114	113	114

Źródło: Opracowanie własne.

Praca badawcza pozwoliła na realizację celu głównego, jakim było pozyskanie danych statystycznych z zakresu rewitalizacji od gmin, a także na osiągnięcie celów szczegółowych, a wśród nich:

- rozwój metodologii i narzędzi badania rewitalizacji w gminach (w tym przygotowanie formularza REW w wersji elektronicznej (interaktywnej)),
- pozyskanie wiedzy na temat aktywności gmin w latach 2015-2017 z zakresu rewitalizacji poprzez statystyczny opis i analizę danych oraz identyfikację ich planowanych działań,
- ocenę stanu wdrażania ustawy o rewitalizacji i skali stosowania narzędzi ustawowych w gminach w pierwszych latach jej obowiązywania,
- popularyzację wiedzy na temat rewitalizacji wśród różnych grup odbiorców – decydentów, środowiska samorządowe i statystyczne, analityków, studentów (poprzez prezentację wyników pracy badawczej na konferencjach oraz rozpowszechnianie opracowań pozyskanych danych i przygotowanych analiz).

2. Metodyka badania REW „Rewitalizacja w gminie”

2. Methodology of the study REW "Revitalization in the gmina"

2.1. Zakres badania

2.1. Scope of the study

W ramach pracy badawczej „Dane statystyczne z zakresu rewitalizacji na poziomie gmin” przeprowadzone zostało badanie na pełnej populacji gmin, na podstawie formularza REW „Rewitalizacja w gminie”. Liczba gmin objętych badaniem wynosiła 2478. Badanie przeprowadzone zostało dwukrotnie:

I edycja badania miała miejsce w 2017 roku z danymi za lata 2015-2016 (Załącznik nr 1 wraz z Wytocznymi metodologicznymi zawartymi w Załączniku nr 2) oraz

II edycja w 2018 roku z danymi za 2017 rok (Załącznik nr 3 wraz z Wytocznymi metodologicznymi zawartymi w Załączniku nr 4).

Formularz obejmował pytania dotyczące ogólnej aktywności gmin w zakresie rewitalizacji, ustanawiania obszarów zdegradowanych i innych ważnych zagadnień dla realizacji tego procesu. Wszystkie zostały pogrupowane w 10 działów tematycznych:

DZIAŁ I	Aktywność samorządu gminnego w zakresie rewitalizacji
DZIAŁ II	Partycypacja społeczna z zakresu rewitalizacji
DZIAŁ III	Obszar zdegradowany
DZIAŁ IV	Obszar rewitalizacji
DZIAŁ V	Przedsięwzięcia realizowane z zakresu rewitalizacji
DZIAŁ VI	Finansowanie przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji
DZIAŁ VII	Specjalne strefy rewitalizacji
DZIAŁ VIII	Miejscowe plany rewitalizacji
DZIAŁ IX	Ocena aktualności programów rewitalizacji
DZIAŁ X	Monitorowanie procesu rewitalizacji

Podstawą do formułowania pytań w treści formularza była ustawa o rewitalizacji jako aktualny i docelowy wzorzec przeprowadzania procesów rewitalizacyjnych. Takie podejście sprawiło, że dla gmin realizujących zadania rewitalizacyjne na podstawie innych dokumentów (przed wejściem w życie ustawy o rewitalizacji), niektóre z pytań były niemożliwe do wypełnienia, z uwagi na brak wykorzystania wybranych narzędzi lub niedostępność wymaganych informacji.

Ogólnie, w zależności od decyzji władz gminy, procesy rewitalizacji mogły być realizowane według trzech niezależnych ścieżek:

1. ustawa o rewitalizacji – gminy opracowywały Gminny Program Rewitalizacji (GPR) na podstawie ustawy o rewitalizacji i wdrażały procesy rewitalizacji z możliwością wykorzystania pełnej gamy narzędzi prawnych dedykowanych temu zagadnieniu,
2. ustawa o samorządzie gminnym, wariant programowy – gminy przygotowywały program rewitalizacji (PR) na podstawie ogólnego umocowania do wdrażania programów rozwojowych i gospodarczych zawartego w art. 18 ust. 2 pkt 6 lub 6a ustawy o samorządzie gminnym. Często zawartość programu dostosowana była do wymogów zawartych w Wytocznych Ministra Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r. w zakresie

rewitalizacji programach operacyjnych na lata 2014-2020, tym samym Programy co do zawartości informacyjnej były zbliżone do GPR.

- ustawa o samorządzie gminnym, wariant uproszczony – część gmin działania z zakresu rewitalizacji prowadziła poza wyspecjalizowanymi programami, jako część szerszej strategii. Działania te prowadzone były na podstawie zapisów np. w strategii gminy lub innych dokumentach strategicznych (IDS). W takich przypadkach możliwość pozyskania porównywalnych danych z innymi gminami była ograniczona.

Korzystanie ze wskazanych ścieżek umocowane jest zapisami ustawy o rewitalizacji (art. 52 ust. 1 ustawy o rewitalizacji), w której czasowo dopuszczono (do końca 2023 roku) prowadzenie działań rewitalizacyjnych w oparciu o inne programy niż GPR.

W tabeli 2. przedstawiono szczegółową informację na temat zakresu przekazywanych przez gminy danych w kolejnych edycjach badania REW, w zależności od wybranej ścieżki realizacji zadań z zakresu rewitalizacji.

Tabela 2. Zakres badania REW w zależności od ścieżki realizacji procesu rewitalizacji

Wyszczególnienie	Gminy, które:							
	nie posiadały lub pracowały nad programem rewitalizacji		posiadały GPR		posiadały PR		posiadały IDS	
	I edycja	II edycja	I edycja	II edycja	I edycja	II edycja	I edycja	II edycja
DZIAŁ I Aktywność samorządu gminnego w zakresie rewitalizacji	√	√	√	√	√	√	√	√
DZIAŁ II Partycypacja społeczna z zakresu rewitalizacji		√	√	√	√	√	√	√
DZIAŁ III Obszar zdegradowany		√	√	√	√	√	√	√
DZIAŁ IV Obszar rewitalizacji			√	√	√	√	√	√
DZIAŁ V Przedsięwzięcia realizowane z zakresu rewitalizacji			√	√	√	√	√	√
DZIAŁ VI Finansowanie przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji			√	√	√	√	√	
DZIAŁ VII Specjalne strefy rewitalizacji			√	√				
DZIAŁ VIII Miejscowe plany rewitalizacji			√	√				
DZIAŁ IX Ocena aktualności programów rewitalizacji			√	√	√	√	√	
DZIAŁ X Monitorowanie procesu rewitalizacji			√	√	√	√	√	

I edycja - badanie przeprowadzone w 2017 roku z danymi za lata 2015-2016.

II edycja - badanie przeprowadzone w 2018 roku z danymi za 2017 rok.

Źródło: Opracowanie własne.

Pierwsza edycja badania przeprowadzona w 2017 roku zakończyła się budową pełnej bazy danych o procesach rewitalizacji w gminach, która umożliwiła ocenę tych procesów oraz weryfikację zakresu informacyjnego możliwego do pozyskania na formularzu REW. Wprowadzone do formularza w II edycji zmiany miały charakter modyfikacji zakresu informacyjnego, polegającej na:

1. Weryfikacji zakresu pytań kierowanych do poszczególny gmin, w zależności od wybranej ścieżki realizacji procesów rewitalizacji, w ramach której:
 - rozszerzono pytania o obszary zdegradowane na wszystkie gminy zarówno, te realizujące, jak i nierealizujące procesów rewitalizacji,
 - skierowanie pytania o konsultacje społeczne do gmin będących w trakcie przygotowania procesów rewitalizacji (przed uchwaleniem programów) – wcześniej pytanie to było kierowane tylko do gmin, które te procesy realizowały,
 - ograniczenie zakresu pytań skierowanych do gmin, które realizowały procesy rewitalizacji na podstawie innego dokumentu strategicznego (IDS), bez samodzielnego programu rewitalizacji,
2. Poszerzeniu zakresu zbieranych informacji w wybranych działach:
 - dotyczących podmiotów realizujących przedsięwzięcia rewitalizacyjne (Dział V)
 - współpracy z organizacjami pozarządowymi (Dział II, V i VI),
3. Weryfikacji i ograniczeniu zakresu informacji o:
 - finansowaniu działań rewitalizacyjnych (Dział VI),
 - wskaźnikach wykorzystywanych w procesie monitorowania (Dział X).

Poniżej przedstawiono najważniejsze założenia, które uwzględniono przy projektowaniu zakresu informacyjnego poszczególnych działów formularza REW. Uszczegółowienie pytań zawartych w formularzu REW dostępne jest w Wytycznych metodologicznych stanowiących Załączniki 2. i 4. niniejszego Raportu.

2.2. Aktywność samorządu gminnego w zakresie rewitalizacji (Dział I)

2.2. *Gmina self-government activity in revitalization (Chapter I)*

Pytania ujęte w Dziale I miały na celu pozyskanie informacji o procesach rewitalizacyjnych niezależnie od podstawy prawnej ich realizacji, a także o planowanych/przygotowywanych przez gminy działaniach. Tym samym formularz REW zawiera informacje wyprzedzające, pozwalające na rozpoznanie planów i potrzeb kolejnego okresu.

Pytania dotyczące posiadanych oraz planowanych do uchwalenia dokumentów z zakresu rewitalizacji, będących podstawą realizacji zadań z zakresu rewitalizacji w gminie, rozróżniały 3 sytuacje:

- realizację zadań na podstawie samodzielnego programu rewitalizacji, tj.:
 - GPR realizowanego na podstawie ustawy o rewitalizacji,
 - innego PR ustanawianego bezpośrednio na podstawie ustawy o samorządzie gminnym,
- realizację zadań na podstawie innych dokumentów strategicznych (IDS).

GPR/PR to dokumenty strategiczne gminy wyznaczające kierunki jej działań w zakresie procesów rewitalizacji oraz warunki organizacyjno-finansowe tych działań. Nie stanowią one aktu prawa miejscowego.

Procesy rewitalizacyjne wiążą się z koniecznością podjęcia szerokich działań o charakterze długookresowym, obejmujących horyzont kilku lub kilkunastu lat. W tym czasie wdrażane w życie są pomysły mające na celu wyprowadzenie obszaru ze stanu kryzysowego. Długookresowym działaniom często towarzyszy niepewność związana z warunkami w jakich będą realizowane oraz pojawieniem się zagrożeń, nowych potrzeb, jak i możliwości. Konieczny staje się proces stałego monitorowania i uaktualniania planowanych działań.

W Dziale I uwzględniono pytania dotyczące okresu realizacji, na jaki został przewidziany program rewitalizacji oraz, w przypadku gmin, które posiadały programy rewitalizacji w obydwu analizowanych okresach, pozyskanie informacji, czy były to te same programy, czy w każdym z badanych lat gmina posiadała inny lub istotnie zmieniony dokument.

Pytanie o kontynuację działań rewitalizacyjnych w ramach tego samego dokumentu strategicznego pozwoliło na określenie porównywalności danych w kolejnych okresach. W przypadku wielu gmin uchwalone dokumenty ulegały aktualizacji i zmieniane były wybrane zapisy, tym samym korygowane były np. kwoty środków finansowych przewidzianych na przedsięwzięcia rewitalizacyjne.

Ważną zmianą w formularzu z danymi za 2017 rok był sposób podawania informacji o trwających pracach nad samodzielnymi programami rewitalizacji (GPR i PR). W I edycji badania REW wszystkie gminy, które prowadziły w latach badania prace nad programem rewitalizacji, podawały taką informację, niezależnie od faktu, czy ostatecznie został on uchwalony, czy w okresie sprawozdawczym wciąż był na etapie przygotowań. W II edycji badania informację o trwających nad programem rewitalizacji pracach podawały tylko gminy, które w 2017 roku nie posiadały programu lub był to ostatni rok obowiązywania wcześniejszego dokumentu. Nowością było także ograniczenie opcji odpowiedzi do jednego wariantu, w którym sprawozdawca mógł wskazać jedną ze ścieżek „GPR” lub „PR”. Często gminy w trakcie prac nad nowymi programami rewitalizacji pozostawiały otwartą kwestię, w jakiej formie zostanie uchwalony dokument, w efekcie w latach wcześniejszych często pojawiały się informacje o jednoczesnych pracach np. nad „GPR” i „PR”.

W badaniu przeprowadzonym w 2017 roku (II edycja badania) dodatkowo do formularza włączono pytanie na temat przekształcenia PR w GPR. Dotyczyło to sytuacji, w których uchwalono GPR na podstawie PR, który obowiązywał przed wejściem w życie ustawy o rewitalizacji i zawierał co najmniej opis procesu wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów gminy oraz diagnozę pozwalającą na wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

Jedno z pytań Działu I dotyczyło zgodności programów rewitalizacji z Wytycznymi Ministra Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r. w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020. Pytanie to umożliwiło określenie, ile z programów może być dofinansowane ze środków budżetu UE. Spełnienie przez dany program wymogów zawartych w przytoczonym dokumencie znacząco wpływa na sposób wdrażania procesów rewitalizacji w gminie, jak i zasób informacji możliwych do pozyskania.

2.3. Partycypacja społeczna z zakresu rewitalizacji (Dział II)

2.3. *Social participation in revitalization (Chapter II)*

Działania rewitalizacyjne angażują wielu uczestników (interesariuszy), którzy reprezentują różne cele i potrzeby. Wśród nich wymienić można mieszkańców, właścicieli nieruchomości, przedsiębiorców, organizacje pozarządowe, ale także kredytodawców i inwestorów. Ich zaangażowanie w procesy rewitalizacyjne jest podstawą skuteczności podjętych działań. Zaangażowanie to obejmuje zarówno prawo do informacji, jak i dyskusji.

W Dziale II uwzględniono pytania o stworzenie warunków dla uczestnictwa mieszkańców w wyborze kierunków działań rewitalizacyjnych poprzez wykorzystanie różnych form konsultacji społecznych wskazanych w art. 6 ust. 4 ustawy o rewitalizacji. Zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy o rewitalizacji za konsultacje społeczne jest odpowiedzialny wójt, burmistrz albo prezydent miasta. Dla gmin posiadających GPR obowiązkowe są konsultacje w formie zbierania uwag w postaci papierowej lub elektronicznej oraz w co najmniej dwóch uzupełniających formach: spotkaniach, debatach, warsztatach, spacerach studyjnych, ankietach, wywiadach, wykorzystaniu grup przedstawicielskich lub zbieraniu uwag ustnych. Pytanie o liczbę przeprowadzonych konsultacji społecznych pogiębiono o liczbę ich uczestników oraz liczbę zgłoszonych uwag według form uzyskania, w tym uwzględnionych. Ustawa o rewitalizacji nakłada na gminy obowiązek zbierania informacji na temat konsultacji społecznych, w szczególności reguluje to art. 6 ust. 7, który stanowi: „niezwłocznie po zakończeniu każdej z form konsultacji społecznych opracowuje się informację podsumowującą jej przebieg, zawierającą dane o miejscu i czasie jej przeprowadzenia i omówienie jej przebiegu, a w przypadku formy „zbierania uwag w postaci papierowej lub elektronicznej również wszystkie uwagi wraz z odniesieniem się do nich”.

W drugiej części Działu II sformułowano pytania o funkcjonowanie sformalizowanych organów odpowiedzialnych za współpracę organów gminy z interesariuszami w zakresie rewitalizacji. Zgodnie z ustawą o rewitalizacji funkcję tę pełni Komitety Rewitalizacji. Z uwagi na fakt, że formularz REW skierowany był do wszystkich gmin, informacje

zbierane w tej części Działu II dotyczyły zarówno Komitetów Rewitalizacji powoływanych przez wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zgodnie z art. 7 ustawy o rewitalizacji, jak i pozostałych organów, powoływanych na podstawie innych niż ustawa o rewitalizacji aktów prawnych, które pełniły podobne funkcje, tj. opiniodawczo-doradcze oraz forum współpracy interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji. Zakres pytań o organy opiniotwórczo-doradcze obejmował ich liczbę, liczbę członków, jak i moment powołania.

Znacząca część procesów konsultacji społecznych ma miejsce przed uchwaleniem programu rewitalizacji. Ich celem jest rozpoznanie potrzeb mieszkańców i poparcia dla wybranych inicjatyw planowanych do uwzględnienia w programie rewitalizacji. Taki przebieg konsultacji społecznych utrudnia zebranie danych na ich temat w momencie uchwalenia programu rewitalizacji, gdyż często rozłożone one są w dłuższym okresie, nieobjętym programem, a tym samym i badaniem. W II edycji badania zdecydowano się pytanie o konsultacje społeczne skierować nie tylko do gmin, które posiadały program rewitalizacji, ale także do tych, które w Dziale I zadeklarowały prowadzenie prac nad programami rewitalizacji.

Sukces programów rewitalizacji w dużej mierze zależy od zaangażowania się społeczności lokalnej i bezpośrednich beneficjantów prowadzonych działań, którzy zamieszkują lub działają na obszarze rewitalizacji. W II edycji badania w strukturę pytań włączono informacje o skład Komitetów Rewitalizacji powołanych na podstawie ustawy o rewitalizacji lub innych organów pełniących funkcje opiniodawczo-doradcze. Pozwoliło to na zbadanie zaangażowania się w rewitalizację przedstawicieli różnych środowisk i grup interesów. W badaniu uwzględniono przedstawicieli organizacji pozarządowych lub podmiotów zrównanych z nimi w prawach, w tym spółdzielni socjalnych, a także przedstawicieli mieszkańców, przedsiębiorstw/przedsiębiorców z sektora prywatnego.

2.4. Obszar zdegradowany (Dział III)

2.4. Degraded area (Chapter III)

Istotna dla procesu rewitalizacji jest identyfikacja stanu kryzysowego występującego na danym obszarze. Rewitalizacja jest procesem skierowanym głównie do obszarów dotkniętych problemami społecznymi, obok których mogą wystąpić inne: gospodarcze, środowiskowe, techniczne, czy przestrzenno-funkcjonalne. Wśród cech stanu kryzysowego wskazywane są: trudne warunki mieszkaniowe, zanieczyszczenie środowiska naturalnego, degradacja infrastruktury i budynków, a wśród czynników społecznych: wysoki poziom przestępczości, bezrobocie, ubóstwo, niski poziom przedsiębiorczości czy niewystarczający poziom edukacji.

W ramach Działu III gromadzone są dane o zidentyfikowanych w gminach obszarach zdegradowanych. Ustawa o rewitalizacji wprowadziła wyznaczenie obszarów zdegradowanych jako obowiązkowy etap opracowania GPR. W przypadku PR i IDS powstałych przed 2015 rokiem w oparciu o zapisy ustawy o samorządzie gminnym, informacja ta jest niepełna. Jej kompletność będzie się poprawiała w kolejnych latach wraz z rosnącą liczbą programów i działań przygotowanych zgodnie ze standardami ustawy o rewitalizacji lub Wytycznych Ministra Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020.

Ważną informacją o obszarach zdegradowanych jest ich zasięg (powierzchnia) i liczba ludności je zamieszkująca. W przypadku pomiaru liczby ludności podstawowa trudność dotyczy sposobu jej ustalania. Chociaż ustawa o rewitalizacji nakazuje ustalenie liczby mieszkańców obszarów rewitalizacji, nie określa jednak sposobu jej pomiaru. W efekcie gminy wykorzystują różne techniki ustalenia liczby ludności. I chociaż ustawowy efekt ograniczenia zasięgu obszarów, na których będą skoncentrowane działania naprawcze, do tych najbardziej potrzebujących jest osiągalny, to brak wskazania metodologii wpływa niekorzystnie na możliwości porównania tych wartości między gminami. Dana o liczbie ludności pochodzi z systemów informacyjnych gmin, które decydują o sposobie jej naliczenia. W badaniu REW gminy zostały poproszone o podanie liczby ludności zamieszkującej odpowiednio obszar zdegradowany lub rewitalizacji wraz ze wskazaniem techniki jej ustalania. Jako podstawę zaproponowano trzy warianty ustalania liczby mieszkańców:

- osoby zameldowane na stałe,

- osoby zameldowane na stałe i czasowo,
- inna metoda.

Przyjęto, że w przypadku obszarów zdegradowanych, z uwagi na dostępność danych oraz metodykę przygotowania programów rewitalizacji, informacja o liczbie ludności (mieszkańców) będzie odnosiła się do stanu w momencie ustanowienia obszaru zdegradowanego. Natomiast dodatkowo będzie objęty monitoringiem aktualny stan liczby mieszkańców obszarów rewitalizacji.

Zgodnie z ustawą o rewitalizacji, wśród przesłanek ustanowienia obszaru zdegradowanego i rewitalizacji są występujące na danym obszarze problemy. Ustawa klasyfikuje potencjalne trudności na pięć grup, wskazując te o charakterze: społecznym, gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcyjnym i technicznym. Przy czym, jako warunek niezbędny ustanowienia obszaru rewitalizacji, wskazane jest wystąpienie problemów społecznych.

W badaniu uwzględniono przyczyny powstania obszaru zdegradowanego. Pomiar zjawiska następuje poprzez wskazanie na 4 stopniowej skali natężenia problemów w poszczególnych obszarach interwencji w taki sposób, że w sytuacji w której na obszarze gminy:

- nie wystąpiły problemy danego rodzaju – przypisano wartość „0”,
- występujące trudności w niewielkim stopniu zdecydowały o zakwalifikowaniu danego obszaru jako zdegradowany – przypisano wartość „1”,
- występujące trudności w umiarkowanym stopniu zdecydowały o zakwalifikowaniu danego obszaru jako zdegradowany – przypisano wartość „2”,
- występujące trudności w dużym stopniu zdecydowały o zakwalifikowaniu danego obszaru jako zdegradowany – przypisano wartość „3”.

Każdy z obszarów zdegradowanych może zostać podzielony na podobszary. W ramach badania REW gminy składają informację o liczbie wyznaczonych podobszarów zdegradowanych.

Począwszy od 2017 roku (II edycja badania) informację o obszarach zdegradowanych przekazują wszystkie gminy, niezależnie od prowadzenia na swoim obszarze działań rewitalizacyjnych. Dzięki temu pozyskana informacja pozwala na określenie, jaka część zidentyfikowanych na obszarze danej gminy obszarów o sytuacji kryzysowej została objęta interwencją, a także jaka część gmin posiada zidentyfikowane obszary zdegradowane i ile z nich rozpoczęło procesy rewitalizacyjne.

2.5. Obszar rewitalizacji (Dział IV)

2.5. *Area of revitalization (Chapter IV)*

Rewitalizacja jest procesem skierowanym głównie do obszarów dotkniętych problemami społecznymi, jednakże sposób postępowania jest ściśle związany z lokalizacją obszarów i ich typem, co w dużej mierze determinuje rodzaj problemów i sposób ich rozwiązania.

Dział IV dotyczy informacji o obszarach rewitalizacji, ich powierzchni i liczbie mieszkańców. Informacje te pozwolą na weryfikację spełnienia kryteriów ustawy o rewitalizacji (art. 10 ust. 2), zgodnie z którymi obszar rewitalizacji nie może przekroczyć 20% powierzchni gminy i być zamieszkały przez więcej niż 30% mieszkańców. Dodatkowo gminy poproszone zostały o podanie liczby wyznaczonych podobszarów rewitalizacji (jeżeli takowe zostały wyznaczone).

Rewitalizacja dotyczy głównie poprawy sytuacji obszarów, na których wystąpiła kumulacja negatywnych zjawisk, z których przynajmniej część dotyczy obszaru społecznego. Z tego też względu dotyczy najczęściej terenów zamieszkałych. W sytuacji gdy negatywne zjawiska wymienione w art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji związane są

z obszarami niezamieszkanymi, zgodnie z art. 10 ust. 3 ustawy o rewitalizacji, tereny te (poprzemysłowe, poportowe, pokolejowe) mogą także zostać objęte procesem rewitalizacji.

Dział IV punkt 4. ma na celu pozyskanie informacji o strukturze terenów objętych obszarem rewitalizacji według typów. Na potrzeby badania wyodrębniono tereny zamieszkałe, a wśród nich wyróżniono te położone na obszarach wiejskich i miast, w tym centrum miasta. Dodatkowo, z uwagi na ich specyfikę, wydzielono tereny zielone, a także obszary niezamieszkałe, wyróżniając wymienione w ustawie o rewitalizacji obszary przemysłowe i dodatkowo obszary porolnicze i związane z gospodarką leśną oraz inne tereny (np. użytki rolne, lasy, nieużytki). Wyróżnienie to może mieć znaczenie dla procesów prowadzonych na obszarach wiejskich. Spośród 2478 gmin w 2016 r. 1559 stanowiły gminy wiejskie, 616 miejsko-wiejskie, a pozostałe 303 gminy miejskie.

W celu zachowania spójności danych z innymi badaniami dostępnymi w statystyce publicznej, przy definiowaniu obszarów zielonych wykorzystano sformułowane w ramach systemu statystyki publicznej pojęcia parków spacerowo-wypoczynkowych, zieleńców i cmentarzy.

2.6. Przedsięwzięcia realizowane z zakresu rewitalizacji (Dział V)

2.6. *Projects implemented in revitalization (Chapter V)*

Przez przedsięwzięcie z zakresu rewitalizacji określono sformalizowaną i zdefiniowaną w programach rewitalizacji formę aktywności podmiotów zaangażowanych w procesy rewitalizacji służącą realizacji celów rewitalizacji. Przedsięwzięcia realizowane mogą być przez gminę (jej jednostki organizacyjne) lub inny podmiot publiczny lub prywatny.

Dział V ma na celu rozpoznanie kierunków planowanych (ujętych w PR/GPR/IDS na cały okres obowiązywania programu) i realizowanych w danym roku działań naprawczych, mających za zadanie wydobycie obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego. Zadania rewitalizacyjne z natury rzeczy są interdyscyplinarne, tj. swoim zakresem obejmują różne sfery. W badaniu przedsięwzięcia kwalifikowane są do jednego z obszarów interwencji, który uznano za sferę bezpośredniego oddziaływania, nawet jeśli założone efekty spodziewane są równocześnie w innych obszarach.

Wyodrębniono 5 obszarów interwencji zgodnie z zapisami w art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji oraz typologią przedstawioną w art. 15 ust. 1 pkt 5 lit. a) i b) tejże ustawy. Zgodnie z tymi zapisami przedsięwzięcia z zakresu rewitalizacji można podzielić na podstawowe i dopuszczalne skierowane na eliminację lub ograniczenie negatywnych zjawisk w następujących obszarach interwencji: społecznym, gospodarczym, środowiskowym, przestrzenno-funkcjonalnym i technicznym. Jednocześnie w ustawie zarysowano zakres przedsięwzięć, które należy zakwalifikować do danego obszaru. I tak, do przedsięwzięć o charakterze:

- społecznym – należą działania mające na celu poprawę sytuacji w szczególności w zakresie bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym,
- gospodarczym – dotyczące w szczególności niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw,
- środowiskowym – obejmujące w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska,
- przestrzenno-funkcjonalnym – skierowane w szczególności na niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej zły stan techniczny, brak dostępu do podstawowych usług lub ich niską jakość, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niski poziom obsługi komunikacyjnej, niedobór lub niską jakość terenów publicznych,
- technicznym – skupione w szczególności na działaniach w obszarze degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych

umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

W programach rewitalizacji uwzględnione mogą być dwa rodzaje przedsięwzięć rewitalizacyjnych: podstawowe i dopuszczalne (w PR często pojawiają się także uzupełniające). Przedsięwzięcia dopuszczalne nie zawsze są wyraźnie wyodrębnione i zdefiniowane w programach rewitalizacji. Zgodnie z wymogami ustawy o rewitalizacji w treści GPR powinna znaleźć się lista przedsięwzięć podstawowych (art. 15 ust. 1 pkt 5 lit. a) ustawy o rewitalizacji) wraz z opisem zawierającym: nazwy przedsięwzięć i podmioty je realizujące, zakres realizowanych zadań, lokalizację, szacowaną wartość środków finansowych, prognozowane rezultaty wraz ze sposobem ich oceny w odniesieniu do celów rewitalizacji.

W badaniu szczegółowe pytania dotyczące liczby przedsięwzięć według obszarów interwencji dotyczyły tych o charakterze podstawowym (art. 15 ust. 1 pkt 5 lit. a) ustawy o rewitalizacji). Założono, że dla przedsięwzięć dopuszczalnych (art. 15 ust. 1 pkt 5 lit. b) ustawy o rewitalizacji), dla których nie ma możliwości potraktowania ich jako zadań policzalnych, należy uwzględnić je jako jedno przedsięwzięcie i wykazać w liczbie przedsięwzięć ogółem, bez wskazywania obszaru interwencji.

Informacje pozyskane w tym dziale pozwolą na ocenę struktury zidentyfikowanych w gminach obszarów interwencji.

Rewitalizacja jako proces kompleksowych działań obejmuje aktywności różnych podmiotów. Kwestie te zostały uwzględnione w badaniu REW od jego II edycji w 2018 r. Gminy podawały w pytaniu drugim, jakie podmioty są odpowiedzialne za realizację poszczególnych przedsięwzięć, tzw. liderzy. W ramach Działu V wyróżniono, obok gmin i ich jednostek organizacyjnych, dwie grupy liderów odpowiedzialnych za realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Pierwszą z nich są inne jednostki sektora publicznego, a drugą podmioty spoza tego sektora, wśród nich uwzględniono: wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe oraz organizacje pozarządowe i podmioty zrównane z nimi w prawach.

2.7. Finansowanie przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji (Dział VI)

2.7. *Financing projects in revitalization (Chapter VI)*

Warunkami sukcesu procesów rewitalizacji jest właściwe wskazanie obszarów interwencji niezbędnych do realnej poprawy sytuacji oraz dostępność środków finansowych. Środki finansowe na zadania z zakresu rewitalizacji pochodzić mogą z różnych źródeł, do których należą:

- publiczne środki krajowe, w tym z budżetu gminy (pochodzące z dochodów własnych gminy, subwencji ogólnej, jak i przewidziane do finansowania ze źródeł zwrotnych, tj. np. pożyczek, kredytów, obligacji, które będą spłacane z budżetu gminy),
- środki bezzwrotne z budżetu UE,
- środki prywatne łącznie ze zwrotnymi,
- inne środki obejmujące źródła finansowania, jak np. Norweski Mechanizm Finansowy, Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego, Szwajcarsko-Polski Programu Współpracy.

Ustawa o rewitalizacji wskazuje, że uwzględnione w GPR środki powinny być co do zasady podane z rozróżnieniem środków publicznych i prywatnych.

Dział VI poświęcony jest zagadnieniom finansowania przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji realizowanych w formie przedsięwzięć podstawowych lub dopuszczalnych (zgodnie z typologią przedstawioną w art. 15 ust. 1 pkt 5 lit. a) i b) ustawy o rewitalizacji).

Dane ustrukturyzowane zostały według:

- źródeł finansowania (punkt 1. i 3.),

- obszarów interwencji (punkt 2. i 4.); w tym przypadku przyjęto strukturę analogiczną jak w pozostałych działach, tj. zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji i wyróżniono pięć obszarów interwencji: społeczny, gospodarczy, środowiskowy, przestrzenno-funkcjonalny oraz techniczny.

Pierwsze dwa punkty Działu VI dotyczą danych o planowanych (szacunkowych) ramach finansowych na cały okres finansowania w obowiązującym w końcu danego roku programie rewitalizacji. Dane w punkcie 3. i 4. dotyczą rzeczywistych wydatków, jakie zostały poniesione przez interesariuszy bezpośrednio na realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Środki według obszarów interwencji obejmują tylko zadania podstawowe.

W punkcie 4. Działu VI, dotyczącym rzeczywistych środków wydatkowanych na procesy rewitalizacji, w celu uzyskania kompletnej informacji o skali realizowanych przedsięwzięć rewitalizacyjnych w ramach obowiązujących w danym roku programów rewitalizacji (PR i GPR), poproszono o podanie wielkości skumulowanych środków na finansowanie zadań podstawowych w podziale na obszary interwencji (wydanych od początku obowiązywania programu do roku badania łącznie).

W 2018 roku w II edycji badania ograniczono zakres informacyjny pytań 3 i 4. W I edycji pytanie to dotyczyło wszystkich wydatków jakie zostały poniesione na przedsięwzięcia ujęte w programie. Gminy, jako sprawozdawcy, nie zawsze miały dostęp do danych o przedsięwzięciach prowadzonych przez inne niż gmina podmioty. W II edycji badania gminy były proszone o podanie informacji tylko o wydatkach z budżetu gminy.

2.8. Specjalne strefy rewitalizacji (Dział VII)

2.8. *Special revitalization zones (Chapter VII)*

Specjalne strefy rewitalizacji (SSR) są narzędziem ustanowionym na podstawie art. 25 ustawy o rewitalizacji, z którego mogą korzystać jedynie gminy posiadające GPR. W związku z powyższym Dział VII wypełniają tylko gminy, które w badanym okresie uchwały GPR oraz przewidziały wykorzystanie narzędzi SSR.

SSR jest ustanawiana w drodze uchwały przez radę gminy na wniosek wójta, burmistrza albo prezydenta miasta. Pytania Działu VII odnoszą się zarówno do faktu uchwalenia SSR, jak i planów jej uchwalenia. Mają więc charakter podsumowujący stan w latach wcześniejszych i wyprzedzający. Informacja o zamiarze ustanowienie SSR wraz z okresem jego obowiązywania jest integralną częścią GPR. Uchwała o SSR – w przeciwieństwie do uchwały o przyjęciu GPR – stanowi akt prawa miejscowego.

Jedną z oczekiwanych informacji jest zakres wykorzystania instrumentów, jakie oferuje wdrożenie SSR, zgodnie z treścią rozdziału 5. ustawy o rewitalizacji. Instrumenty te mogą być wykorzystane przez gminę już w momencie podjęcia uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji (zachowują ważność przez okres maksymalnie dwóch lat lub do czasu ustanowienia SSR) lub wraz z wprowadzeniem SSR. Instrumentami, które mogą być wdrożone na etapie uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji oraz powołania SSR, są:

- na rzecz gminy prawo pierwokupu wszystkich nieruchomości położonych na obszarze rewitalizacji (zgodnie z art. 11 ust. 5 pkt 1 ustawy o rewitalizacji),
- zakaz wydawania decyzji o warunkach zabudowy dla wszystkich lub wybranych zmian sposobu zagospodarowania terenu (zgodnie art. 11 ust. 5 pkt 2 oraz art. 30 ustawy o rewitalizacji).

W przypadku ustanowienia SSR gmina zyskuje dodatkowe instrumenty, a wśród nich:

- budowa lub przebudowa budynków służących rozwojowi społecznego budownictwa czynszowego (art. 27 ustawy o rewitalizacji),
- podwyższenie stawki podatku od nieruchomości niezabudowanych, które przeznaczone są pod zabudowę mieszkaniową, usługową lub mieszaną; zgodnie z art. 5 ust. 1 pkt 1 lit. d) ustawy o podatkach i opłatach

lokalnych w zakresie stawek podatku od nieruchomości od gruntów położonych na terenach, dla których miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przewiduje przeznaczenie pod zabudowę mieszkaniową, usługową albo zabudowę o przeznaczeniu mieszanym obejmującym wyłącznie te rodzaje zabudowy, jeżeli od dnia wejścia w życie tego planu w odniesieniu do tych gruntów upłynął okres 4 lat, a w tym czasie nie zakończono budowy zgodnie z przepisami prawa budowlanego,

- udzielenie dotacji na wykonanie robót budowlanych lub prac konserwatorskich i prac restauratorskich w budynkach nieobjętych wpisem do rejestru zabytków (art. 35 ustawy o rewitalizacji).

Gmina może korzystać także z innych narzędzi, wynikających np. z art. 28, 31, 33 ustawy o rewitalizacji.

2.9. Miejscowe plany rewitalizacji (Dział VIII)

2.9. *Local (spatial) revitalization plans (Chapter VIII)*

MPR, podobnie jak SSR, są specjalnym narzędziem planistycznym przewidzianym ustawą o rewitalizacji. Warunkiem koniecznym do uchwalenia tego aktu prawa miejscowego jest posiadanie GPR. Zgodnie z założeniami MPR jest podstawowym narzędziem planistycznym używanym w procesie rewitalizacji.

MPR jest szczególną formą planu miejscowego (art. 37f ust. 2 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym), co oznacza, że posiada wszystkie cechy planu miejscowego oraz taką samą procedurę uchwalania. Możliwe jest uchwalenie MPR, który obejmuje całość lub fragment obszaru rewitalizacji. Dopuszczalne jest również uchwalenie kilku MPR dla różnych fragmentów obszaru rewitalizacji.

Dla zapewnienia porównywalności badań statystycznych przy projektowaniu Dział VIII o MPR uwzględniony został zakres informacji o miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (mpzp) dostępnych na podstawie badania „Lokalne planowanie i zagospodarowanie przestrzenne” Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju (formularz PZP-1). Porównywalność danych dotyczy informacji o liczbie MPR/mpzp, ich powierzchni według kategorii użytkowania (zagospodarowania) terenu, kosztów sporządzenia oraz finansowych skutków uchwalenia.

Pytania Działu VIII odnoszą się zarówno do faktu uchwalenia MPR, jak i planów ich uchwalenia. Mają one, podobnie jak dane o fakcie posiadania GPR/PR oraz SSR, charakter zarówno podsumowujący działania z lat ubiegłych, jak i wyprzedzający.

Z punktu widzenia procesów rewitalizacji kluczowe jest pytanie o wykorzystanie w gminach specjalistycznych instrumentów, których wdrożenie umożliwi MPR poza standardowymi elementami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 15 ust. 2 i 3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym). To zagadnienie było przedmiotem pytania 5., w którym wymienione zostało 7 specjalistycznych instrumentów, jakie przewiduje MPR w związku z realizacją procesów rewitalizacji:

- zasady kompozycji przestrzennej nowej zabudowy i harmonizowania planowanej zabudowy z zabudową istniejącą,
- ustalenia dotyczące charakterystycznych cech elewacji budynków,
- szczegółowe ustalenia dotyczące zagospodarowania i wyposażenia terenów przestrzeni publicznych, w tym urządzania i sytuowania zieleni, koncepcji organizacji ruchu na drogach publicznych oraz przekrojów ulic,
- zakazy i ograniczenia dotyczące działalności handlowej lub usługowej,
- maksymalną powierzchnię sprzedaży obiektów handlowych, w tym obszary rozmieszczenia obiektów handlowych o wskazanej w planie maksymalnej powierzchni sprzedaży i ich dopuszczalną liczbę,
- zakres niezbędnej do wybudowania infrastruktury technicznej, społecznej lub lokali,
- zobowiązanie inwestora do budowy na swój koszt i do nieodpłatnego przekazania na rzecz gminy inwestycji uzupełniających w postaci infrastruktury technicznej, społecznej lub lokali mieszkalnych.

2.10. Ocena aktualności programów rewitalizacji (Dział IX)

2.10. *Evaluation of the validity of the revitalization programme (Chapter IX)*

W tej części formularza REW uwagę skierowano na częstotliwość oceny aktualności zapisów GPR/PR. W przypadku dokumentów obejmujących swoim zasięgiem kilka lub kilkanaście lat jest to szczególnie ważny element procesu rewitalizacji zarówno z punktu widzenia weryfikacji założonych celów i oceny podjętych działań, jak i aktualności przyjętych założeń oraz rozwiązań w dynamicznie zmieniającym się otoczeniu.

Na podstawie art. 22. ust. 1 ustawy o rewitalizacji, gminy posiadające GPR powinny dokonać oceny jego aktualności i stopnia realizacji co najmniej raz na 3 lata, zgodnie z systemem oceny i monitorowania zawartym w tym programie.

2.11. Monitorowanie procesu rewitalizacji (Dział X)

2.11. *Monitoring of the revitalization process (Chapter X)*

Dział X w całości dedykowany jest statystycznym narzędziom wykorzystywanym w procesie opracowywania, realizacji i oceny PR/GPR. Informacje tego działu dotyczą wskaźników i zmiennych stosowanych zarówno przy wyznaczaniu obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji, jak i przy ocenianiu skuteczności działań.

W pierwszej części Działu X (punkt 1.) sformułowane pytania formularza REW dotyczą liczby wykorzystanych wskaźników statystycznych, w tym monitorujących poszczególne obszary interwencji: społeczny, gospodarczy, środowiskowy, przestrzenno-funkcjonalny i techniczny.

Druga część Działu X (punkt 2.) dedykowana jest pozyskaniu informacji o wybranych wskaźnikach statystycznych. W ramach wspomnianych obszarów interwencji zdefiniowano 27 zmiennych statystycznych (11 w obszarze społecznym; 4 – gospodarczym; 3 – środowiskowym; 4 – przestrzenno-funkcjonalnym; 5 – technicznym), które z jednej strony mają pokrycie w powszechnie dostępnych statystycznych bazach danych, z drugiej strony należą do najczęściej wykorzystywanych przez gminy na potrzeby oceny i monitorowania procesów rewitalizacji mierników. W tej części formularza REW należało podać, które ze wskazanych zmiennych zostały wykorzystane na potrzeby delimitacji obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji oraz monitorowania rezultatów GPR/PR.

W I edycji badania dodatkowo (tam gdzie to było możliwe) należało podać konkretne wartości zmiennych diagnostycznych dla obszaru rewitalizacji. Pozwoliło to na weryfikację spójności zasobu informacyjnego o rewitalizacji dostępnego w zasobach gmin.

Integralną częścią Działu X jest załączony PRZEWODNIK Z WYTYCZNYMI DO USTALENIA WARTOŚCI WSKAŹNIKÓW (ZMIENNYCH) DLA OBSZARU REWITALIZACJI W GMINIE, zawierający sugerowane definicje pojęć statystycznych, wykorzystywanych w statystyce publicznej do pomiaru zjawisk wymienionych wśród 27 zmiennych. Lista definicji nie jest obligatoryjna. Stanowi jednakże cenną wskazówkę, jak mierzyć dane zjawisko, aby pozyskane dane były porównywalne z danymi dostępnymi w zasobach statystyki publicznej na poziomie gmin.

3. Analiza danych z zakresu rewitalizacji w 2017 roku

3. *Data analyses on revitalization processes in 2017*

3.1. Wprowadzenie

3.1. *Introduction*

W niniejszym rozdziale przedstawiono analizę danych z zakresu rewitalizacji za 2017 rok pozyskanych od 2469 gmin (porównaj Rozdział 1.2.). W analizie częściowo (w punkcie 3.2.) uwzględniono informacje o 9 gminach, które nie złożyły formularza lub przekazane przez nie informacje były szczytkowe.

Integralną częścią danych prezentowanych w poniższej analizie są tablice wynikowe stanowiące Załącznik 5. do Raportu (pliki.xlsx). Tablice przygotowane są dla każdego z działów osobno. W kolejnych arkuszach wyodrębniono gminy w zależności od ścieżki realizacji procesu rewitalizacji, rozróżniając gminy posiadające GPR, PR i IDS. Dodatkowo przedstawiono informacje o wszystkich gminach, które wyznaczyły obszar zdegradowany.

Analiza, co do zasady, dotyczy gmin posiadających samodzielne programy rewitalizacji (GRP lub PR). Większość prezentowanych tabel i wykresów z zakresu: obszarów zdegradowanych, obszarów rewitalizacji, oceny aktualności programów, monitorowania procesów rewitalizacji, dotyczy właśnie takich sytuacji. Dane o procesach rewitalizacji prowadzonych na podstawie zapisów w IDS stanowią informację uzupełniającą. Szerzej uwzględniono informacje o działaniach prowadzonych w ramach IDS w części dotyczącej zakresu prowadzonych działań (Działy I, II i V).

Na wykresach i tabelach przy prezentacji danych o gminach według rodzaju, miasta na prawach powiatu prezentowane są jako oddzielna grupa i nie są uwzględnione w pozycji (gminy miejskie).

3.2. Aktywność samorządu gminnego w zakresie rewitalizacji

3.2. *Gmina self-government activity in revitalization*

Pytania ujęte w Dziale I miały na celu pozyskanie informacji o procesach rewitalizacyjnych niezależnie od podstawy prawnej ich realizacji, a także o planowanych/przygotowywanych przez gminy działaniach.

Rewitalizacja, jako proces wyprowadzania obszaru ze stanu kryzysowego, może być realizowana przez wszystkie gminy w Polsce. W 2017 roku 53% gmin posiadało samodzielne programy rewitalizacji, przy czym w 41% gmin były to PR w oparciu o ustawę o samorządzie gminnym. Prowadzenie rewitalizacji na podstawie IDS zadeklarowało 4% gmin. Łącznie 57% gmin prowadziło działania w zakresie rewitalizacji.

Biorąc pod uwagę dostępne ścieżki realizacji procesów rewitalizacji, tj. GPR, PR i IDS, dużo większą popularnością wśród gmin cieszyły się PR w oparciu o zapisy ustawy o samorządzie gminnym (Mapa 1.). Spośród gmin, które złożyły sprawozdanie, 306 wskazało, iż posiada GPR na podstawie ustawy o rewitalizacji, 1004 – PR na podstawie ustawy o samorządzie gminnym, a 98 gmin poinformowało o realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych na podstawie zapisów w IDS, którego podstawą przygotowania są ogólne umocowania zawarte w ustawie o samorządzie gminnym.

Po uwzględnieniu 9 gmin, które nie złożyły formularza REW, liczba gmin posiadających taki dokument zwiększył się – w przypadku GPR do 309 (o Zakopane, Sękowa i Wadowice), a dla PR do 1009 (o Kobyłka, Niechlów, Andrzejowo, Ełk, Krzeszowice i Wieluń) – patrz Tabela 3.

W 2017 roku w ujęciu bezwzględny procesy rewitalizacji na podstawie samodzielnego programu rewitalizacji (GPR lub PR) wdrażało najwięcej gmin wiejskich. Było to 592 gminy, spośród których 140 wdrożyło GPR. Odnosząc liczbę gmin posiadających dowolny program do wszystkich gmin wiejskich, ich udział stanowił 38%. W ujęciu procentowym większe zainteresowanie rewitalizacją wykazywały gminy, na terenie których zlokalizowane były miasta. W przypadku gmin miejskich łącznie z miastami na prawach powiatu aż 89% z nich posiadało taki dokument (269 jednostek). Ponad 74% gmin miejsko-wiejskich posiadało programy rewitalizacji, tj. 457 jednostek.

W dalszej części szczegółowa analiza prowadzona jest dla gmin, które złożyły formularz REW.

Zainteresowanie programami rewitalizacji było silnie zróżnicowane między województwami (Wykres 1.). Największy odsetek gmin zaangażowany był w procesy rewitalizacji w województwie świętokrzyskim, w którym aż 81% gmin posiadało samodzielny program rewitalizacji. Ponad 70% gmin posiadało taki dokument w województwie małopolskim, kujawsko-pomorskim i dolnośląskim. Najmniej gmin w 2017 roku uczestniczyło w procesach rewitalizacji w województwie pomorskim (jedynie 24% gmin tego województwa posiadał PR lub GPR). Wśród gmin posiadających programy rewitalizacji w tym województwie (jako jedynym) nie było gmin wiejskich.

Tabela 3. Gminy realizujące procesy rewitalizacji³ w 2017 roku

Wyszczególnienie	Gminy posiadające gminny program rewitalizacji zgodnie z art. 14 ustawy o rewitalizacji (GPR)	Gminy posiadające program rewitalizacji na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 lub 6a ustawy o samorządzie gminnym (PR)	Gminy, które realizowały rewitalizację na podstawie innego dokumentu (IDS)	Gminy, które skorzystały z możliwości uchwalenia GPR na podstawie PR
P O L S K A	309	1 009	98	20
Gminy miejskie	55	152	-	5
Miasta na prawach powiatu	16	44	-	1
Gminy miejsko-wiejskie	96	359	23	6
Gminy wiejskie	139	449	69	8
DOLNOŚLĄSKIE	11	110	1	-
KUJAWSKO-POMORSKIE	21	82	5	3
LUBELSKIE	9	120	3	-
LUBUSKIE	7	27	7	1
ŁÓDZKIE	6	47	7	-
MAŁOPOLSKIE	126	13	2	6
MAZOWIECKIE	25	112	6	3
OPOLSKIE	3	27	3	-
PODKARPACKIE	16	52	11	2
PODLASKIE	13	31	6	-
POMORSKIE	16	14	4	-
ŚLĄSKIE	11	87	12	1
ŚWIĘTOKRZYSKIE	17	66	6	1
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	3	38	6	-
WIELKOPOLSKIE	20	110	14	2
ZACHODNIOPOMORSKIE	5	68	5	1

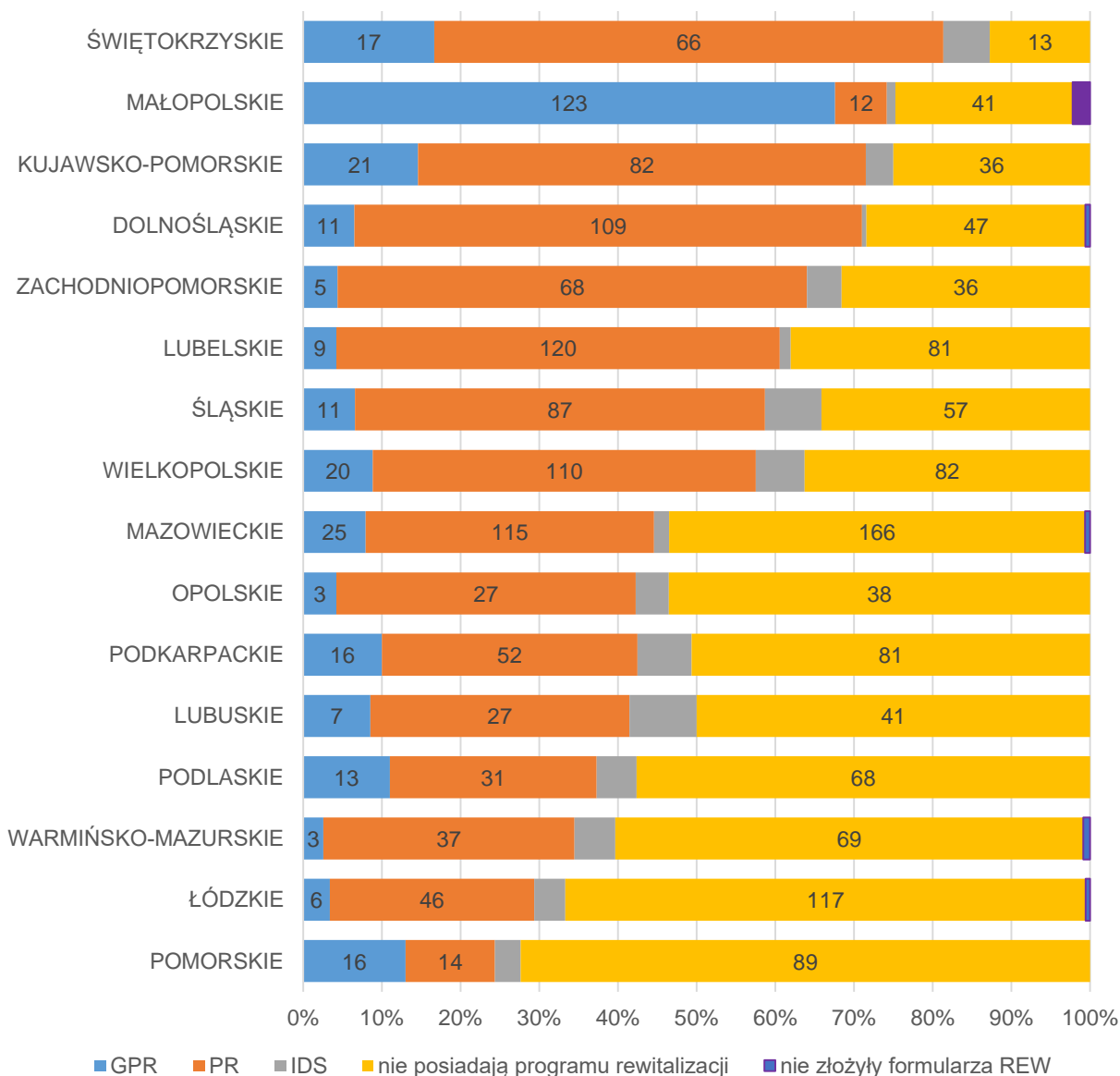
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Większe zainteresowanie PR niż GPR widoczne jest na poziomie kraju i większości województw. Wyjątkiem były województwa małopolskie, w którym na 139 programy rewitalizacji 126 zostało uchwalone jako GPR oraz pomorskie, w którym było 16 - GPR i 14 - PR.

³ Łącznie z gminami, które nie złożyły sprawozdania (dla tych gmin dane pozyskano na podstawie analizy stron internetowych).

Procesy rewitalizacji realizowane były także na podstawie IDS (98 jednostek). Na taką ścieżkę najczęściej wskazywały gminy wiejskie (69 jednostek) i miejsko-wiejskie (23 gminy).

Wykres 1. Dokumenty strategiczne z zakresu rewitalizacji w gminach w 2017 roku (na wykresie podano liczbę gmin posiadających dany typ dokumentu)

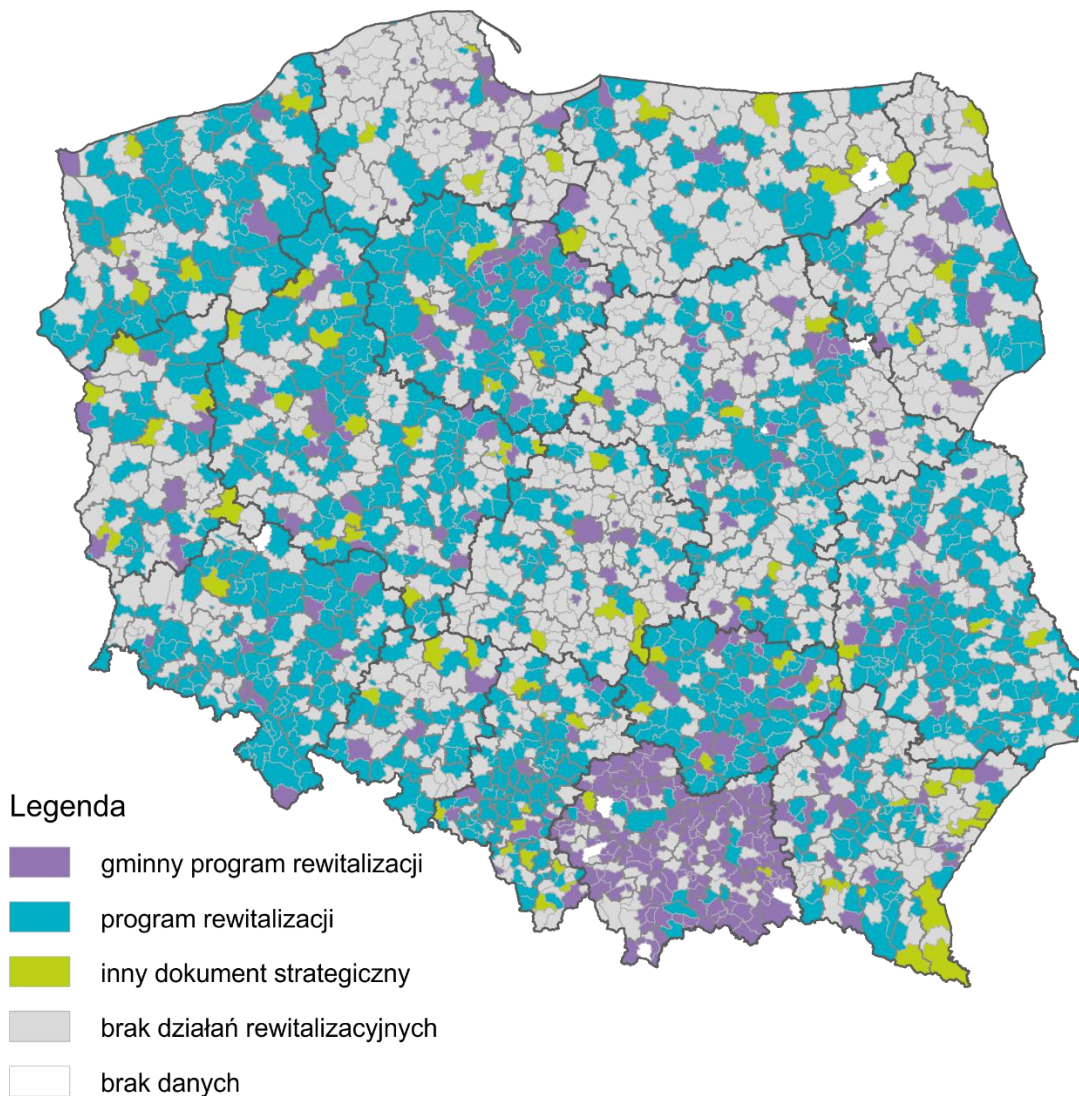


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Spośród 306 GPR (w gminach, które złożyły sprawozdanie) 20 z nich zostało przygotowane na podstawie wcześniejszego PR, który obowiązywał przed wejściem w życie ustawy o rewitalizacji i zawierał co najmniej opis procesu wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów gminy oraz diagnozę pozwalającą na wyznaczenie obszaru

zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Ścieżkę tą wykorzystywały zarówno gminy miejskie, wiejskie, jak i miejsko-wiejskie. Przy czym najwięcej było gmin wiejskich (8 jednostek), które zadeklarowały skorzystanie z tej możliwości.

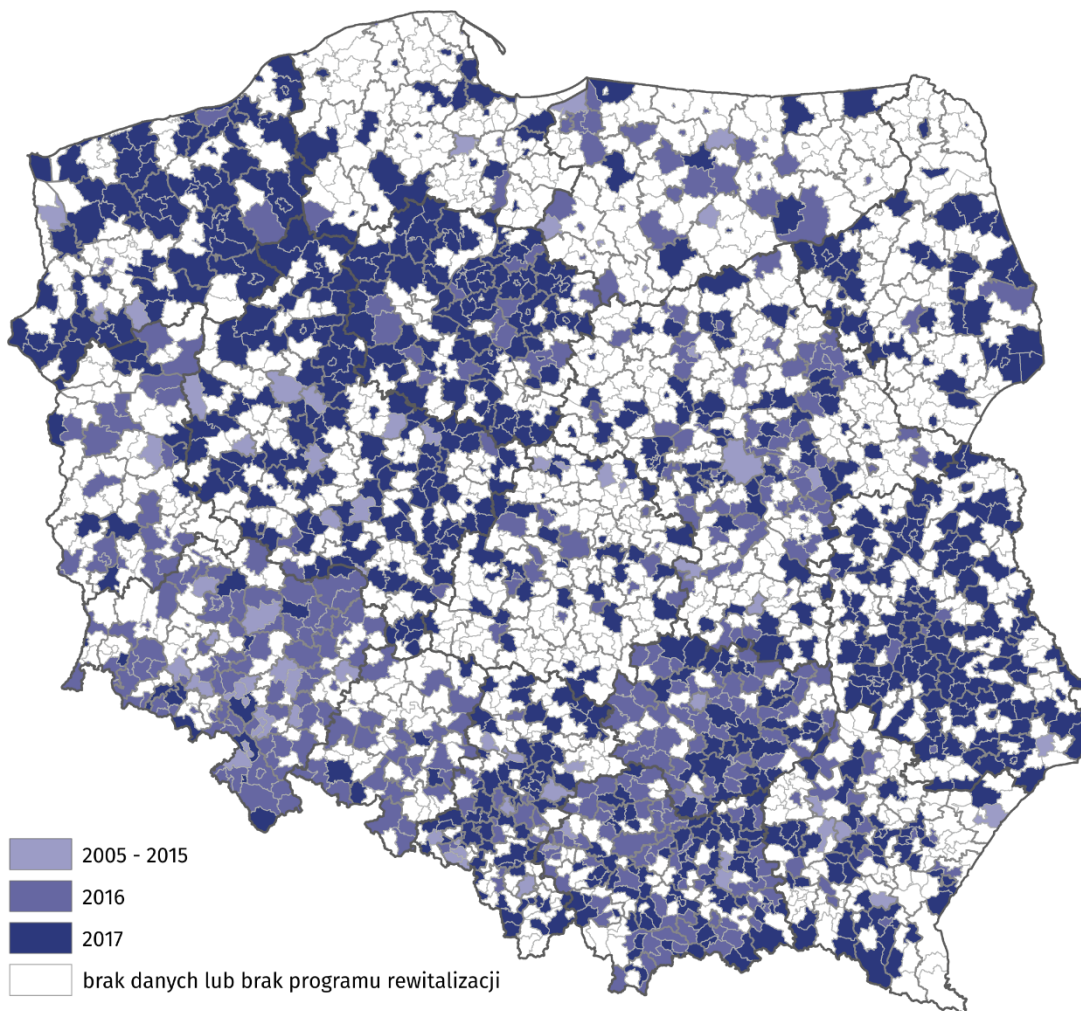
Mapa 1. Aktywność gmin w zakresie rewitalizacji w 2017 roku



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

W kolejnych latach należy się spodziewać uruchomienia nowych programów rewitalizacji. O prowadzeniu prac nad wdrożeniem rewitalizacji w swoich gminach poinformowało w sprawozdaniach 186 gmin, w tym 75 z nich pracowało nad GPR. W przeważającej części były to gminy wiejskie i miejsko-wiejskie oraz 11 gmin miejskich i 5 miast na prawach powiatu.

Mapa 2. Gminy według roku przyjęcia programu rewitalizacji (GPR/PR/IDS) obowiązującego w 2017 roku



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Wiele gmin prowadziło działania rewitalizacyjne już kolejny rok. W 819 gminach obowiązujący w 2017 roku program rewitalizacji (GPR lub PR) został uchwalony w 2017 roku (Mapa 2.), w 417 w 2016 roku oraz w 44 jednostkach - w 2015 roku. Można więc przyjąć, że 98% obowiązujących programów rewitalizacji to dokumenty nowe, dla których początek okresu obowiązywania wynosi nie więcej niż 3 lata.

Jako rok planowanego zakończenia programu najczęściej gminy podawały rok 2023 (794 jednostki). Około 97%, jako końcowy okres obowiązywania programu rewitalizacji, wskazało lata 2020-2026.

3.3. Partycypacja społeczna z zakresu rewitalizacji

3.3. Social participation in revitalization

Rewitalizacja jako proces wyprowadzania za stanu kryzysowego obszarów zamieszkałych, uwzględnia potrzeby społeczne, które są priorytetowym obszarem interwencji. Wszystkie inne działania i inwestycje, w tym o charakterze infrastrukturalnym, podporządkowane są poprawie jakości życia mieszkańców na tym obszarze. Identyfikacja trudności, przyczyn ich wystąpienia i potrzeb umożliwiających poprawę sytuacji wymaga rozpoczęcia dialogu między wszystkimi interesariuszami działającymi lub zamieszkującymi obszar rewitalizacji. Instrumentem, który ma stworzyć warunki do wszechstronnego dialogu i zaangażowania różnego rodzaju interesariuszy jest proces konsultacji społecznych, a także powołanie organów opiniotwórczo-doradczych, np. komitetów rewitalizacji.

Gminy posiadające dokumenty strategiczne z zakresu rewitalizacji

W 2017 roku w gminach, które posiadały samodzielny program rewitalizacji (GPR lub PR), przeprowadzono 3 549 procesów konsultacji społecznych dotyczących rewitalizacji (Tabela 4.). Dodatkowo na rzecz programów obowiązujących w tym roku, w latach wcześniejszych przeprowadzono 3 192 procesy konsultacji. Najwięcej procesów konsultacji przeprowadzanych zostało przed uchwaleniem programu rewitalizacji. Na rzecz samodzielnych programów rewitalizacji obowiązujących w 2017 roku łącznie w tym roku i latach wcześniejszych przeprowadzono 5 681 procesy konsultacji społecznych poprzedzających przyjęcie przez gminy programu, tj. 84% wszystkich procesów. Ponad 1000 procesów zostało przeprowadzonych w trakcie trwania programu rewitalizacji. Nieliczne zostały przeprowadzone na zakończenie programu. Taka struktura procesów konsultacji związana jest z faktem, iż większość programów to dokumenty nowe, uchwalone w 2017 lub 2016 roku.

Tabela 4. Przeprowadzone procesy konsultacji społecznych dotyczące rewitalizacji na potrzeby samodzielnych programów rewitalizacji (GPR/PR) obowiązujących w 2017 roku

Wyszczególnienie	Procesy przeprowadzone przed przyjęciem przez radę gminy GPR/PR		Procesy przeprowadzone w trakcie realizacji programu rewitalizacji		Procesy przeprowadzone po zakończeniu realizacji programu rewitalizacji
	do 2016 r.	w 2017 r.	do 2016 r.	w 2017 r.	w 2017 r.
P O L S K A	2 918	2 763	274	784	2
Gminy miejskie	612	416	66	173	1
Miasta na prawach powiatu	207	112	8	46	-
Gminy miejsko-wiejskie	998	1 050	96	274	1
Gminy wiejskie	1 101	1 185	104	291	-

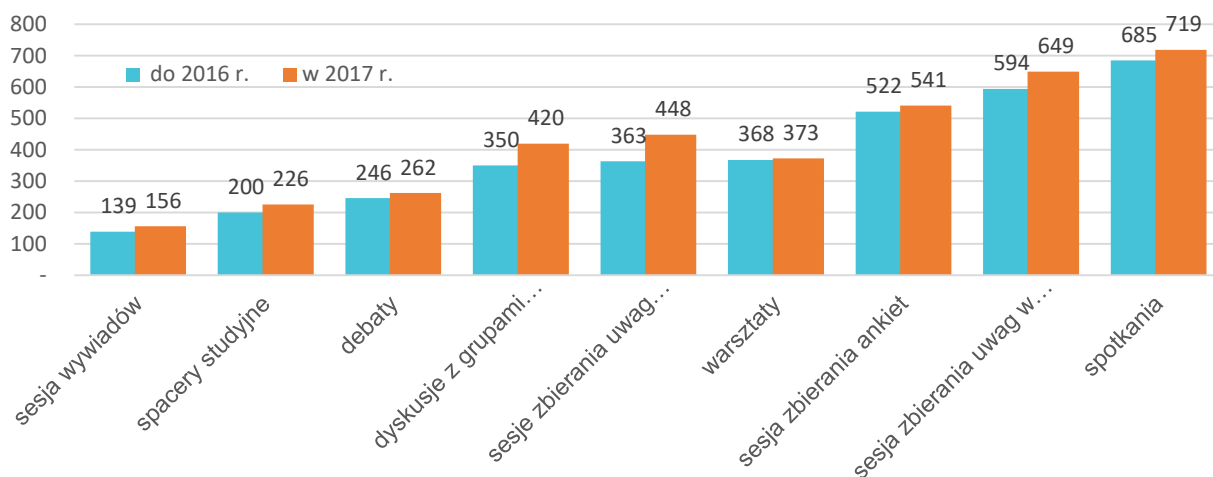
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Gminy mają możliwości wykorzystania w procesach konsultacji społecznych różnych form kontaktu z interesariuszami. Spośród 9 form poddanych badaniu i wymienionych w ustawie o rewitalizacji, gminy wskazały 3 jako najchętniej wykorzystywane (Wykres 2). Były to: spotkania, sesje zbierania uwag w formie papierowej lub elektronicznej, a także sesje zbierania ankiet. Formy te cieszyły się także największą popularnością w gminach posiadających IDS. Należy zaznaczyć, że w przypadku sesji zbierania uwag w formie papierowej lub elektronicznej na rzecz GPR jest to obowiązkowa forma konsultacji.

Porównując preferencje co do form konsultacji w dwóch okresach objętych badaniem „do 2016 r.” oraz „w 2017 r.” nie zidentyfikowano znaczących różnic, wnioski są bardzo zbliżone.

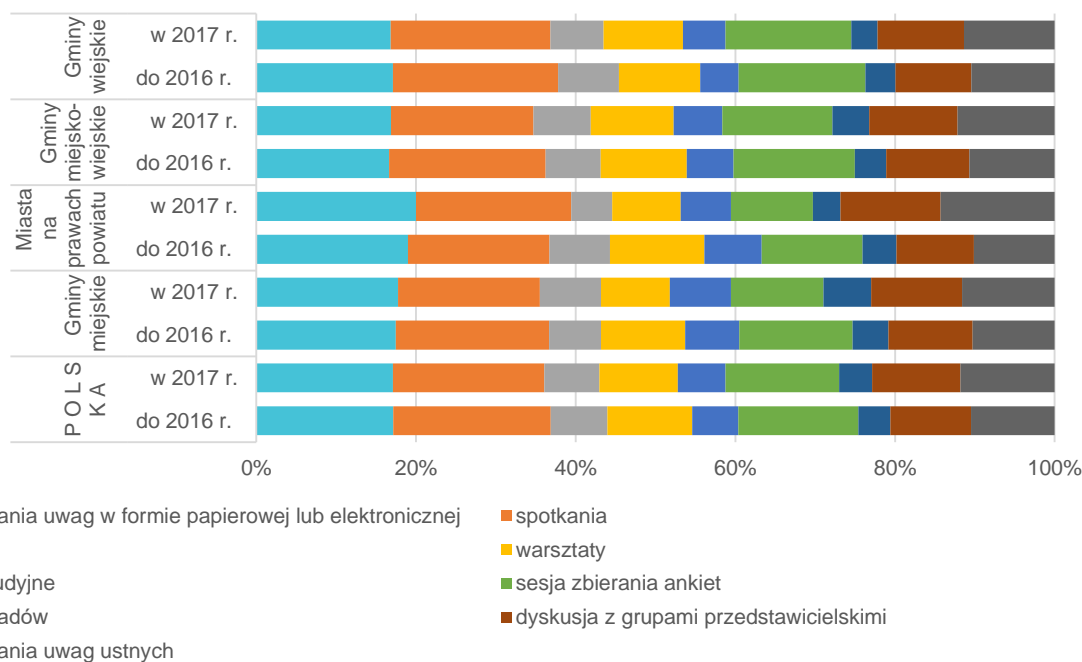
Ocenię poddano także powiązanie typu gminy i preferencji co do formy prowadzonych konsultacji. Także w tym przypadku nie stwierdzono większych różnic pomiędzy gminami miejskimi, wiejskimi oraz miejsko-wiejskimi.

Wykres 2. Formy konsultacji społecznych dotyczących rewitalizacji na potrzeby GPR i PR obowiązujących w 2017 roku



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Wykres 3. Procesy konsultacji społecznych na potrzeby GPR i PR obowiązujących w 2017 roku według form i rodzaju gminy (w %)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

W 2017 roku w konsultacjach społecznych na rzecz programów rewitalizacji wzięło udział 285 tys. osób (niespełna 156 tys. do 2016 r. oraz blisko 129 tys. w 2017 roku). Dodatkowo gminy posiadające IDS zadeklarowały, że w konsultacjach dotyczących zagadnień rewitalizacji łącznie w obu okresach sprawozdawczych wzięło udział około 8,5 tys. osób.

W przeliczeniu na 1 program (PR lub GPR) daje to około 203 osoby biorące udział w konsultacjach na rzecz PR/GPR obowiązujących w 2017 roku mających miejsce do 2016 roku oraz 154 osoby w 2017 roku. W przypadku GPR było to przeciętnie: do 2016 roku - 226 osób, a w 2017 roku - 118 osób.

Różnice w liczbie uczestników konsultacji w przeliczeniu na 1 program można powiązać z wielkością gminy. W gminach o małej liczbie mieszkańców, często nieprzekraczającej kilkunastu tysięcy osób np. w gminach wiejskich, liczba uczestników jest relatywnie mała w porównaniu np. do miast na prawach powiatu liczących kilkadziesiąt lub kilkaset tysięcy mieszkańców

W ramach procesów konsultacji zgłoszono około 44,6 tys. uwag do PR lub GPR (24,4 tys. do 2016 roku oraz 20,2 tys. w 2017 roku). W przeliczeniu na 1 program przeciętna liczba uwag zgłoszona do 2017 roku włącznie kształtowała się na poziomie około 35. Wartość ta różni się w zależności od typu gminy. Podobnie, jak w przypadku liczby uczestników konsultacji, więcej uwag w przeliczeniu na 1 program rewitalizacji zgłoszono w miastach na prawach powiatu. Najmniej natomiast w gminach wiejskich, a także miejsko-wiejskich.

Najwięcej uwag do GPR i PR wpłynęło w ramach sesji zbierania uwag w formie papierowej i elektronicznej (18,0 tys. do 2016 roku oraz 14,7 tys. w 2017 roku). Spośród wszystkich uwag zebranych w ramach tej sesji około 31% wpłynęło w formie elektronicznej.

Około 22,7 tys. uwag zostało uwzględnionych w całości lub częściowo. Przy czym sytuacja na poziomie gmin była silnie zróżnicowana. Zdarzały się gminy, w których liczba uwzględnionych uwag była bardzo niska, a także takie, w których uwzględniono 100% zgłoszonych uwag. Przykładowo w przypadku konsultacji prowadzonych na rzecz GPR do 2016 roku w przypadku 79 gmin podano, że uwzględnione zostało ponad 80% wszystkich zgłoszonych uwag, jednocześnie 38 gmin, w których odbyły się konsultacje, poinformowało o braku zgłoszonych uwag. W 2017 roku konsultacje na rzecz GPR prowadzone były w 231 gminach, przy czym uwagi otrzymało 177 jednostek. Gmin z PR, które przeprowadziły konsultacje społeczne, było w 2017 roku 604, z czego tylko 383 przekazało informację o otrzymaniu uwag (zdarzały się przypadki, w których pomimo przeprowadzonych konsultacji – uwag nie złożono).

Tabela 5. Komitety rewitalizacji lub inne organy pełniące funkcje opiniodawczo-doradcze w 2017 roku

Wyszczególnienie	Liczba działających organów (GPR/PR/IDS)	Liczba członków (GPR/PR/IDS)					Liczba zebrań (GPR/PR/IDS)
		ogółem	w tym przedstawiciele				
			organizacji pozarządowych lub podmiotów zrównanych z nimi w prawach	w tym spółdzielni socjalnych	mieszkańców obszaru rewitalizacji	przedsiębiorców z sektora prywatnego	
w osobach	w % ogółem						
P O L S K A	688	7 888	14,9	0,7	24,6	9,7	1 583
GPR	238	2 864	16,7	0,6	24,6	10,2	507
PR	437	4 886	13,7	0,7	24,1	9,3	1 036
IDS	13	138	21,7	1,4	43,5	15,2	40

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Na potrzeby konsultacji działań prowadzonych w ramach rewitalizacji powoływane są organy opiniotwórczo-doradcze. W 2017 roku w gminach posiadających GPR działało 238 takich organów, w gminach posiadających PR – 437, a w gminach deklarujących IDS – 13 (Tabela 5.). Zdarzało się, że na terenie gminy działał więcej niż 1 komitet lub odpowiadający mu organ. Aż 29 gmin posiadających GPR lub PR zgłosiło taką sytuację.

Łącznie w pracę tych organów zaangażowane było blisko 7,9 tys. osób. Mediana liczby członków komitetów rewitalizacji lub innych organów opiniotwórczo-doradczych wynosiła 10 osób w przeliczeniu na 1 komitet/organ (GPR/PR/IDS), a średnia – 12 osób.

Jeżeli pod uwagę weźmiemy komitety rewitalizacji działające w gminach posiadających GPR to łącznie liczba ich członków wynosiła ok. 2,6 tys. osób. czyli przeciętnie – 12 osób w jednym komitecie.

Gminy zostały poproszone o wskazanie, które grupy interesariuszy są reprezentowane w składzie komitetów rewitalizacji lub innych organów opiniotwórczo-doradczych. W badaniu poproszono o wskazanie liczby członków prezentujących: organizacje pozarządowe lub podmioty zrównane z nimi w prawach, mieszkańców i przedsiębiorców. Wśród członków komitetów rewitalizacji licznie reprezentowani byli mieszkańcy (około 25% składu). Często w składzie komitetu lub odpowiadającego mu organu wchodził także przedstawiciel organizacji pozarządowych lub podmiotów zrównanych z nimi w prawach (około 15% składu). Przedsiębiorcy stanowili blisko 10% członków działających w gminach komitetów rewitalizacji lub analogicznych organów.

W 2017 roku odbyło się ponad 1,5 tys. zebrań komitetów rewitalizacji lub innych organów opiniotwórczo-doradczych.

Gminy prowadzące prace nad programem rewitalizacji w 2017 roku

Konsultacje prowadzone były także w gminach, które nie posiadały uchwalonych, samodzielnych programów rewitalizacji, ale prowadziły prace nad programem. Łącznie w 2017 roku było 145 takich gmin, z czego 35 jednostek posiadało IDS. W gminach tych w 2017 roku przeprowadzono 549 procesów konsultacji społecznych na rzecz rewitalizacji. W konsultacjach wzięło udział 17,6 tys. uczestników. Liczba zgłoszonych uwag w 89 gminach, które przekazały informację o ich otrzymaniu, wynosiła około 3 tys.

W gminach, w ramach przygotowań do programu rewitalizacji, powołano organy opiniotwórczo-doradcze. Informacje o tym przekazało 45 gmin (z tego 12 posiadało IDS). W organach tych zasiadało 456 członków. W 2017 roku organy te przeprowadziły 145 zebrań.

3.4. Obszar zdegradowany

3.4. Degraded area

Wyznaczenie obszaru zdegradowanego to pierwszy krok do rozpoczęcia procesu poprawy sytuacji. W 2017 roku w Polsce 1404 gminy podały informacje o wyznaczeniu obszaru zdegradowanego, z czego:

- 306 gmin posiadało GPR,
- 977 gmin posiadało PR,
- 42 gmin posiadały IDS,
- 79 gmin nie posiadało żadnego dokumentu z zakresu rewitalizacji, z czego 73 zadeklarowały, że pracują nad przygotowaniem GPR/PR.

Spośród wszystkich gmin, które zadeklarowały posiadanie obszaru zdegradowanego, w 1387 jednostkach możliwa była do podania jego powierzchnia. W 2017 roku wynosiła ona łącznie 3 348 tys. ha. W przypadku liczby mieszkańców, w 1353 gminach, które podały informację, obszary zdegradowane zamieszkałe były przez 8 853 tys. osób.

W tabeli 6. podano informację o obszarach zdegradowanych zlokalizowanych na obszarach gmin posiadających samodzielny program rewitalizacji (GPR lub PR). Spośród gmin posiadających taki program, w 1 283 został wyznaczony obszar zdegradowany. W 27 gminach posiadających PR nie wyznaczono obszaru zdegradowanego. Nie dla wszystkich gmin możliwe było pozyskanie informacji o jego powierzchni i liczbie mieszkańców. Największe braki informacyjne odnotowano dla gmin województwa śląskiego. Ostatecznie informację o powierzchni obszaru zdegradowanego pozyskano od 1 268 jednostek. Łączna powierzchnia obszaru zdegradowanego na ich terenie wynosiła w 2017 roku 3 075 tys. ha. Dane o liczbie ludności przekazały 1 242 gminy, wskazują one, iż na obszarach zdegradowanych mieszkało 8 334 tys. osób.

Tabela 6. Obszary zdegradowane w gminach realizujących procesy rewitalizacji (GPR lub PR) w 2017 roku

Wyszczególnienie	Liczba gmin, które wyznaczyły obszar zdegradowany	Powierzchnia obszaru zdegradowanego		Liczba osób zamieszkujących w momencie jego ustanowienia		Liczba wydzielonych podobszarów
		w tys. ha	lg*	w tys. osób	lg*	
P O L S K A	1 283	3 075,4	1 268	8 334,4	1 241	4 565
Gminy miejskie	203	84,2	200	1 791,4	191	564
Miasta na prawach powiatu	58	87,4	52	2 825,6	51	254
Gminy miejsko-wiejskie	442	1 183,5	440	2 200,1	431	1 593
Gminy wiejskie	580	1 720,0	576	1 517,3	568	2 154
DOLNOŚLĄSKIE	116	180,4	114	796,1	110	389
KUJAWSKO-POMORSKIE	103	248,7	103	324,4	103	281
LUBELSKIE	127	429,6	127	490,7	124	402
LUBUSKIE	34	77,2	34	196,3	33	115
ŁÓDZKIE	52	37,1	51	437,0	48	138
MAŁOPOLSKIE	135	277,4	134	909,2	132	640
MAZOWIECKIE	137	335,7	136	823,2	132	611
OPOLSKIE	28	14,6	28	206,3	28	79
PODKARPACKIE	66	170,5	66	446,1	64	223
PODLASKIE	44	127,2	43	276,0	42	207
POMORSKIE	29	33,6	29	251,7	29	66
ŚLĄSKIE	93	115,5	87	1 049,7	82	252
ŚWIĘTOKRZYSKIE	78	258,2	78	380,1	77	308
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	38	22,7	38	272,6	38	83
WIELKOPOLSKIE	130	436,8	130	954,0	128	429
ZACHODNIOPOMORSKIE	73	310,3	70	521,0	71	342

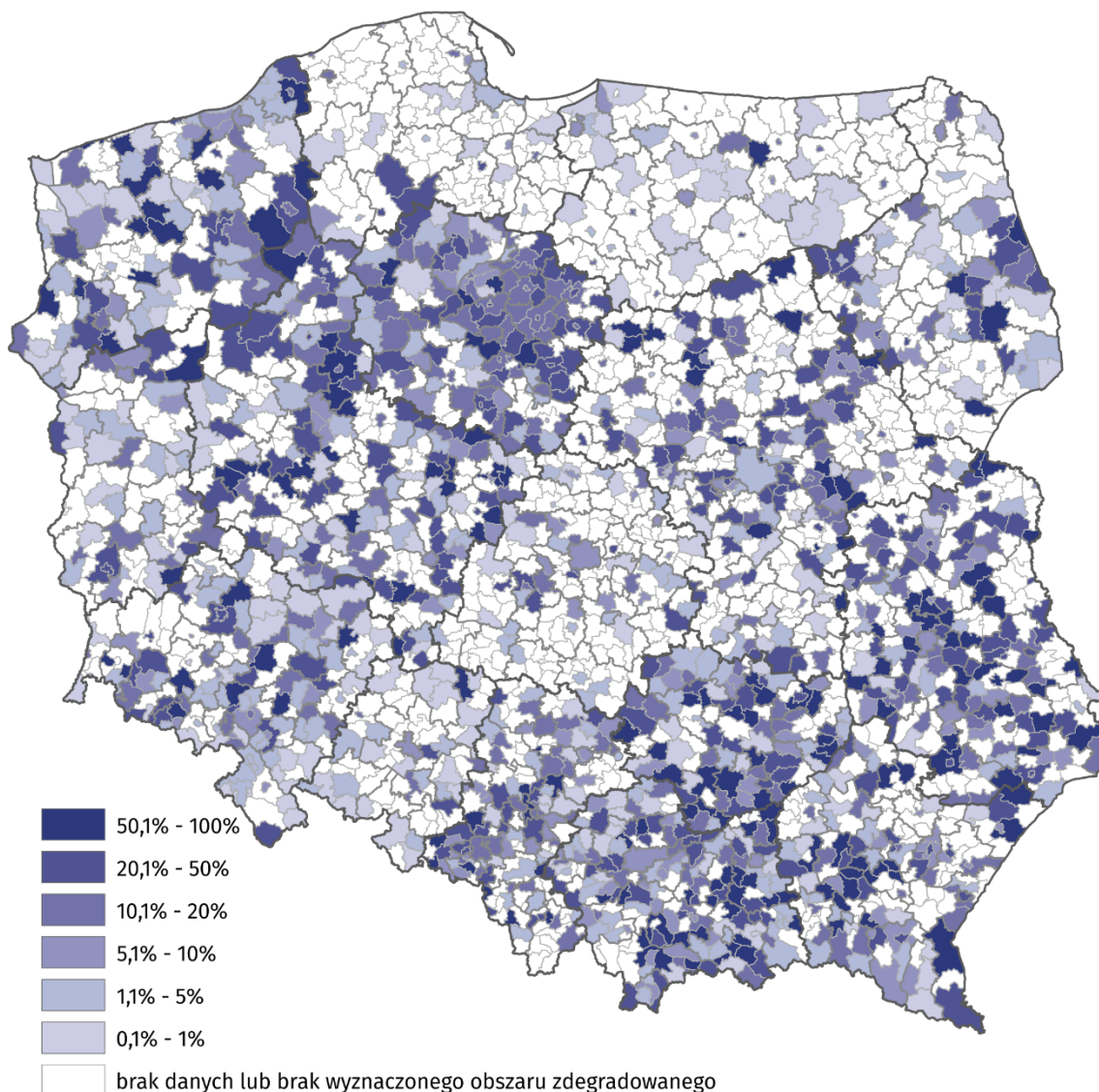
lg* - liczba gmin, które podały wartość.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Udział wskazanych przez gminy powierzchni obszarów zdegradowanych w powierzchni tych gminy ogółem kształtował się w 2017 roku na poziomie 19,8%. W przypadku gmin posiadających GPR lub PR było to 20,1%. Rozkład przestrzenny gmin według udziału obszaru zdegradowanego w powierzchni gminy podano na mapie 3.

W gminach posiadających wyznaczone obszary zdegradowane udział mieszkańców zamieszkujących te obszary w ludności tych gmin ogółem kształtował się na poziomie 31%.

Mapa 3. Udział powierzchni obszaru zdegradowanego w powierzchni gmin, które wyznaczyły obszar zdegradowany w 2017 roku



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Przeciętnie na 1 obowiązujący GRP/PR przypadało 2 425 ha obszarów zdegradowanych i zamieszkiwało je 6 721 osób. Wartość ta różniła się znacząco między gminami i w przypadku powierzchni obszaru rewitalizacji wynosiła od kilku hektarów (w 9 gminach powierzchnia wynosiła mniej niż 5 ha) do ponad 28 tys. ha. Liczba mieszkańców zamieszkujących obszar zdegradowany wahała się od kilkudziesięciu osób (w siedmiu gminach było to mniej niż 200 osób) do niemal 270 tys. osób.

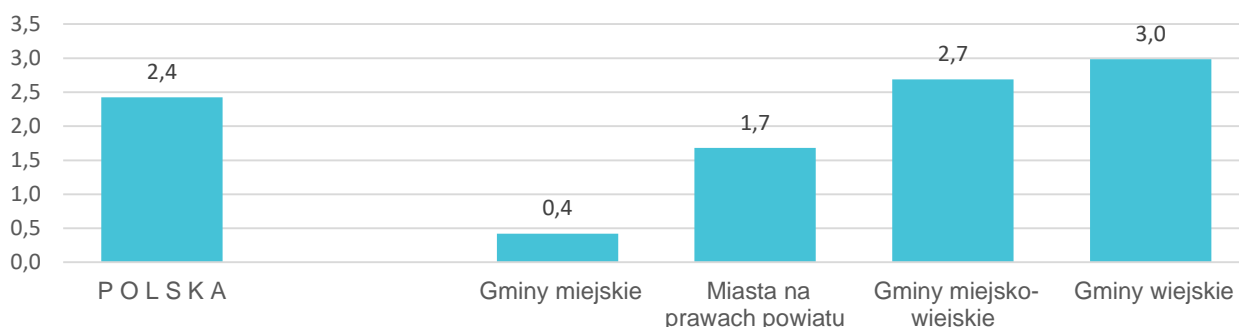
Jeżeli pod uwagę weźmiemy wszystkie gminy (niezależnie od faktu posiadania programu rewitalizacji), które mają wyznaczony obszar zdegradowany i podały jego powierzchnię (1387 jednostek), przeciętny obszar w 2017 roku miał

powierzchnię 2 414 ha. Natomiast przeciętna liczba mieszkańców obszaru zdegradowanego w 1351 gminach, które podały tę wartość, wynosiła 6 553 osób.

Powierzchnia i liczba mieszkańców obszaru zdegradowanego różniła się znacząco między poszczególnymi typami gmin (Wykres 4. i Wykres 5.). W przypadku powierzchni, największe obszary zdegradowane zostały wyznaczone na obszarze gmin wiejskich (przeciętnie na 1 gminę – 3,0 tys. ha) oraz miejsko-wiejskich (2,7 tys. ha). Najmniejsze natomiast obszarowo tereny położone były na obszarze gmin miejskich. Ich przeciętna powierzchnia stanowiła 1/6 przeciętnej wartości dla kraju i wynosiła 422 ha. Na terenie miast na prawach powiatu, które z natury rzeczy są jednostkami dużymi (co do zasady liczącymi około 100 tys. mieszkańców lub więcej), powierzchnia obszaru zdegradowanego wynosiła 1,7 tys. ha.

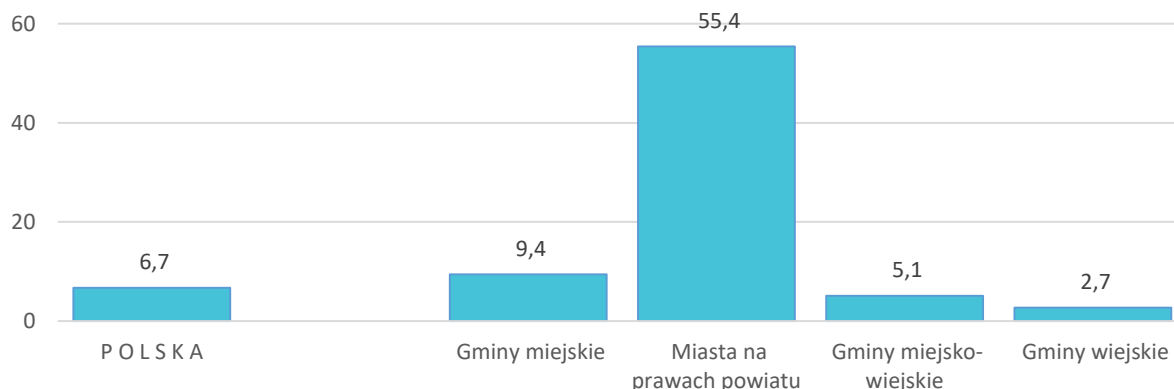
Duże powierzchnie w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich należy powiązać z rodzajem zabudowy, która z reguły stanowi luźną zabudowę i obejmuje duże tereny, o raczej niskiej gęstości zaludnienia. Nie bez znaczenia może być też fakt dostępności danych statystycznych przy delimitacji tych obszarów.

Wykres 4. Przeciętna powierzchnia obszaru zdegradowanego w przeliczeniu na 1 gminę, w której w 2017 roku obowiązywał GPR i PR (w tys. ha)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Wykres 5. Przeciętna liczba mieszkańców obszaru zdegradowanego w przeliczeniu na 1 gminę, w której w 2017 roku obowiązywał GPR i PR (w tys. osób)



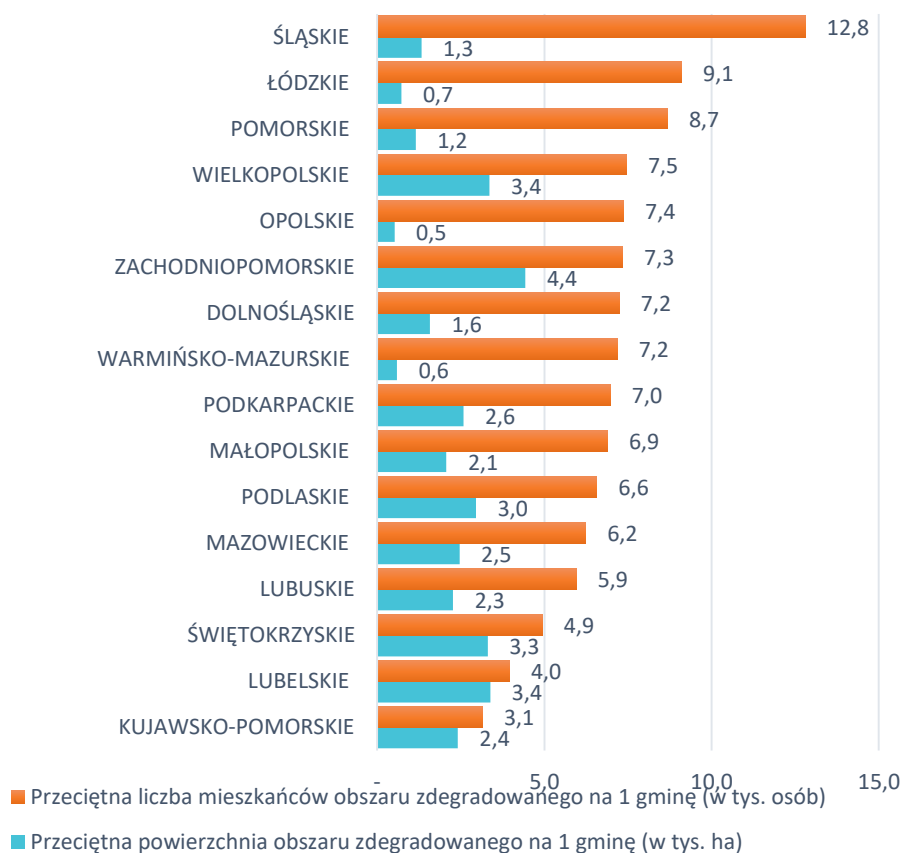
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Różnice charakterystyk dla obszarów zdegradowanych w poszczególnych rodzajach gmin widoczne są także w liczbie zamieszkujących je osób, która w przypadku miast na prawach powiatu odbiegała znacząco od wartości dla pozostałych

jednostek (Wykres 6.). O ile, w gminach miejskich przeciętna liczba mieszkańców obszaru zdegradowanego w jednostkach posiadających GPR lub PR wynosiła blisko 1,5 wartości przeciętnej dla kraju (9,4 tys. osób na 1 gminę/obszar), to w przypadku miast na prawach powiatu liczba mieszkańców obszaru zdegradowanego stanowiła ponad 8-krotność wartości ustalonej dla kraju (55,4 tys. osób na 1 gminę/obszar; przy medianie ukazującej wartość środkową na poziomie 37,7 tys. osób⁴). W gminach wiejskich liczba mieszkańców obszarów zdegradowanych stanowiła 40% przeciętnej dla kraju (2,7 tys.).

Różnice dotyczyły także województw. Największa liczba ludności zamieszkiwała na obszarach zdegradowanych silnie zurbanizowanego województwa śląskiego (12,8 tys. osób na 1 gminę/obszar), przy jednocześnie relatywnie małej powierzchni (1,3 tys. ha). Około 9 tys. osób liczyły obszary zdegradowane w województwach: łódzkim i pomorskim. Najmniej mieszkańców zamieszkiwało obszary zdegradowane województw: kujawsko-pomorskiego, lubelskiego i świętokrzyskiego (poniżej 4 tys. w przeliczeniu na 1 gminę/obszar).

Wykres 6. Przeciętna powierzchnia i liczba mieszkańców obszaru zdegradowanego w przeliczeniu na 1 gminę, w której w 2017 roku obowiązywał GPR i PR według województw



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

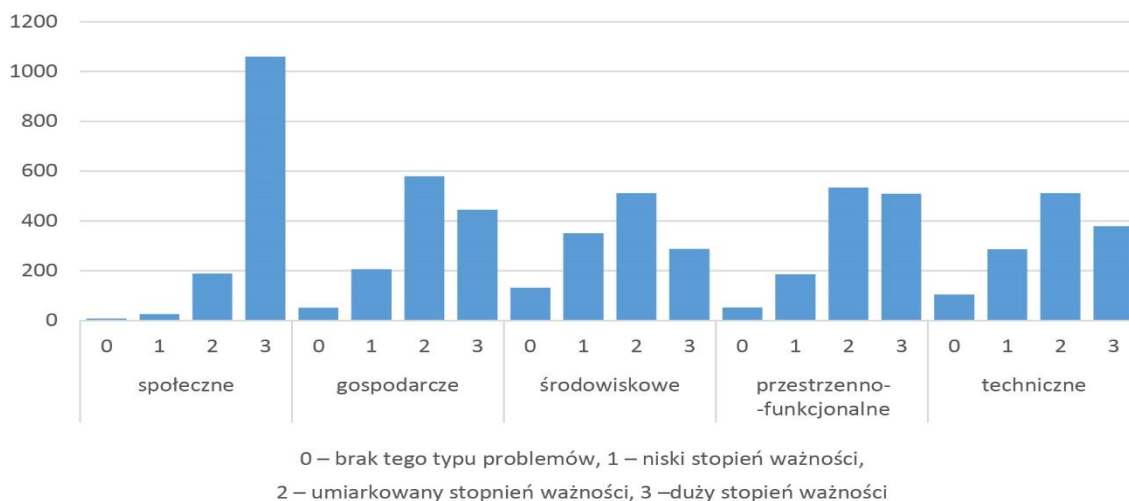
Pod względem powierzchni największe obszary zdegradowane wyznaczono w województwach: zachodniopomorskim (4,4 tys. ha na 1 gminę/obszar), lubelskim, wielkopolskim i świętokrzyskim (ponad 3 tys. ha na 1 gminę/obszar).

⁴ Duża różnica między wartością średnią i medianą wskazuje na duży wpływ na wartość średnią grupy miast na prawach powiatu o szczególnie wysokiej liczbie ludności zamieszkującej obszar zdegradowany. Ogólnie na 51 miast na prawach powiatu 8 z nich wykazało powyżej 100 tys. mieszkańców obszaru zdegradowanego.

W województwach o najmniejszych przeciętnych obszarach zdegradowanych w przeliczeniu na 1 gminę ich powierzchnia nie przekroczyła 800 ha. Do grupy tej należały województwa: opolskie, warmińsko-mazurskie i łódzkie.

Ostatnim elementem badania dotyczącym obszarów zdegradowanych było ustalenie głównych przesłanek jego ustanowienia (Wykres 7.). Gminy – zgodnie z oczekiwaniami – jako główny obszar problemowy wskazywały dysfunkcje o charakterze społecznym. Spośród pozostałych grup problemów, największe trudności wskazywane były w obszarze przestrzenno-funkcyjnym. Problemy obejmujące kwestie gospodarcze, techniczne i środowiskowe zostały ocenione na średni poziom ważności. Przy czym nieznacznie niższe oceny – wskazujące na mniejsze znaczenie problemów – uzyskały aspekty środowiskowe.

Wykres 7. Przyczyny ustanowienia obszaru zdegradowanego w gminach, w których w 2017 roku obowiązywał GPR i PR według obszarów interwencji



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Analiza przyczyn ustanowienia obszarów zdegradowanych w poszczególnych rodzajach gmin prowadziła do zbieżnych wniosków. Czynnikiem ten nie był różnicujący.

3.5. Obszar rewitalizacji

3.5. Area of revitalization

W badaniu z danymi za 2017 rok 1357 gmin poinformowało o wyznaczeniu na ich obszarze obszaru rewitalizacji, z czego:

- 306 gmin posiadało GPR,
- 1002 gmin posiadało PR,
- 49 gmin posiadało IDS.

Łączna powierzchnia wszystkich zidentyfikowanych w gminach obszarów rewitalizacji (niezależnie od dokumentu strategicznego) wynosiła 1 040,5 tys. ha, z czego 156,8 tys. ha objęte było GPR, 834,3 tys. ha PR, a 49,4 tys. ha innymi dokumentami strategicznymi (IDS). Przeciętnie obszar rewitalizacji zajmował 6,3% powierzchni gminy. W przypadku gmin posiadających GPR lub PR stanowił 6,2% powierzchni tych gmin. Jeżeli pod uwagę weźmiemy jedynie gminy, w których obowiązywał GPR i została podana powierzchnia obszaru rewitalizacji to jej udział w ogólnej powierzchni tych gmin w 2017 roku wynosił – 5,2%. Wartość ta była silnie zróżnicowana przestrzennie (Mapa 4.).

Liczba ludności zamieszkująca obszar rewitalizacji w 2017 roku w 1 334 gminach, dla których ustalono taką informację wynosiła 5 521,5 tys. osób. Wartość ta różni się od wartości uwzględnionej w tablicach wynikowych z uwagi na fakt, iż przy jej ustalaniu wykorzystano doszacowania dla tych jednostek, które nie podały liczby ludności w 2017 roku. Dla 45 jednostek przyjęto wartość podaną dla momentu uchwalania programu rewitalizacji.

Dużo lepsze pokrycie informacyjne odnotowano w gminach, które posiadały gminne programy rewitalizacji. W tym przypadku brak danych o liczbie ludności dotyczył tylko 2 jednostek. Łączna liczba ludności w 2017 roku zamieszkująca obszary rewitalizacji w 304 gminach posiadających GPR w 2017 roku (które przekazały informację) wynosiła 1 486,8 tys. osób⁵. W 992 gminach posiadających PR, które podały dane o mieszkańcach, liczba osób zamieszkujących obszary rewitalizacji wynosiła 4 034,6 tys.⁶.

W tabeli 7. zestawiono najważniejsze dane o obszarach rewitalizacji łącznie w gminach, które posiadały GPR lub PR. Na obszarach rewitalizacji w 2017 roku mieszkało 20% mieszkańców gmin, które posiadały programy rewitalizacji.

Tabela 7. Obszary rewitalizacji w GPR i PR w 2017 roku

Wyszczególnienie	Powierzchnia obszarów rewitalizacji w tys. ha	Liczba osób zamieszkujących obszar rewitalizacji*		Udział osób zamieszkujących obszar rewitalizacji w liczbie ludności gmin prowadzących procesy rewitalizacji (w %)
		w tys. osób	lg**	
P O L S K A	991,1	5 521,5	1 296	20
Gminy miejskie	42,2	1 234,8	205	23
Miasta na prawach powiatu	39,4	1 973,9	58	18
Gminy miejsko-wiejskie	284,4	1421,4	449	21
Gminy wiejskie	625,0	891,4	584	20
DOLNOŚLĄSKIE	60,0	506,3	120	21
KUJAWSKO-POMORSKIE	135,3	223,4	102	21
LUBELSKIE	168,6	315,0	129	19
LUBUSKIE	22,9	162,6	34	24
ŁÓDZKIE	22,1	331,7	51	20
MAŁOPOLSKIE	56,8	438,7	134	16
MAZOWIECKIE	118,0	611,7	139	15
OPOLSKIE	8,6	145,7	30	21
PODKARPACKIE	40,0	257,3	66	21
PODLASKIE	32,1	184,9	44	24
POMORSKIE	3,0	161,9	30	11
ŚLĄSKIE	42,6	860,8	94	25
ŚWIĘTOKRZYSKIE	85,9	262,1	82	24
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	5,3	237,6	40	27
WIELKOPOLSKIE	110,0	551,4	128	22
ZACHODNIOPOMORSKIE	79,8	270,2	73	21

*- wartości pozyskane na formularzu REW od gmin oraz dane imputowane.

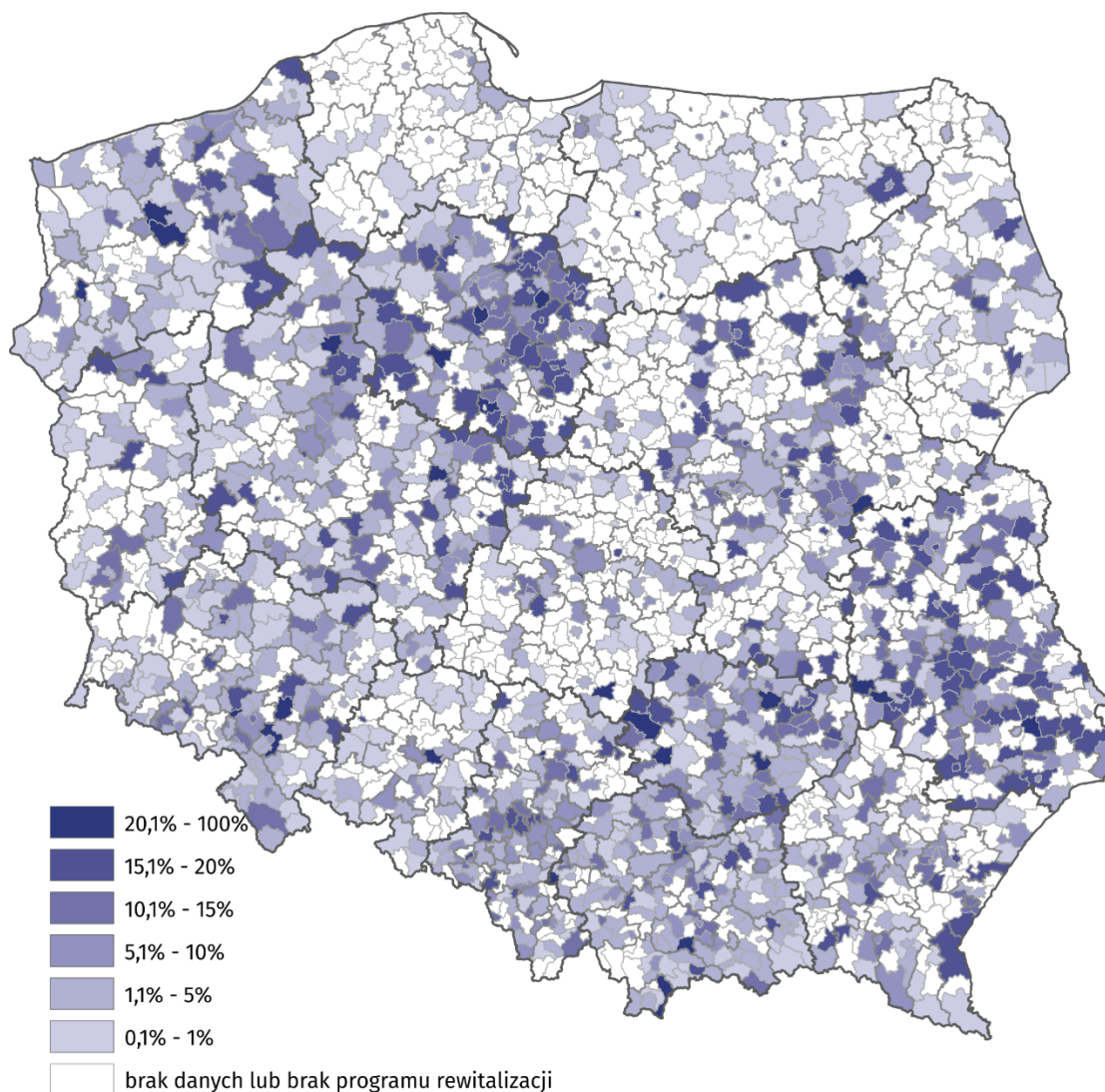
lg** - liczba gmin, które podały wartość lub przyjęto dla nich liczbę ludności w momencie uchwalenie obszaru/programu rewitalizacji.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

⁵ Dla 13 gmin przyjęto liczbę ludności według stanu w momencie ustanowienia obszaru rewitalizacji.

⁶ Dla 31 gmin przyjęto liczbę ludności według stanu w momencie ustanowienia obszaru rewitalizacji.

Mapa 4. Udział powierzchni obszaru rewitalizacji w powierzchni gmin, które posiadały GPR, PR lub IDS w 2017 roku

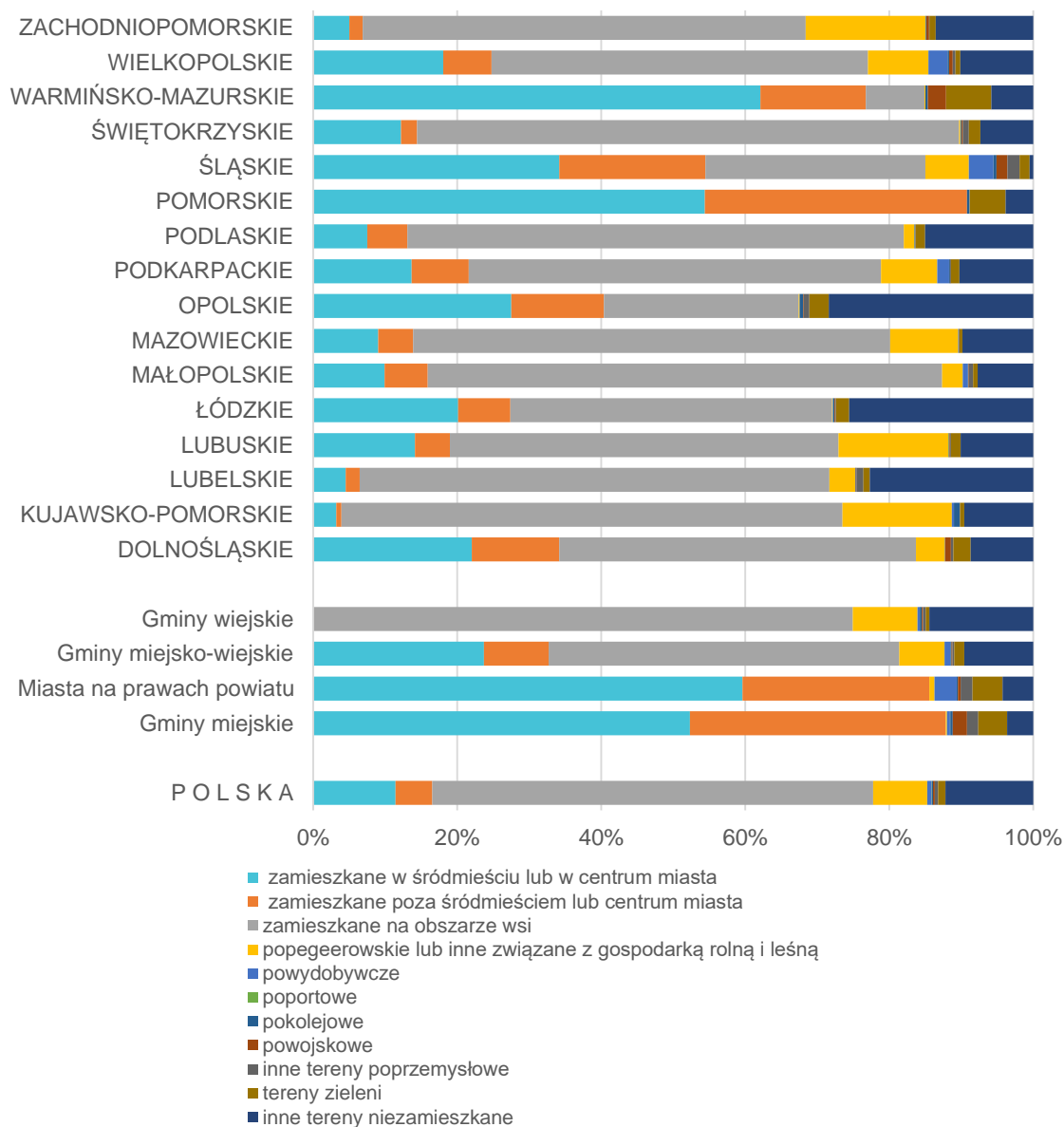


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Najmniejszą część obszarów rewitalizacji stanowili mieszkańcy w miastach na prawach powiatu (18%), a największą w gminach miejskich (23%). W przekroju województw najmniej mieszkańców objęto procesami rewitalizacyjnymi w województwie pomorskim (11%) oraz mazowieckim (15%). Najwyższy odsetek mieszkańców zamieszkuje obszary rewitalizacji gmin województwa warmińsko-mazurskiego (27%).

Analizując typ funkcjonalny terenów, na których ustanowiono obszar rewitalizacji, wyraźnie widać dominację terenów zamieszkałych łącznie z towarzyszącymi terenami usługowymi i komunikacyjnymi (Wykres 8.). W skali kraju stanowiły one 78% obszarów rewitalizacji, przy czym 62% to tereny zamieszkałe zlokalizowane na obszarze wiejskim, 11% w centrum miast lub śródmieściu, a 5% poza centrum miasta.

Wykres 8. Struktura powierzchni według typu terenów, na których ustanowiono obszar rewitalizacji w gminach, w których w 2017 roku obowiązywał GPR i PR według województw i typu gminy (w %)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Udział poszczególnych typów terenów różni się znacznie w zależności od rodzaju gminy. W przypadku miast widoczna jest silna tendencja do obejmowania działaniami rewitalizacyjnymi terenów położonych w centrum miasta. W miastach na prawach powiatu stanowiły one 60% obszarów rewitalizacji, a w gminach miejskich 52%.

Spośród innych terenów o funkcjach przemysłowych lub analogicznych w gminach wiejskich lub miejsko-wiejskich widać relatywnie duży udział terenów popegeerowskich lub o innych funkcjach związanych z gospodarką rolną lub leśną, które zajmują odpowiednio 9% i 6% obszarów rewitalizacji. Na poziomie wojewódzkim duży udział (powyżej

15%) terenów poprzemysłowych lub o innych funkcjach związanych z gospodarką rolną lub leśną odnotowano w: zachodnio-pomorskim, lubuskim i kujawsko-pomorskim.

Kolejnym typem terenów objętych obszarem rewitalizacji są tereny zielone stanowiące na poziomie kraju jedynie 1% obszarów rewitalizacji. Tereny te mają dużo większe znaczenie w strukturze funkcjonalnej obszarów rewitalizacji na obszarach miast. W miastach na prawach powiatu i gminach miejskich zajmują one około 4% powierzchni obszaru rewitalizacji, w gminach miejsko-wiejskich – już tylko 1,5%, a w wiejskich około 0,5%.

Tereny powydobywcze, portowe, kolejowe, powojenne i inne tereny przemysłowe stanowiły 1,5% obszarów rewitalizacji w kraju. Ich znaczenie było większe na obszarach miast na prawach powiatu (5%) i gmin miejskich (ponad 4%). W pozostałych gminach zajmowały niewiele ponad 1%. Analizując strukturę funkcjonalną obszarów rewitalizacji według województw wyróżnia się województwo śląskie, w których udział tych terenów przekroczył 7%. W kolejnych województwach wynosił około 3%-4% i były to warmińsko-mazurskie i wielkopolskie.

3.6. Przedsięwzięcia realizowane z zakresu rewitalizacji

3.6. *Projects implemented in revitalization*

W programach obowiązujących w 2017 roku zaplanowane było 33 tys. przedsięwzięć, z czego najwięcej uwzględnionych było w PR. Przeciętnie na 1 GPR rewitalizacji przypadało 28 przedsięwzięć (Tabela 8.). W przypadku PR wartość ta była niższa i wynosiła 23. Najmniej przedsięwzięć o charakterze rewitalizacyjnym definiowanych było w IDS (11). W przeliczeniu na 1 program największą liczbą przedsięwzięć charakteryzowały się programy obowiązujące w miastach na prawach powiatu.

W 2017 roku 15% przedsięwzięć podstawowych i dopuszczalnych z zakresu rewitalizacji ujętych w GPR i PR miało status rozpoczęte, realizowane lub zakończone. W miastach był on wyższy i wynosił 17% w gminach miejskich i 19% w miastach na prawach powiatu. W pozostałych typach gmin wynosił 13%.

Programy oparte o ustawę o rewitalizacji (GPR) charakteryzowały się wyższym wskaźnikiem przedsięwzięć rozpoczętych, realizowanych lub zakończonych w skali kraju. Na poziomie wojewódzkim sytuacja była silnie zróżnicowana. Udział przedsięwzięć rozpoczętych, realizowanych lub zakończonych zdefiniowanych w ramach GPR wahał się między województwami od 28% w śląskim, 25% w lubuskim, 23% w mazowieckim i 21% w świętokrzyskim, do poniżej 10% w zachodniopomorskim, kujawsko-pomorskim, podkarpackim, podlaskim i dolnośląskim (Wykres 9.).

W strukturze przedsięwzięć podstawowych zaplanowanych w samodzielnych programach rewitalizacji obowiązujących w 2017 roku dominowały przedsięwzięcia z obszaru społecznego (około 36%), a więc te prowadzone w szczególności w obszarze bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym.

W dalszej kolejności liczne interwencje obejmowały działania w obszarze:

- przestrzenno-funkcjonalnym (26%-28%) – dotyczącym niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej zły stan techniczny, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niski poziom obsługi komunikacyjnej, niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych;
- technicznym (22%) - skierowanym w szczególności na działaniach w obszarze degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz niefunkcjonowaniu rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska.

Tabela 8. Przedsięwzięcia z zakresu rewitalizacji w GPR, PR i IDS w 2017 roku

Wyszczególnienie	Przedsięwzięcia ogółem			Przedsięwzięcia w przeliczeniu na 1 program		
	GPR	PR	IDS	GPR	PR	IDS
P O L S K A	8 655	23 473	1 045	28	23	11
Gminy miejskie	1 798	4 711	-	33	31	-
Miasta na prawach powiatu	1 558	2 951	-	97	67	-
Gminy miejsko-wiejskie	2 550	7 950	297	27	22	13
Gminy wiejskie	2 749	7 861	680	20	18	10
DOLNOŚLĄSKIE	789	5 463	-	72	50	-
KUJAWSKO-POMORSKIE	341	845	39	16	10	8
LUBELSKIE	272	2 101	29	30	18	10
LUBUSKIE	186	397	37	27	15	5
ŁÓDZKIE	280	729	100	47	16	14
MAŁOPOLSKIE	3 370	369	22	27	31	11
MAZOWIECKIE	622	2 014	149	25	18	25
OPOLSKIE	62	430	44	21	16	15
PODKARPACKIE	296	914	83	19	18	8
PODLASKIE	234	639	32	18	21	5
POMORSKIE	467	272	4	29	19	1
ŚLĄSKIE	329	2 210	135	30	25	11
ŚWIĘTOKRZYSKIE	426	2 767	203	25	42	34
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	44	935	29	15	25	5
WIELKOPOLSKIE	784	1 639	76	39	15	5
ZACHODNIOPOMORSKIE	153	1 749	63	31	26	13

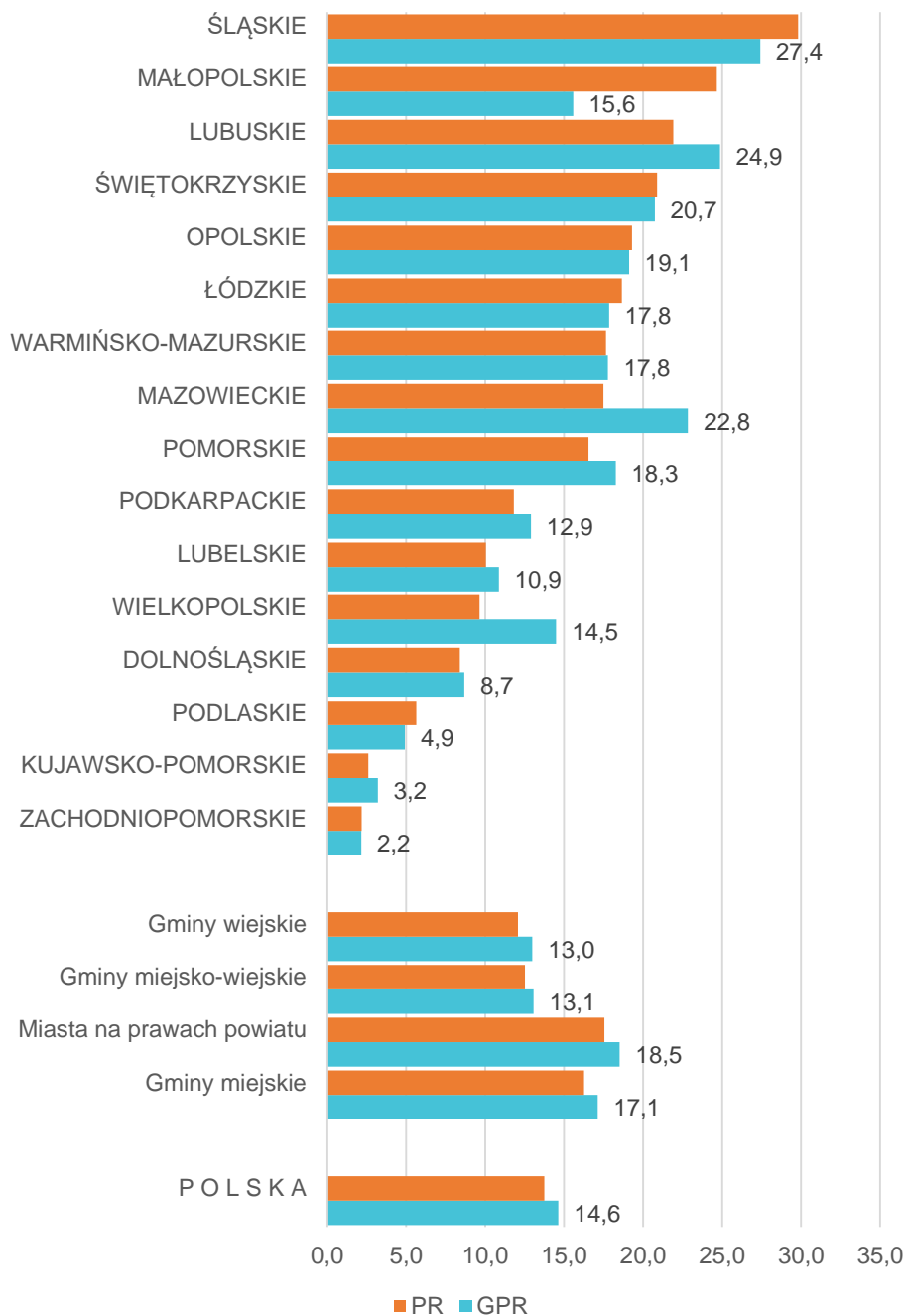
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Nieco inną strukturę posiadały działania prowadzone w ramach IDS. W tym przypadku dominującą rolę miały przedsięwzięcia o charakterze przestrzenno-funkcjonalnym (40%), a na drugim miejscu społecznym (30%).

Niezależnie od typu programu najmniej przedsięwzięć miało charakter interwencji środowiskowej (7%), obejmującej w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska.

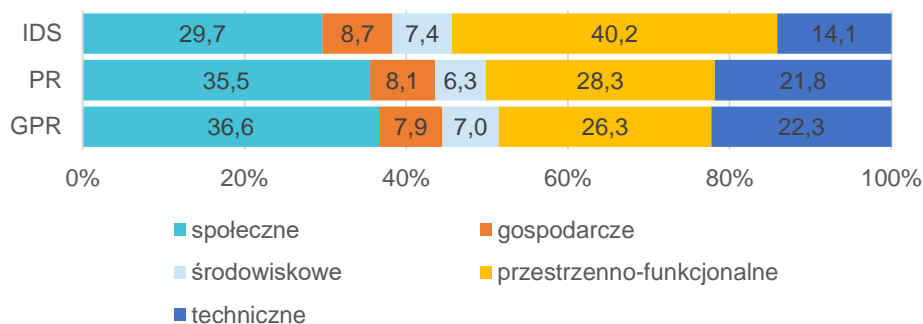
Przy ocenie struktury przedsięwzięć według obszaru interwencji należy wziąć pod uwagę, że gminy zostały poproszone o wskazanie przedsięwzięć według bezpośredniego obszaru interwencji, zgodnie ze wskazaniem zawartymi w art. 9 ustawy o rewitalizacji. W efekcie np. działania modernizacyjne mające na celu poprawę technicznego stanu budynków, w tym termomodernizację, zostały zakwalifikowane do obszaru technicznego. Niemniej jednak działania te mają duże pozytywne znaczenie dla energooszczędności i poprawy stanu środowiska, w którym żyjemy.

Wykres 9. Udział przedsięwzięć podstawowych rozpoczętych lub zakończonych ujętych w GPR i PR dotyczących rewitalizacji w 2017 roku (w %)



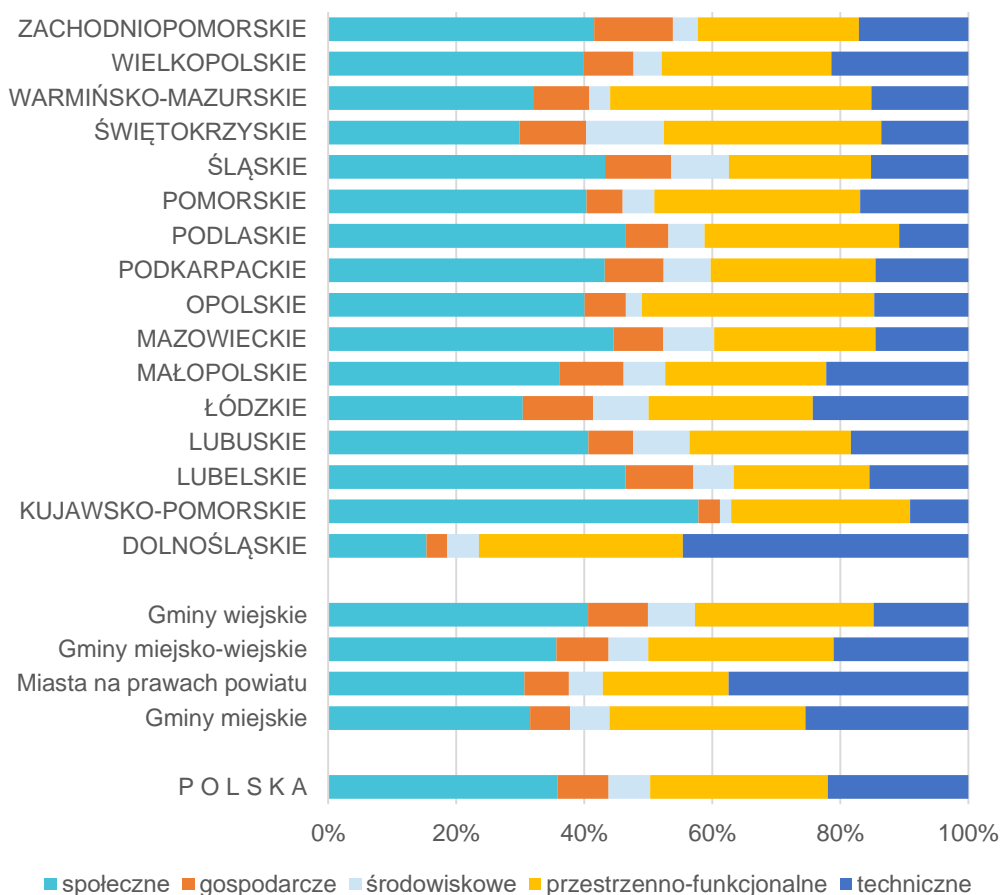
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Wykres 10. Struktura przedsięwzięć podstawowych zaplanowanych w dokumentach strategicznych dotyczących rewitalizacji w 2017 roku według obszaru interwencji i dokumentu strategicznego



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Wykres 11. Struktura przedsięwzięć podstawowych zaplanowanych w samodzielnych programach rewitalizacji (GPR i PR) w 2017 roku według obszaru interwencji i jednostek podziału terytorialnego



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

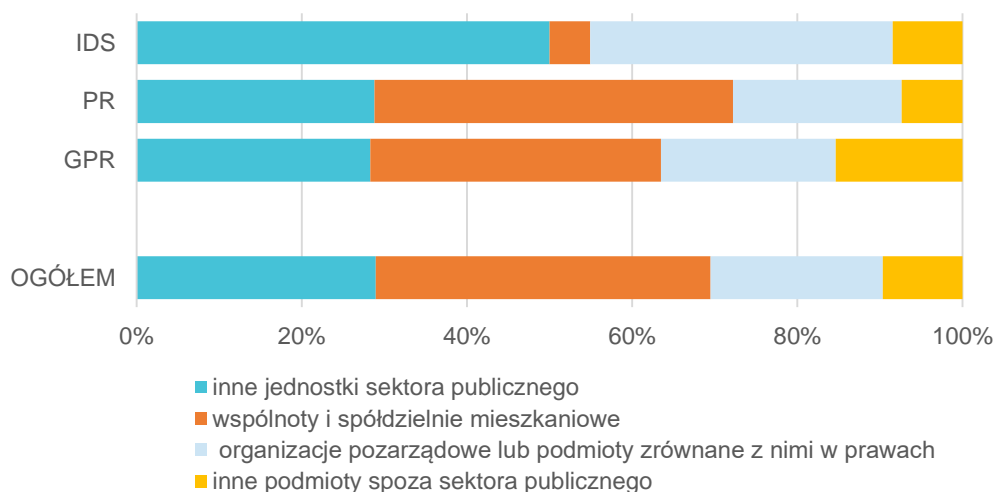
W strukturze przedsięwzięć podstawowych według typów gmin (Wykres 11.) w miastach na prawach powiatu nastąpiły wyraźnie przesunięcia na korzyść obszaru interwencji technicznej, podczas gdy w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich większa liczba przedsięwzięć skierowana była na obszar społeczny.

W przekroju województw kujawsko-pomorskie wyróżniało się dużym udziałem przedsięwzięć społecznych, natomiast województwo dolnośląskie tych o charakterze technicznym.

Rewitalizacja powinna być oparta na współdziałaniu, dlatego tak ważnym jest, aby zaangażować w ten proces różnych partnerów i interesariuszy zamieszkujących lub działających na danym obszarze. W badaniu zapytano gminy o liderów odpowiedzialnych za realizację poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Oprócz gmin uwzględniono, wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe, organizacje pozarządowe lub inne podmioty zrównane z nimi w prawach, a także inne podmioty z sektora publicznego lub spoza niego. Respondenci proszeni byli o podanie liczby liderów z rozróżnieniem tych z sektora publicznego i prywatnego. Ogólnie gminy wskazały ponad 16 tys. liderów przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Największą ich część stanowiły podmioty spoza sektora publicznego ogółem (ponad 7 tys.), wśród których dominowały wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe (ponad 4 tys.). Liczną grupę stanowiły także organizacje pozarządowe lub podmioty zrównane z nimi w prawach (ponad 2 tys.). Ponadto gminy wskazały jako liderów przedsięwzięć rewitalizacyjnych 2,8 tys. innych podmiotów sektora publicznego.

Struktura liderów rewitalizacji istotnie się różniła w zależności od typu dokumentu strategicznego – w szczególności w przypadku IDS (Wykres 12.). W GRP i PR najczęściej jako liderzy przedsięwzięć rewitalizacyjnych (z wyłączeniem gminy i jej jednostek organizacyjnych) wymieniane były wspólnoty mieszkaniowe (ok. 40%), które w przypadku IDS miały nikły udział. Na drugim miejscu jako liderów w GPR i PR wskazywane są inne jednostki sektora publicznego (30%). Organizacje pozarządowe odpowiedzialne są za 20% przedsięwzięć rewitalizacyjnych, a liderzy spoza sektora publicznego mają zrealizować ok. 10% przedsięwzięć. W przypadku IDS najczęściej – oprócz gminy – wskazywane były inne podmioty sektora publicznego, jako podmioty odpowiedzialne za przedsięwzięcia realizowane na rzecz rewitalizacji. Na drugim miejscu wskazywane były organizacje pozarządowe.

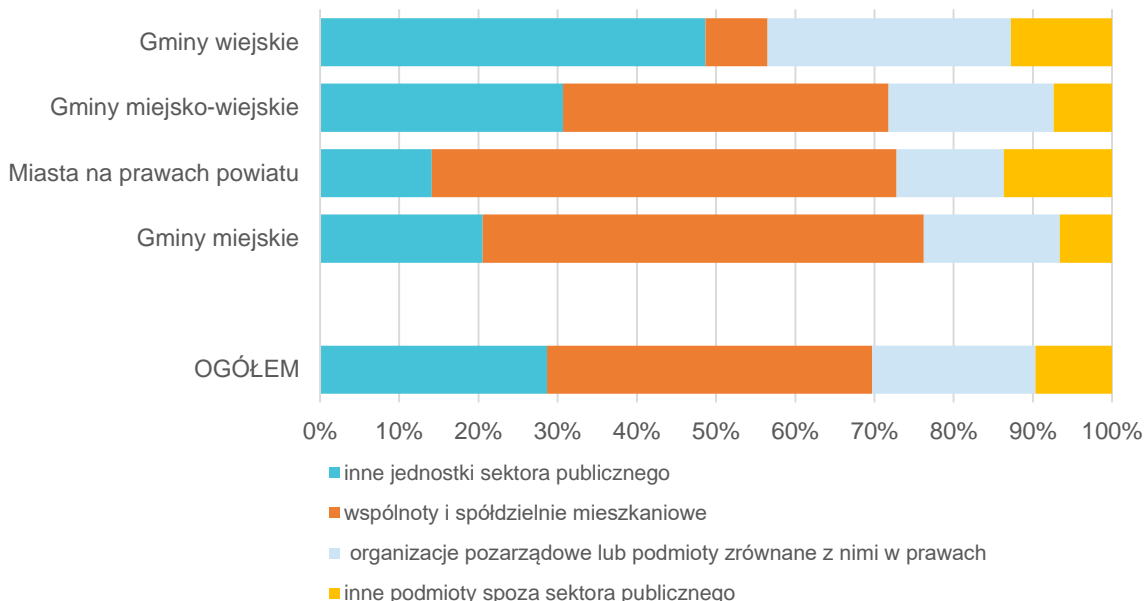
Wykres 12. Struktura liderów (wykonawców) przedsięwzięć rewitalizacyjnych (z wyłączeniem gminy i jej jednostek organizacyjnych) według typu dokumentu strategicznego w 2017 roku (w %)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Struktura liderów przedsięwzięć rewitalizacyjnych nieznacznie różniła się także w poszczególnych typach gmin (Wykres 13.). Przykładowo w gminach miejskich relatywnie mały udział miały inne podmioty z sektora publicznego przy wyjątkowo dużym znaczeniu wspólnot mieszkaniowych.

Wykres 13. Struktura liderów (wykonawców) przedsięwzięć rewitalizacyjnych (z wyłączeniem gminy i jej jednostek organizacyjnych) w gminach posiadających GPR lub PR w 2017 roku według rodzaju gminy (w %)

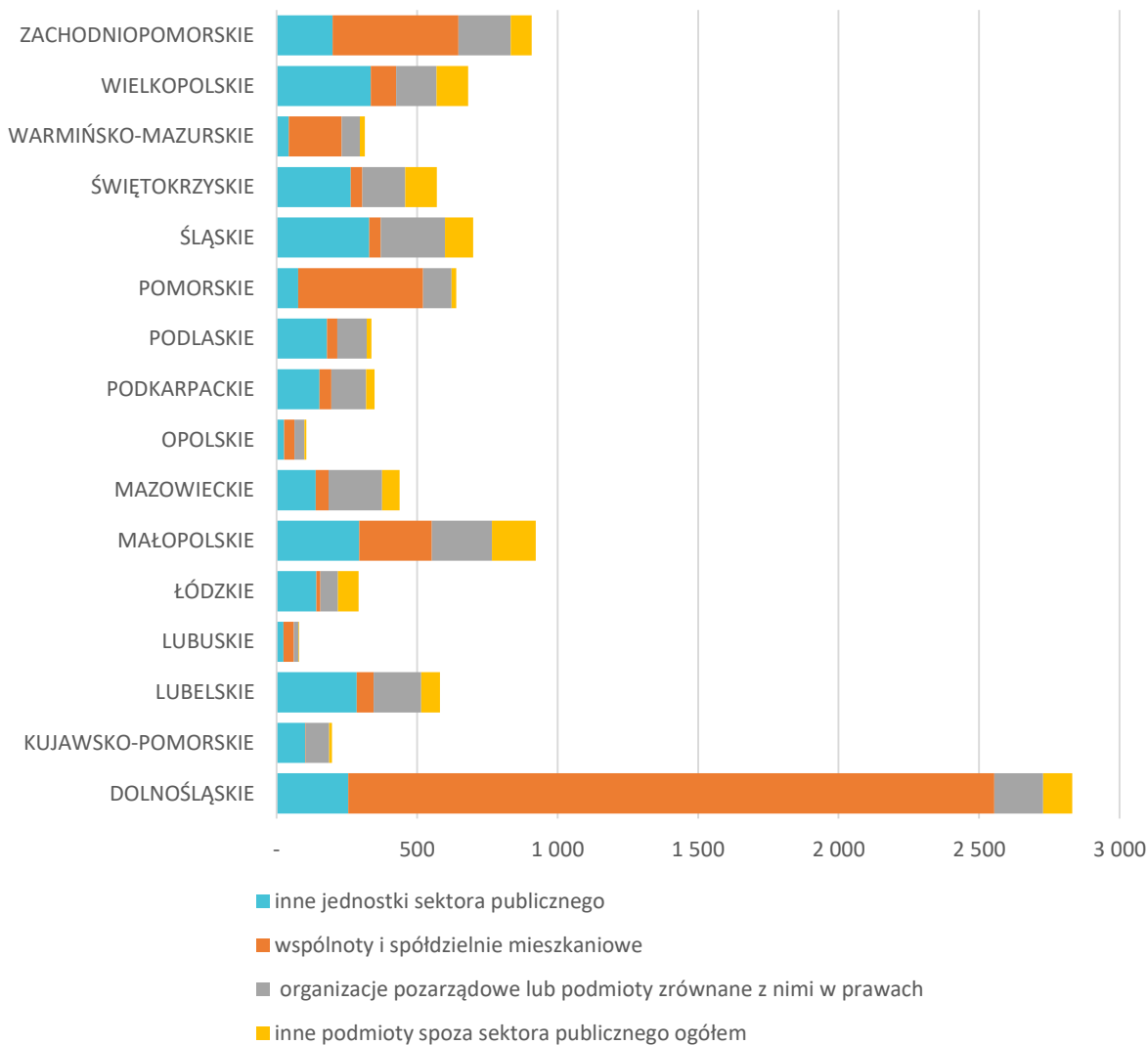


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Analizując strukturę liderów (z wyłączeniem gminy i jej jednostek organizacyjnych) odpowiedzialnych za realizację poszczególnych przedsięwzięć według województw (Wykres 14.), uwagę zwraca województwo dolnośląskie z wyjątkowo dużą liczbą podmiotów (poza gminą) zaangażowanych w przedsięwzięcia rewitalizacyjne, w szczególności z dominującą rolą wspólnot mieszkaniowych, które wśród 2,8 tys. liderów rewitalizacji stanowiły ponad 80%. Wspólnoty stanowiły także dominującą grupę liderów (nie uwzględniając gmin) w województwie pomorskim (ok. 70%) oraz warmińsko-mazurskim (ok. 60%).

Szczególne zaangażowanie organizacji pozarządowych lub innych podmiotów zrównanych z nimi w prawach widoczne było w strukturze liderów rewitalizacji (nie uwzględniając gmin) w województwach kujawsko-pomorskim i mazowieckim, w których ich udział przekraczał 40%.

Wykres 14. Liczba liderów (wykonawców) przedsięwzięć rewitalizacyjnych (z wyłączeniem gminy i jej jednostek organizacyjnych) w gminach posiadających GPR lub PR według województw w 2017 roku



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Inne podmioty spoza sektora rządowego (oprócz wspólnot i spółdzielni mieszkaniowych oraz organizacji pozarządowych) relatywnie rzadko były liderami przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Największy odsetek stanowili w województwie łódzkim (ok. 25%). Powyżej 15% liderów pochodziło z spoza sektora rządowego i organizacji pozarządowych (nie uwzględniając gmin) także w województwach: świętokrzyskim, małopolskim i wielkopolskim.

3.7. Finansowanie przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji w GPR i PR

3.7. Financing projects in revitalization in GPR and PR

Informacje o środkach finansowych przeznaczonych na przedsięwzięcia rewitalizacyjne zbierane były tylko od gmin posiadających samodzielne programy rewitalizacji (GPR i PR). Pełną informację o planowanych środkach finansowych przekazały gminy posiadające GPR. Dla gmin posiadających PR odnotowano nieliczne braki w danych (7 gmin), częściowo związane były one z brakiem takich informacji w programach.

Mniejszy zwrot odpowiedzi uzyskano dla danych o środkach wydatkowanych. Informację taką przekazało 42% gmin. Najwyższy odsetek zwrotnych odpowiedzi udzieliły gminy posiadające GPR, a biorąc pod uwagę rodzaj gminy – miasta na prawach powiatu.

Ogólnie w programach rewitalizacji obowiązujących w 2017 roku zaplanowano przedsięwzięcia podstawowe i dopuszczalne na kwotę 73 725,5 mln zł, przy czym 35% tej kwoty (czyli 25 616,1 tys. zł) ujęte zostało w ramach finansowych GPR (Tabela 9).

Tabela 9. Finansowanie przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji w programach rewitalizacji w 2017 roku

Wyszczególnienie	Środki zaplanowane na cały okres programowania				Środki wydatkowane w 2017 roku			
	GPR		PR		GPR		PR	
	w tys. zł	lg*	w tys. zł	lg*	w tys. zł	lg*	w tys. zł	lg*
P O L S K A	25 616 137,4	306	48 109 391,5	997	980 702,8	146	2 285 131,2	397
Gminy miejskie	4 665 026,1	55	11 593 274,7	151	383 565,7	31	603 479,4	84
Miasta na prawach powiatu	12 310 328,1	16	15 755 378,3	44	320 911,2	14	355 787,4	26
Gminy miejsko-wiejskie	5 341 708,5	96	12 854 203,1	356	120 449,7	43	1 036 747,9	152
Gminy wiejskie	3 299 074,7	139	7 906 535,3	446	155 776,3	58	289 116,5	135

lg* - liczba gmin, które podały wartość.

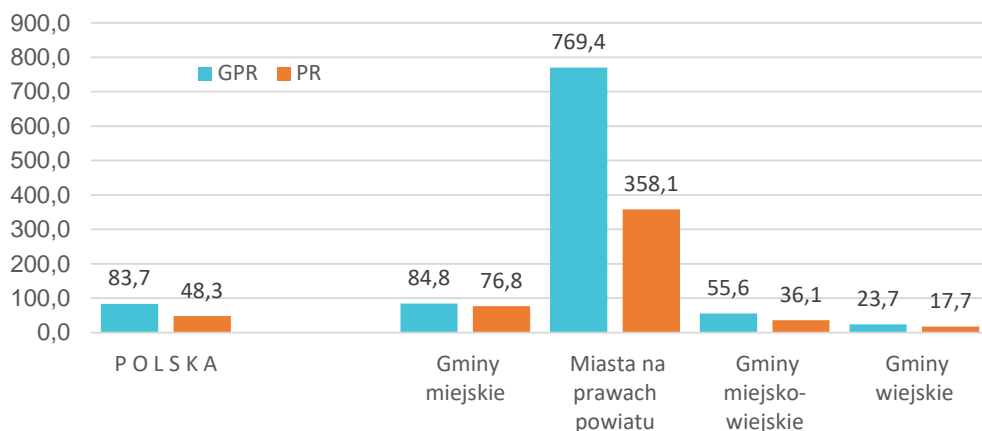
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

W przeliczeniu na 1 GPR przeciętny budżet zaplanowany na przedsięwzięcia rewitalizacyjne wynosił 83,7 mln zł, podczas gdy na 1 PR przypadało przeciętnie 48,3 mln zł (Wykres 15.).

Przeciętna wartość budżetu różniła się w zależności od rodzaju gminy. Najwyższe środki przypadają na GPR i PR w miastach na prawach powiatu (769,4 mln zł dla GPR i 358,1 mln zł dla PR). Dużo niższe budżety, nie przekraczające przeciętnie 85 mln zł, zaplanowane miały gminy miejskie. W gminach wiejskich kształtowały się one na poziomie około 20 mln na program.

Analizując budżety rewitalizacyjne w gminach widać silne różnice w kwotach, jakie zostały zaplanowane na przedsięwzięcia rewitalizacyjne w poszczególnych programach. Środki te różniły się dla GPR od niespełna 300 tys. zł do około 3,6 mld zł w dwóch miastach na prawach powiatu. Wartość środkowa (mediana) wynosiła 25,6 mln zł. Niższa wartość mediany od wartości średniej wskazuje, że na wartość średniej silnie wpływają programy o najwyższych wartościach. W rzeczywistości dużo programów ma wartość niższą niż wskazywałyby na to średnia. Budżetów GPR przewyższających 80 mln było w 2017 roku jedynie 55 (na 306 programów). Szczególnie wysokie kwoty budżetów rewitalizacyjnych zaplanowały miasta na prawach powiatu i gminy uzdrowiskowe.

Wykres 15. Wielkość środków finansowania zaplanowanych na przedsięwzięcia rewitalizacyjne w przeliczeniu na 1 GPR lub PR obowiązujący w 2017 roku (w mln zł)

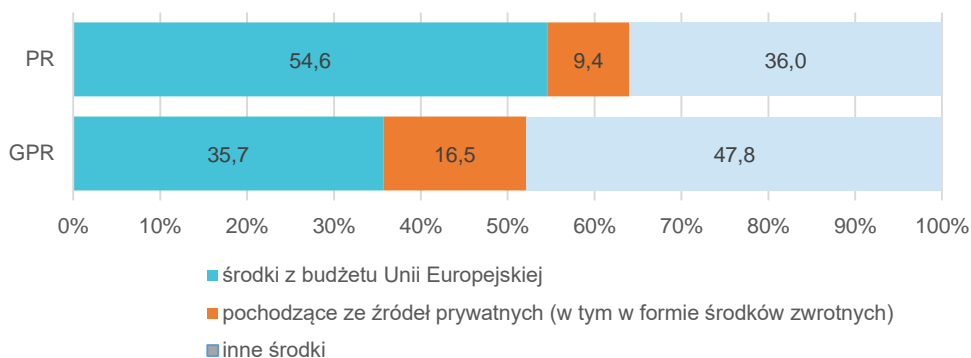


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Zakres ram finansowych dla PR wyniósł od około 500 tys. zł do 1,6 mld zł, przy medianie na poziomie 18,9 mln zł. Także i w tym przypadku odnotowano duże różnice między wartością przeciętną i medianą sugerujące, że wartość przeciętna jest zawyżona przez programy o skrajnie wysokich wartościach. Na 997 PR, dla których podano ramy finansowe, tylko w 218 gminach ich budżety rewitalizacyjne przekroczyły wartość 50 mln. W czołówce gmin o najwyższych planowanych środkach na rewitalizację były miasta na prawach powiatu.

W strukturze źródeł finansowania realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w GPR dominowały (47,8%) inne środki finansowe (niepochodzące z budżetu UE, ani ze źródeł prywatnych) (Wykres 16.). Gminy zaplanowały na cele rewitalizacyjne pokrycie wydatków ze środków budżetu UE na poziomie 35,7%. Źródła prywatne zostały uwzględnione na poziomie 16,5%.

Wykres 16. Struktura źródeł finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych ogółem ujętych w GPR i PR obowiązujących w 2017 roku (w %)

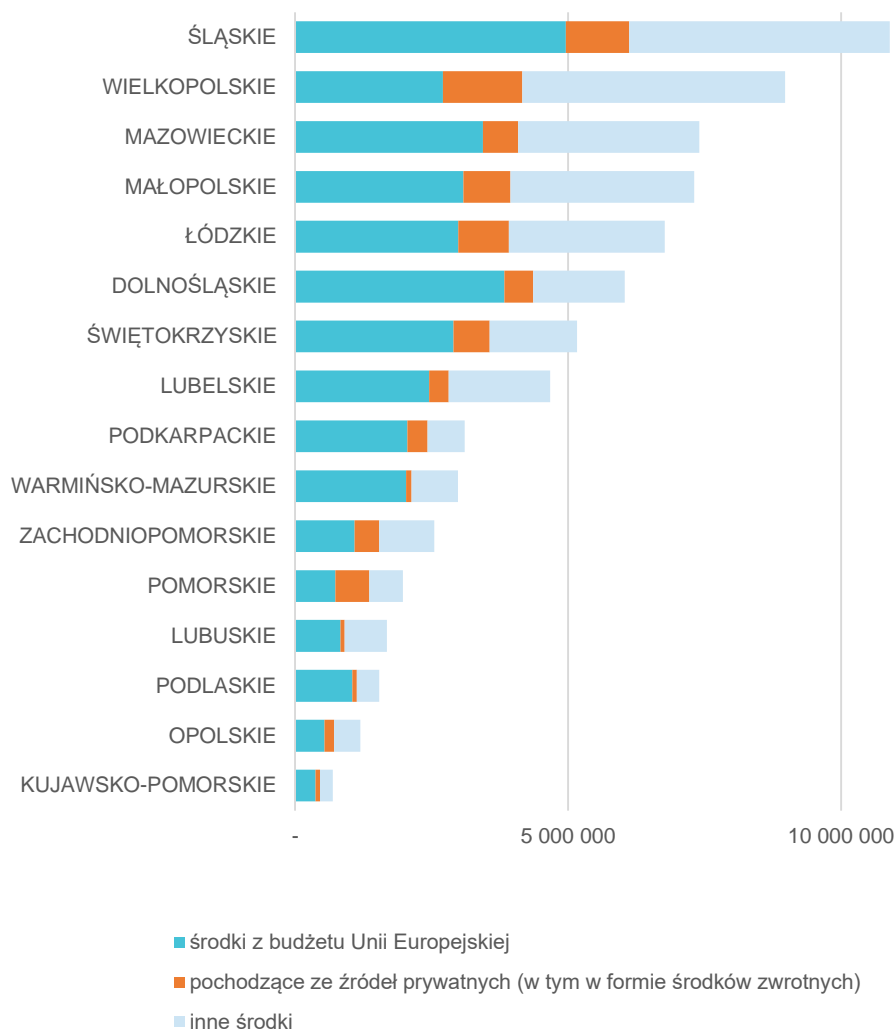


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Nieco inaczej wyglądała struktura środków w budżetach PR, które w dużo większej części zaplanowane były do sfinansowania z budżetu UE. W PR środki z budżetu UE wynosiły 54,6%, podczas, gdy środki prywatne stanowiły źródło finansowania w mniej niż 10%.

Najwięcej środków na przedsięwzięcia rewitalizacyjne zaplanowanych zostało w programach rewitalizacji w województwie śląskim oraz wielkopolskim (Wykres 17.). Natomiast w ujęciu bezwzględnym najmniej środków zaplanowanych było w programach gmin województwa kujawsko-pomorskiego, opolskiego, podlaskiego, lubuskiego i pomorskiego.

Wykres 17. Środki na finansowanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych ogółem ujęte w samodzielnych programach rewitalizacji (GPR i PR) w 2017 roku według województw (w tys. zł)

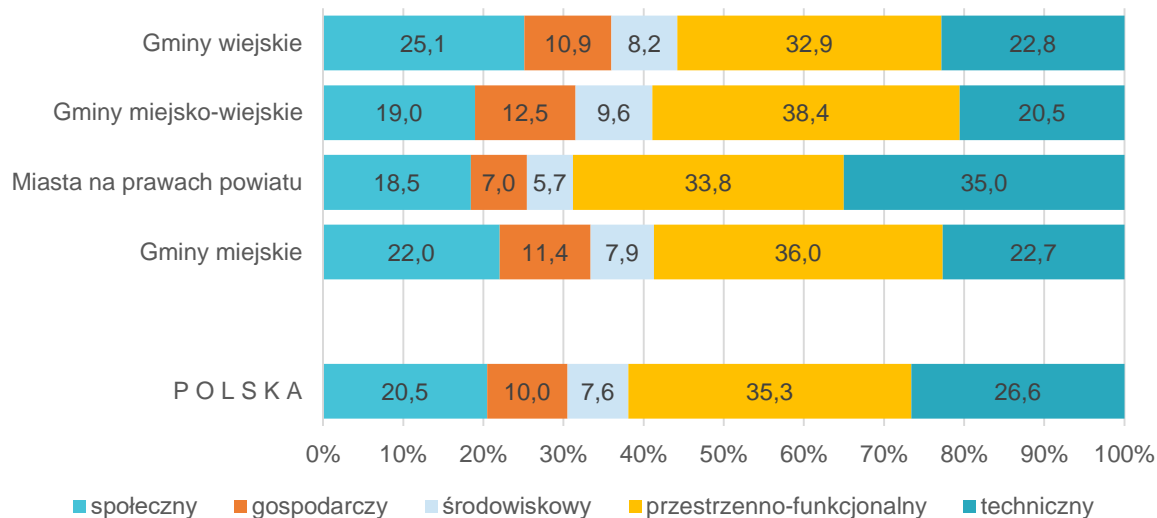


Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Struktura finansowania przedsięwzięć podstawowych według obszarów interwencji wskazała jako najbardziej angażujące środki z budżetów rewitalizacyjnych przedsięwzięcia o charakterze przestrzenno-funkcjonalnym, które stanowiły ok. 38% planowanych środków na przedsięwzięcia podstawowe. W dalszej kolejności największe środki zaplanowane zostały w obszarach technicznym i społecznym. Najmniej (w skali kraju poniżej 8%) przewidziane zostało na środowiskowy obszar interwencji. Należy jednakże zaznaczyć, że wiele przedsięwzięć swoim zasięgiem obejmowało

różne aspekty. Gminy zostały poproszone o wskazanie bezpośredniego obszaru interwencji, zgodnie z zapisami art. 9 ustawy o rewitalizacji, co uniemożliwia identyfikację wszystkich efektów planowanych działań.

Wykres 18. Struktura źródeł finansowania podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych ujętych w samodzielnych programach rewitalizacji (GPR/PR) obowiązujących w 2017 roku według obszarów interwencji (w %)



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

W zależności od rodzaju gminy struktura środków na przedsięwzięcia podstawowe w poszczególnych obszarach interwencji była zbliżona, z małymi przesunięciami (Wykres 18.). Wyjątek stanowią miasta na prawach powiatu, które wyróżniają się wyższymi udziałami środków w obszarze interwencji technicznej, kosztem mniejszego udziału środków na pozostałe przedsięwzięcia. Przedsięwzięcia gospodarcze stanowiły ok. 10%, przy czym w miastach na prawach powiatu poniżej 7%.

3.8. Specjalne strefy rewitalizacji w GPR

3.8. *Special revitalization zones in GPR*

GPR są narzędziem realizacji procesów rewitalizacyjnych możliwym do wykorzystania od dwóch lat (stan w momencie prowadzenia badania). Do końca 2017 roku jedynie 2 miasta na prawach powiatu wprowadziły specjalne strefy rewitalizacji i były to Płock i Łódź. Więcej gmin (15) wskazało, że planuje do 2019 roku ustanowić na obszarze rewitalizacji SSR (Tabela 10.).

Tabela 10. Specjalne strefy rewitalizacji (SSR) w 2017 roku

Wyszczególnienie	Liczba gmin, w których obowiązywała SSR	Gminy, które zaplanowały wyznaczenie SSR	Mechanizmy planowane do wykorzystywania na etapie uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji lub na obszarze SSR				
			zakaz wydawania decyzji o warunkach zabudowy	prawo pierwokupu nieruchomości przez gminę	budowa lub przebudowa budynków społecznego budownictwa czynszowego	podwyższenie stawki podatku od nieruchomości niezabudowanych	udzielenie dotacji na wykonanie robót budowlanych lub prac konserwatorskich
P O L S K A	2	15	15	93	2	1	2
Gminy miejskie	-	3	4	16	-	-	-
Miasta na prawach powiatu	2	7	2	12	2	1	2
Gminy miejsko-wiejskie	-	3	6	25	-	-	-
Gminy wiejskie	-	2	3	40	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Gminy częściej niż z ustanowienia SSR korzystały z możliwości oferowanych przez art. 11 ust. 5, który mówi, iż gmina w uchwale o wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji może ustanowić:

- na rzecz gminy prawo pierwokupu wszystkich nieruchomości położonych na obszarze rewitalizacji;
- na obszarze rewitalizacji zakaz wydawania decyzji o warunkach zabudowy, o której mowa w art. 59 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, dla wszystkich albo określonych w tej uchwale zmian sposobu zagospodarowania terenu wymagających tej decyzji, w tym zmian sposobu użytkowania obiektu budowlanego lub jego części, jeżeli stan zagospodarowania obszaru rewitalizacji oraz stopień jego pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wskazują, że nieustanowienie zakazu może doprowadzić do niekorzystnych zmian w zagospodarowaniu obszaru rewitalizacji, pogłębiających niekorzystne zjawiska.

W 2017 roku 15 gmin wskazało, iż skorzystało z pierwszej z możliwości dotyczącej prawa pierwokupu na obszarze rewitalizacji i aż 93 gminy wskazały na zakaz wydawania decyzji o warunkach zabudowy.

Gminy bez uchwalania SSR mogą z tych narzędzi korzystać przez okres 2 lat od dnia wejścia w życie uchwały o ustanowieniu obszaru zdegradowanego i rewitalizacji. Po upływie tego czasu uprawnienia i zakazy tracą moc.

Uchwalenie obszaru SSR daje gminie możliwość korzystania z tych narzędzi przez okres do 10 lat (maksymalny okres obowiązywania SSR) dodatkowo umożliwia wprowadzenie pozostałych instrumentów, jak:

- podwyższenie stawki podatku od nieruchomości niezabudowanych, które przeznaczone są pod zabudowę mieszkaniową, usługową lub mieszaną,
- udzielenie dotacji na wykonanie robót budowlanych lub prac konserwatorskich i prac restauratorskich w budynkach nie objętych wpisem do rejestru zabytków,
- budowa lub przebudowa budynków społecznego budownictwa czynszowego.

3.9. Miejscowe plany rewitalizacji w GPR

3.9. Local (spatial) revitalization plans in GPR

Miejscowe plany rewitalizacji to specyficzny rodzaj miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wspomagający procesy rewitalizacyjne. W 2017 roku – dwa lata od wejścia w życie ustawy o rewitalizacji wprowadzającej to narzędzie – żadna z gmin nie wprowadziła na swoim terenie tego narzędzia.

Jednakże 17 jednostek poinformowało o takich planach. Były to gminy miejsko-wiejskie i wiejskie. Obszar objęty zadeklarowanymi przez gminy miejscowymi planami rewitalizacji będącymi w trakcie przygotowania wynosił 1,8 tys. ha.

3.10. Ocena aktualności programów rewitalizacji (GPR i PR)

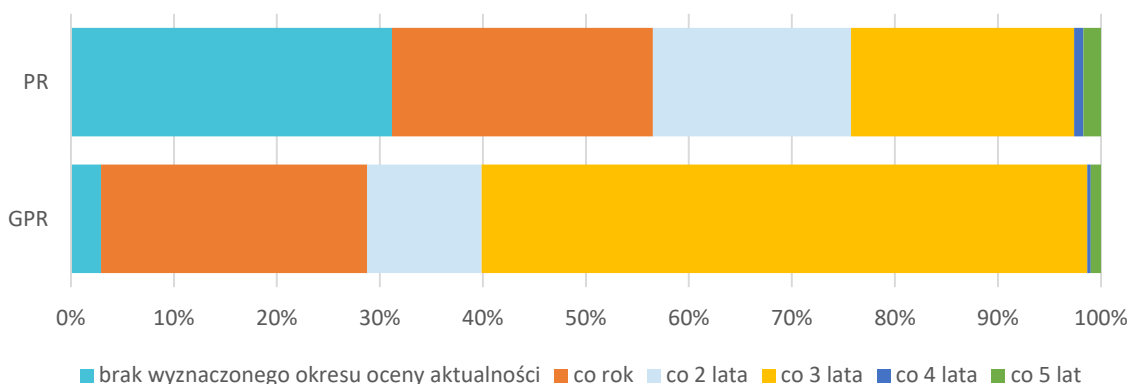
3.10. Evaluation of the validity of the revitalization programme (GPR and PR)

Częstotliwość oceny aktualności zapisów GPR/PR jest szczególnie ważna w przypadku dokumentów obejmujących swoim zasięgiem kilka lub kilkanaście lat. Jest to istotny element procesu rewitalizacji zarówno z punktu widzenia weryfikacji założonych celów i oceny podjętych działań, jak i aktualności przyjętych założeń oraz rozwiązań w dynamicznie zmieniającym się otoczeniu.

Zgodnie z art. 22. ust. 1 ustawy o rewitalizacji, gminy posiadające GPR powinny dokonać oceny aktualności i stopnia realizacji co najmniej raz na 3 lata, zgodnie z systemem oceny i monitorowania zawartym w tym programie. W przypadku 60% gmin posiadających GPR zadeklarowana częstotliwość przeprowadzania oceny aktualności ich programów wynosiła właśnie 3 lata. Niewielki odsetek gmin nie zadeklarował częstotliwości prac aktualizacyjnych. Jednakże z uwagi na wymogi prawne należy przypuszczać, że będą zobligowane do prowadzenia oceny w trybie ustawowym – co 3 lata.

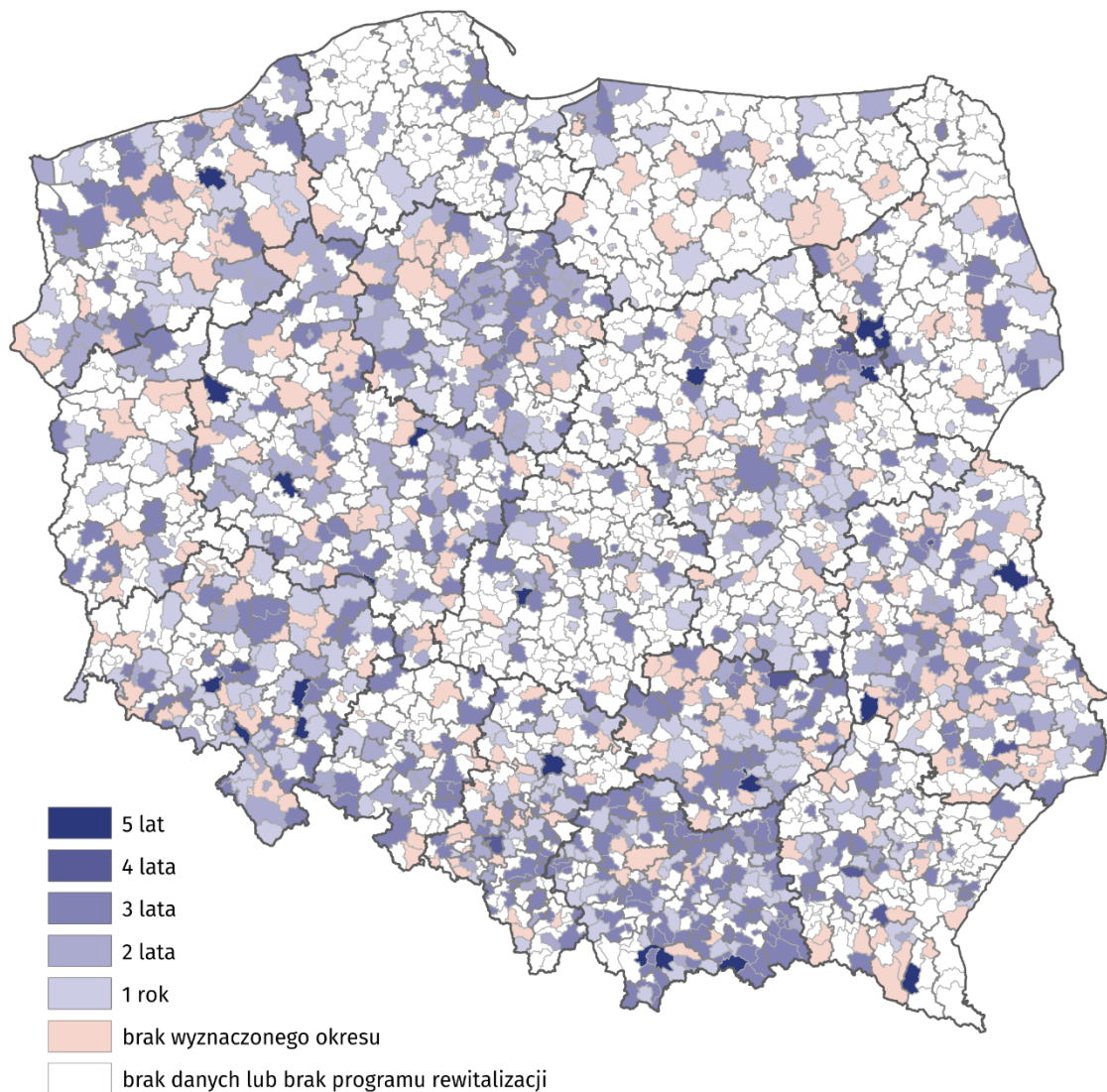
Około 26% gmin posiadających GPR podało coroczny okres oceny aktualności. W sporadycznych przypadkach podano dłuższy niż 3 lata okres oceny aktualności GPR. Uzasadnieniem takiej sytuacji może być zdarzający się w gminach kilkustopniowy proces oceny, składający się z bieżącej kontroli krótkookresowej oraz bardziej kompleksowej oceny średniookresowej, prowadzonej co 4-5 lat (Wykres 19. i Mapa 5.).

Wykres 19. Częstotliwość oceny aktualności GPR i PR obowiązujących w 2017 roku



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Mapa 5. Przyjęta częstotliwość oceny aktualności GPR i PR obowiązujących w 2017 roku



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

W PR wśród 996 gmin, dla których posiadano dane, ponad 30% nie określiło częstotliwości przeprowadzania oceny aktualności programu. Pozostałe gminy w porównywalnym stopniu korzystały z rocznych, dwu- i trzyletnich okresów przeprowadzania oceny. Jedynie 3% gmin podało okresy dłuższe, tj. 4-5 letnie.

3.11. Monitorowanie procesów rewitalizacji ujętych w GPR i PR

3.11. Monitoring of the revitalization process in GPR and PR

Ostatnim elementem badania statystycznego na formularzu REW „Rewitalizacja w gminie” były zagadnienia związane z monitorowaniem programów, a w szczególności wskaźników statystycznych do tego wykorzystywanych.

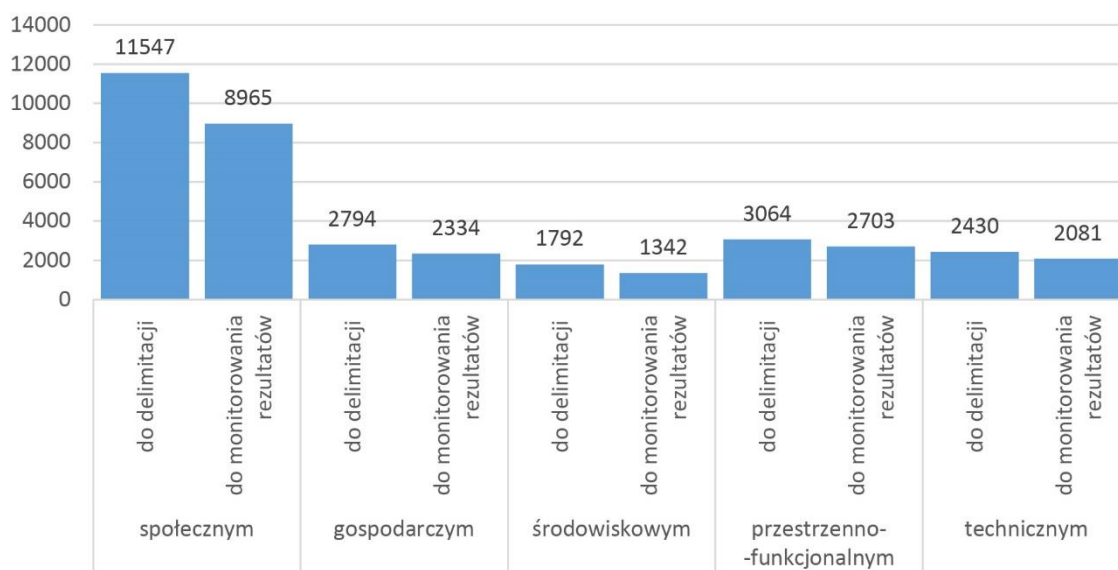
Jak już niejednokrotnie podkreślano w tym opracowaniu, rewitalizacja to bardzo wszechstronny i złożony proces. Na potrzeby delimitacji obszarów zdegradowanych i rewitalizacji łącznie w 1 308 gminach, które przekazały informację, wskazano na wytypowanie do monitorowania około 21,6 tys. wskaźników statystycznych z pięciu obszarów tematycznych tj.: społecznego, gospodarczego, środowiskowego, przestrzenno-funkcjonalnego i technicznego. Nieco mniej wskazano przy monitorowaniu rezultatów w GPR i PR – 17,4 tys. wskaźników, przy czym 5 gmin poinformowało, że nie korzystało ze wskaźników statystycznych przy ocenie rezultatów programów rewitalizacji, wskaźniki wykorzystywane były tylko na etapie ustanowienia obszaru zdegradowanego i rewitalizacji.

Biorąc pod uwagę 5 obszarów interwencji, najczęściej gminy wskazywały na wykorzystanie wskaźników z obszaru społecznego (Wykres 20.). W dalszej kolejności były to wskaźniki z obszaru przestrzenno-funkcjonalnego, gospodarczego, technicznego i środowiskowego.

Przeciętnie na 1 program rewitalizacji do delimitacji obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji wykorzystanych było 17 wskaźników, przy czym 25 gmin podało, że wykorzystało ponad 50 cech statystycznych. Mediana liczby wskaźników wynosiła 14 mierników statystycznych na program.

Przy monitorowaniu rezultatów programów rewitalizacji przeciętnie wykorzystywano 13 wskaźników, przy medianie na poziomie 11. W 11 gminach liczba wykorzystanych wskaźników w programie przekroczyła 50.

Wykres 20. Liczba wskaźników wykorzystywanych w monitorowaniu procesów rewitalizacji ujętych w GPR i PR obowiązujących w 2017 roku według obszarów interwencji



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Spośród wskaźników dostępnych w publicznych bazach danych największą popularnością w monitorowaniu rezultatów i delimitacji obszarów zdegradowanych i rewitalizacji cieszyły się wybrane wskaźniki z różnych obszarów interwencji.

Do najbardziej popularnych należały (Wykres 21.):

- liczba osób korzystających z pomocy społecznej (obszar społeczny),
- liczba zarejestrowanych bezrobotnych (obszar społeczny),
- liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON (obszar gospodarczy),
- liczba ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej (obszar przestrzenno-funkcjonalny),
- liczba mieszkań w zasobach komunalnych (obszar techniczny).

Wykres 21. Liczba wybranych wskaźników wykorzystywanych do delimitacji obszarów zdegradowanych i rewitalizacji na potrzeby GPR i PR obowiązujących w 2017 roku



Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

4. Kluczowe wskaźniki rewitalizacji w latach 2015-2017

4. Key indicators of revitalization processes in 2015-2017

Dla opracowanej w I edycji badania listy wskaźników kluczowych z zakresu rewitalizacji przygotowano zestawienie najważniejszych informacji o procesach rewitalizacji w gminach w badanym okresie. Wskaźniki pogrupowane zostały według działów, w taki sposób że w każdym dziale zaproponowano 2-3 wskaźniki wraz z wymiarami.

Znakomita większość wskaźników została przygotowana na potrzeby monitorowania dokumentów strategicznych dedykowanych rewitalizacji (GPR i PR). Wyjątek stanowi wskaźnik *Odsetek gmin realizujących zadania z zakresu rewitalizacji w ogóle gmin (GPR, PR, IDS)*, w którym uwzględnione zostały wszystkie działania rewitalizacyjne gmin, w tym prowadzone na podstawie IDS.

Z uwagi na wybrane problemy metodologiczne nie wszystkie wskaźniki mogły zostać obliczone. Przykładowo w przypadku obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji nie podano odsetka osób zamieszkujących te tereny w latach 2015-2016. Brak jednolitej metodologii ustalania liczby ludności przez gminy oraz jej odmiennosc w porównaniu do metody obliczania liczby mieszkańców wykorzystywanej przez GUS nie pozwoliły na ustalenie wartości wskaźnika.

Do wyliczenia wskaźników wykorzystywano tylko dane przekazane przez gminy. Co do zasady nie stosowano imputacji danych. Jedynym odstępstwem od tej reguły były wskaźniki: *Odsetek ludności zamieszkującej obszar zdegradowany w ogólnej liczbie ludności gmin realizujących rewitalizację* (GPR lub PR) oraz *Odsetek ludności zamieszkującej obszar rewitalizacji w ogólnej liczbie ludności gmin realizujących rewitalizację* (GPR lub PR), dla których w przypadku 43 gmin, które nie podały liczby ludności według stanu w 2017 roku przyjęto liczbę ludności podaną przez gminy w momencie ustanowienia obszaru/programu rewitalizacji.

Tabela 11. Rewitalizacja i procesy partycypacji społecznej w gminach w latach 2015-2017

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2015	2016	2017
Dział I Aktywność samorządu gminnego w zakresie rewitalizacji				
Odsetek gmin realizujących zadania z zakresu rewitalizacji w ogóle gmin (GPR, PR, IDS) ^a	%	3,1	14,7	57,1
Odsetek gmin prowadzących prace nad opracowaniem programu rewitalizacji w ogóle gmin (biorących udział w badaniu)	%	9,0	29,5	7,5
Odsetek gmin posiadających GPR zgodnie z art. 17 ustawy o rewitalizacji w ogóle gmin (biorących udział w badaniu)	%	0,0	2,6	12,4
Odsetek gmin posiadających PR zgodnie z art. 17 ustawy o samorządzie gminnym w ogóle gmin (biorących udział w badaniu)	%	2,1	11,1	40,7
Dział II Partycypacja społeczna z zakresu rewitalizacji (GPR/PR)				
Odsetek gmin prowadzących konsultacje społeczne dotyczące rewitalizacji w więcej niż 3 formach w ogóle gmin realizujących programy rewitalizacji	%	37,5	79,2	80,2
Odsetek gmin, w których działają Komitety Rewitalizacji lub organy o zbliżonej roli, w ogóle gmin posiadających programy rewitalizacji	%	34,0	42,9	51,6

a łącznie z gminami, które nie złożyły sprawozdania.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Tabela 12. Obszary zdegradowane i obszary rewitalizacji w programach rewitalizacji w latach 2015-2017

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2015	2016	2017
Dział III Obszar zdegradowany				
Odsetek powierzchni obszarów zdegradowanych w powierzchni gmin ogółem	%	x	x	19,8
Odsetek powierzchni obszarów zdegradowanych w powierzchni gmin realizujących rewitalizację na podstawie GPR lub PR	%	4,7	14,6	20,1
Odsetek ludności obszarów zdegradowanych w ogólnej liczbie ludności gmin posiadających wyznaczony obszar zdegradowany ⁷	%	x	x	31,2
Odsetek ludności obszarów zdegradowanych w ogólnej liczbie ludności gmin realizujących rewitalizację na podstawie GPR lub PR ⁸	%	x	x	31,3
Dział IV Obszar rewitalizacji (GPR/PR)				
Odsetek powierzchni obszarów rewitalizacji w powierzchni gmin ogółem realizujących rewitalizację (GPR lub PR)	%	2,5	4,3	6,2
Odsetek ludności zamieszkującej obszar rewitalizacji w ogólnej liczbie ludności gmin realizujących rewitalizację (GPR lub PR)	%	x	x	21,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

⁷ Do wyliczeń wykorzystano liczbę ludności obszaru zdegradowanego pozyskaną na podstawie formularza REW oraz liczbę ludności gminy ogółem na podstawie oficjalnych statystyk GUS (BDL).

⁸ Do wyliczeń wykorzystano liczbę ludności obszaru zdegradowanego pozyskaną na podstawie formularza REW oraz liczbę ludności gminy ogółem na podstawie oficjalnych statystyk GUS (BDL).

Tabela 13. Przedsięwzięcia rewitalizacyjne i ich finansowanie w programach rewitalizacji w latach 2015-2017

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2015	2016	2017
Dział V Przedsięwzięcia realizowane z zakresu rewitalizacji (GPR/PR)				
Odsetek przedsięwzięć podstawowych o charakterze społecznym w ogóle planowanych przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji	%	21,1	25,6	35,8
Odsetek przedsięwzięć podstawowych o charakterze gospodarczym w ogóle planowanych przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji	%	12,5	5,3	8,0
Odsetek przedsięwzięć podstawowych o charakterze środowiskowym w ogóle planowanych przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji	%	6,2	5,8	6,5
Odsetek przedsięwzięć podstawowych o charakterze przestrzenno-funkcjonalnym w ogóle planowanych przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji	%	26,1	27,9	27,8
Odsetek przedsięwzięć podstawowych o charakterze technicznym w ogóle planowanych przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji	%	34,0	35,4	22,0
Odsetek przedsięwzięć podstawowych realizowanych w danym roku w ogóle zaplanowanych przedsięwzięć podstawowych w programach rewitalizacji	%	11,3	2,5	14,1
Dział VI Finansowanie przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji (GPR/PR)				
Odsetek przewidzianych środków finansowych pochodzących ze źródeł prywatnych w ogóle środków zaplanowanych na przedsięwzięcia	%	6,3	9,0	11,9
Odsetek szacowanych środków finansowych na przedsięwzięcia podstawowe o charakterze społecznym w ogóle środków zaplanowanych na przedsięwzięcia podstawowe	%	11,1	13,7	20,5
Odsetek szacowanych środków finansowych na przedsięwzięcia podstawowe o charakterze gospodarczym w ogóle środków zaplanowanych na przedsięwzięcia podstawowe	%	7,6	7,3	10,0
Odsetek szacowanych środków finansowych na przedsięwzięcia podstawowe o charakterze środowiskowym w ogóle środków zaplanowanych na przedsięwzięcia podstawowe	%	2,1	7,9	7,6
Odsetek szacowanych środków finansowych na przedsięwzięcia podstawowe o charakterze przestrzenno-funkcjonalnym w ogóle środków zaplanowanych na przedsięwzięcia podstawowe	%	38,5	42,7	35,3
Odsetek szacowanych środków finansowych na przedsięwzięcia podstawowe o charakterze technicznym w ogóle środków zaplanowanych na przedsięwzięcia podstawowe	%	40,8	28,4	26,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Tabela 14. Instrumenty GPR w latach 2015-2017

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2015	2016	2017
Dział VII Specjalne strefy rewitalizacji (GPR)				
Odsetek gmin, które wprowadziły prawo pierwokupu nieruchomości wśród gmin posiadających gminny program rewitalizacji na podstawie ustawy o rewitalizacji, w ogóle gmin posiadających gminny program rewitalizacji	%	-	23,1	30,4
Odsetek gmin, które wprowadziły specjalną strefę rewitalizacji, w ogóle gmin posiadających gminny program rewitalizacji	%	-	-	0,1
Dział VIII Miejscowe plany rewitalizacji (PR)				
Odsetek gmin, które uchwałyły miejscowe plany rewitalizacji, w ogóle gmin posiadających gminny program rewitalizacji	%	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

Tabela 15. Monitorowanie programów rewitalizacji w latach 2015-2017

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2015	2016	2017
Dział IX Ocena aktualności programu rewitalizacji (GPR/PR)				
Odsetek gmin, które dokonują oceny aktualności programu rewitalizacji corocznie, w ogóle gmin posiadających programy rewitalizacji	%	22,6	30,9	25,4
Dział X Monitorowanie procesu rewitalizacji (GPR/PR)				
Odsetek gmin, które wykorzystały do delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji wskaźniki z przynajmniej 3 obszarów, w ogóle gmin posiadających programy rewitalizacji	%	x	80,3*	84,5
Odsetek gmin, które wykorzystują do monitorowania programu rewitalizacji wskaźniki z przynajmniej 3 obszarów, w ogóle gmin posiadających programy rewitalizacji	%	x	75,6*	77,4

* na podstawie danych o monitorowaniu programów rewitalizacji w 2015 i 2016 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z badania „Rewitalizacja w gminie” (formularz REW).

5. Raporty jakości i techniczny

5. *Quality and technical report*

5.1. Raport jakości – uwagi ogólne

5.1. *Quality report – general comments*

Praca badawcza „Dane statystyczne z zakresu rewitalizacji na poziomie gminy” jest opracowaniem przygotowanym w ramach projektu „Statystyka dla polityki spójności” finansowanego z POPT na lata 2014-2020. Raport dotyczy wyników pilotażowego badania ankietowego przeprowadzonego w dwóch edycjach w latach 2017-2018. Podmiotami badania były wszystkie gminy w Polsce (2478 jednostek), które wypełniały dobrowolną ankietę.

Badanie miało na celu uzyskanie od gmin informacji na temat prowadzonych przez nie działań z zakresu rewitalizacji, zarówno na podstawie ustawy o rewitalizacji, jak i ustawy o samorządzie gminnym. Pierwsza edycja badania wykonana w 2017 roku dotyczyła lat 2015 i 2016. Druga edycja wykonana w 2018 roku dotyczyła 2017 roku. Wykonanie w pierwszej edycji badania dla dwóch lat sprawiło sporą trudność przy sporządzaniu i wypełnianiu ankiety. Tego obciążenia uniknięto w drugiej edycji badania. Gminy zostały zapytane o posiadanie dokumentów strategicznych dotyczących rewitalizacji, prowadzenie w tym zakresie konsultacji społecznych, powierzchnię i liczbę ludności obszaru zdegradowanego oraz wskazanego do rewitalizacji, zaplanowane przedsięwzięcia i źródła ich finansowania, wyznaczone specjalne strefy rewitalizacji oraz sporządzone miejscowe plany rewitalizacji, częstotliwość oceny aktualności programu rewitalizacji oraz monitorowanie procesu. W badaniu wzięły udział niemal wszystkie gminy w kraju. Niespełna połowa poinformowała o prowadzeniu prac związanych z rewitalizacją. W latach 2015-2016 dokumenty strategiczne dotyczące rewitalizacji przyjęte przez rady gmin posiadało 555 jednostek terytorialnych. W roku 2017 tych gmin było już 1308, co pokazuje skalę rozwoju zjawiska.

Poszczególne komponenty jakości były oceniane w skali od 1 do 5, gdzie: (1) przypisano ocenie bardzo niskiej, (2) – niskiej, (3) – średniej, (4) – wysokiej, (5) – bardzo wysokiej. Ocena (1) oznacza, że badanie posiada poważne wady, przez które nie może być prowadzone ze względu na ten komponent, (2) – badanie posiada liczne wady, może być prowadzone, ale nie jest to obecnie wskazane, (3) – badanie posiada istotne wady, może być prowadzone, ale należy ostrożnie podchodzić do otrzymywanych wyników i prowadzić prace nad poprawą jakości tego komponentu, (4) – badanie posiada niewielkie wady, które mogą ograniczać zastosowanie wyników, powinno być prowadzone i należy dążyć do poprawy jakości komponentu, (5) – badanie nie posiada wad, powinno być prowadzone, a wyniki nie budzą zastrzeżeń.

Przydatność

Badanie spotkało się z dużym zainteresowaniem zarówno uczestników badania, jak i potencjalnych odbiorców. Rewitalizacja jest ważnym tematem dla ministerstwa i urzędów marszałkowskich województw, gdyż w unijnej perspektywie finansowej na lata 2014-2020 na ten cel jest przeznaczony ok. 26 mld zł. Duże potrzeby informacyjne sprawiają, że przygotowany na podstawie ustawy o rewitalizacji formularz zawiera liczne pytania. Informacje wynikowe uzyskane w badaniu pozwolą pozyskać informację o skali zjawiska, a także lepiej zaprogramować dalsze działania. Przeprowadzenie badania przez statystykę publiczną pozwoli na przygotowanie spójnej bazy danych o procesach rewitalizacji w gminach. W efekcie spadnie też obciążenie gmin zapytaniami o informacje. Przydatność badania należy ocenić jako bardzo wysoką (5).

Dokładność

Badanie trafiło do wszystkich 2478 gmin (badanie pełne). Tematykę rewitalizacji analizowano po raz pierwszy w tak szerokim zakresie. Formularz badania przed rozesłaniem do gmin został skonsultowany z pracownikami Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju, urzędami marszałkowskimi, środowiskami naukowymi i wybranymi gminami. Badanie przeprowadzono w dwóch edycjach. Liczba błędów pomiaru podczas drugiej edycji była mniejsza niż w pierwszej. Część

gmin podała dane identyczne, jak w rok wcześniej. Usunięto też część zauważonych w pierwszej edycji usterek. Mimo to wystąpiły błędy:

- liczne błędy respondenta – część gmin nie ma wystarczającej wiedzy na własny temat, gdyż napisanie programu zleciły podmiotom zewnętrznym. Skutkowało to trudnościami w pozyskaniu danych. Często w tytułach programów pojawiały się inne lata obowiązywania niż wynika to z daty uchwalenia dokumentów przez rady gmin. Dane o ludności mogą pochodzić z dowolnie wybranego przez gminę momentu czasowego i nie ma zewnętrznej metody weryfikacji ich poprawności. Pojawiły się techniczne pomyłki wynikające z próby wpisywania groszy w rubryki, w których proszono o podanie wartości w pełnych złotych;
- ankietera – związane z częściowym rozdzieleniem funkcji odpowiedzialności merytorycznej za treść badania a kontaktami z gminami. Osoby odpowiedzialne za pozyskanie danych i kontakty z gminami zostały przeszkolone w zakresie całego badania. Zdarzały się jednak w jednostkach sprawozdawczych tzw. trudne przypadki (sytuacje nietypowe, problemy z brakiem danych, potrzeba doprecyzowania pytania, wskazanie sposobu postępowania) wymagające indywidualnego rozstrzygnięcia.

Błędy były wykrywane poprzez analizę skrajnych wartości odpowiedzi. Następnie weryfikowano dane w oparciu o przeglądanie programów rewitalizacji, które są dostępne w BIP gmin. Wychwycone błędy były poprawiane drogą konsultacji telefonicznych z gminami.

Wystąpił niewielki podmiotowy błąd odpowiedzi, gdyż wypełnione ankiety zwróciło 2469 gmin (99,6%). Wyższa jest skala przedmiotowych błędów odpowiedzi, z uwagi na udzielenie odpowiedzi na wybrane pytania.

Nie stosowano estymacji wyników. Braki były uzupełniane poprzez powtórny kontakt z gminami. Pomimo tego w wynikach nadal mogą występować pomyłki. Szczególnie duże błędy mogą występować w bardzo ważnych danych dotyczących finansów. Stąd dokładność badania należy uznać za wysoką (4) z dalszą możliwością jej poprawy w kolejnych edycjach badania.

W celu poprawy dokładności badania planowane jest bardziej precyzyjne określenie początku obowiązywania programów, zredukowanie części dotyczącej typów obszaru rewitalizacji.

Terminowość i punktualność

Zamknięcie bazy danych nastąpi w październiku 2018 roku z danymi za 2017 rok. Dla wybranych wskaźników podana zostanie informacja za lata 2015- 2017. W kolejnych latach jest możliwość skrócenia czasu opracowania danych. Na terminowość silnie wpływa aktualność dokumentów źródłowych oraz dotychczasowe obciążenia samorządów w zakresie sprawozdawczości statystycznej. Nie natrafiono na problemy, które mogą prowadzić do obniżenia terminowości. Większość gmin wypełniła formularz w terminie, choć jego wypełnienie nie było obowiązkowe (4).

Dostępność i przejrzystość

Informacje o badaniu zostaną udostępnione poprzez portal informacyjny GUS. Dostępne będą dane w układzie tabelarycznym, podstawowe wskaźniki, formularz ankiety oraz wytyczne metodologiczne. Komplet objaśnień do pojęć użytych w badaniu został szczegółowo opisany w wyjaśnieniach do formularza. Poza stałym dostępem do wyników na portalu GUS, wyniki badania będą prezentowane na konferencjach naukowych dotyczących rewitalizacji. Nie zdiagnozowano problemów z dostępem do informacji, dlatego ten komponent należy ocenić bardzo wysoko (5).

Porównywalność

Obecna edycja badania rewitalizacji jest trzecią pracą wykonaną na potrzeby statystyki publicznej. Pierwsza obejmowała wybrane gminy (woj. dolnośląskie i miasta powyżej 100 tys. mieszkańców) i zawierała ograniczony zestaw zmiennych. Dotyczyła lat 2012-2014. Druga zawierała dane dla lat 2015 oraz 2016 i jako pierwsza ujmowało zagadnienia zawarte w ustawie o rewitalizacji. Obecna edycja badania jest drugą po wejściu w życie ustawy o rewitalizacji. Jej zakres uległ jedynie niewielkim zmianom w relacji do poprzedniej, przez co jest z nią porównywalna.

Polska jest jedynym krajem, gdzie statystyka publiczna podjęła się kompleksowego zbadania zjawiska rewitalizacji. Ponadto w każdym kraju obowiązują inne regulacje prawne, inne wyznaczenia społeczno-gospodarcze wynikające z poziomu rozwoju kraju, a nawet inne rozumienia pojęcia „rewitalizacja” oraz stosowanie innych pojęć dotyczących tego procesu. Stąd nie ma możliwości zapewnienia zewnętrznej porównywalności przestrzennej. Natomiast na terenie Polski obowiązuje jednolita ustawa o rewitalizacji, która jest podstawą badania, co zapewnia całkowitą wewnętrzną porównywalność przestrzenną.

Badanie rewitalizacji obok wprowadzenia nowych pojęć stosuje zmienne z innych badań z zakresu: ludności, struktury powierzchni, finansów oraz wielu innych ujętych w dziale monitorowania. Ich porównywalność jest następująca:

- ludność – gminy przyjmują różne definicje ludności na potrzeby stosowania reguły maksimum 30% ludności zawartej w art. 10 ust. 2 ustawy o rewitalizacji. W formularzu badania REW za 2017 r. wprowadzono dodatkową pozycję pozwalającą na uzyskanie danych o liczbie ludności obszarów zdegradowanych i rewitalizacji w ujęciu bezwzględnym i względnym. Gminy zostały zapytane wprost o stosowaną definicję ludności (osoby zameldowane na stałe, osoby zameldowane na stałe i czasowo, inna metoda). Pozwala to porównywać gminy w ramach poszczególnych odpowiedzi oraz z innymi badaniami.
- powierzchnia – dane o powierzchni obszaru rewitalizacji i obszaru zdegradowanego są porównywalne. Klasyfikacja terenów rewitalizacji jest oparta na zapisach art. 10 ust. 3 ustawy i odbiega znacząco od podziału stosowanego zarówno w badaniu statystycznym „Lokalne planowanie i zagospodarowanie przestrzenne” (formularz PZP-1), jak i struktury użytkowania gruntów podawanej przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii.
- finanse – klasyfikacja źródeł finansowania przedsięwzięć jest co do zasady zgodna z podziałem na źródła publiczne i prywatne i w tym zakresie może być porównywalne z innymi badaniami.
- zmienne służące do monitorowania – dane pochodzą z tych samych źródeł, którą są użyte w badaniach statystyki publicznej i powinny być z nimi porównywalne. Dla podniesienia porównywalności danych opracowano jako Załącznik do Wytycznych metodologicznych słownik sugerowanych pojęć dla zmiennych, o które pytano w ankiecie, zgodny z pojęciami wykorzystywanymi w statystyce publicznej.

Podwyższono porównywalność poprzez pytanie o stosowaną definicję ludności. Problem z klasyfikacją powierzchni jest znacznie szerszy niż stwierdzono w trakcie badania rewitalizacji i nie są prowadzone prace poprawiające porównywalność w tym zakresie. Może to mieć niekorzystny wpływ na porównywalność danych między gminami. Cykliczność badania pozwoli na budowę porównywalnego szeregu czasowego, o ile nie nastąpią istotne zmiany prawne. Ogólnie, porównywalność należy ocenić jako dobrą (4).

Spójność

Badanie rewitalizacji jest spójne z innymi badaniami, których źródłem informacji są gminy, zatem ten komponent należy ocenić bardzo wysoko (5).

Koszty i obciążenie respondentów

Badanie na formularzu REW stanowiło dla kilkuset urzędów gmin nowe zadanie. Wypełnienie formularza najczęściej zajmowało kilka godzin. Niektóre z badanych jednostek zwracały uwagę na szczegółowe pytania. Badanie z zakresu rewitalizacji jest nowe, nie tylko jako nowy element badań statystycznych, ale i z uwagi na nowe rozwiązania wprowadzone ustawą o rewitalizacji z 2015 roku. Nie wypracowano jeszcze w tym obszarze standardów informacyjnych, które ułatwiałyby wypełnianie formularza. Redukcję czasu potrzebnego na wypełnienie formularza w kolejnych latach będzie można uzyskać poprzez podpowiedzi wartości wpisanych do odpowiednich rubryk w poprzednich latach.

Poufność, transparentność i bezpieczeństwo danych

Gminy zostały poinformowane o celu badania, a także sposobie wykorzystania danych wynikowych. Osiągnięto wysokie zaufanie respondentów, o czym świadczy bardzo wysoki, jak na badanie dobrowolne, podmiotowy wskaźnik odpowiedzi.

Raport jakości - podsumowanie

Ogólna jakość badania jest wysoka (średnia z 6 ocen cząstkowych wynosi 4,5) i może zostać poprawiona poprzez kolejne jego edycje (poprzez wydłużenie szeregu czasowego i wzrost doświadczenia respondentów), doprecyzowanie lub redukcję niepotrzebnych pytań. Największym wyzwaniem będzie zwiększenie dokładności danych, co wiąże się z poprawą systemów gromadzenia informacji w gminach. Nie stwierdzono konfliktów między komponentami jakości.

5.2. Raport techniczny

5.2. Technical report

Raport techniczny stanowi podsumowanie procesu zbierania danych i kontaktów z respondentami (gminami). Zwraca uwagę na obszary, w których odnotowano problemy z pozyskaniem informacji.

Badanie na formularzu REW „Rewitalizacja w gminie” w 2018 roku przeprowadzone zostało po raz drugi na pełnej próbie gmin.

Porównując komunikację z gminami w dwóch edycjach badania należy wskazać, że jego ocena uległa poprawie (Tabela 16.). Spośród 3 ocenianych obszarów komunikacji z gminami: 1) nawiązanie kontaktu; 2) praca z Portalem Sprawozdawczym (PS) oraz 3) inne, np. aktualność kontaktów, najwyższej oceniona została ta dotycząca pracy na PS, która we wszystkich województwach oceniona była jako bezproblemowa. W zasadzie nie było problemów z logowaniem do PS. Pomimo tego część respondentów przekazała formularze w formie papierowej. Wynikało to z wyboru osób sporządzających sprawozdanie (np. nie skorzystały z możliwości dostępu do PS w terminie otwarcia). Wystąpiły pojedyncze sytuacje wymagające interwencji, których rozwiązanie nie stwarzało większych problemów. W kilku gminach do sporządzenia formularza REW za 2017 rok zostały wyznaczone nowe osoby, które nie posiadały uprawnień dostępu do Portalu Sprawozdawczego.

W porównaniu do I edycji badania osoby odpowiedzialne za pozyskanie danych z gmin lepiej oceniły obszar trzeci „inne uwagi”. W większości województw w obszarze tym nie zgłaszano uwag sugerujących występowanie trudności.

Wyższej oceniony został także obszar nawiązywania kontaktów z gminami (1,5 punktu po I edycji badania; 1,4 punktu po II edycji). Jednakże wciąż w tym obszarze wskazywane są pewne trudności, takie jak:

- konieczność kontaktów telefonicznych z informacją o potrzebie sporządzenia formularza REW,
- konieczność nawiązywania ponownych kontaktów z przedstawicielami gminy z prośbą o dopisanie uwag do poszczególnych działów,
- trudności z ustalaniem osoby w gminie, która powinna sporządzić formularz REW.

Tabela 16. Ocena kontaktu z gminami w trakcie zbierania danych na formularzu REW (1 – bez problemów lub incydentalne; 2 – dla większości gmin nie było problemu; 3 – wystąpiły problemy)

Wyszczególnienie	Czy nawiązanie kontaktu z gminą wiązało się ze szczególnymi trudnościami?	Czy wystąpiły problemy z logowaniem do PS ze strony gmin?	Inne (aktualność kontaktów, terminowość wypełnienia danych)
Średnia ocena I edycja	1,50	1,31	1,75
Średnia ocena II edycja	1,4	1,0	1,2

Źródło: Opracowanie własne.

Sytuacja uległa poprawie w zakresie pozyskiwania danych w ramach poszczególnych działów niezależnie, czy były to programy rewitalizacji opracowane na podstawie ustawy o samorządzie gminnym (PR), czy ustawy o rewitalizacji (GPR). Szczegółową ocenę stopnia trudności pozyskania informacji w poszczególnych działach formularza REW zawarto

w Tabeli 17. W dalszym ciągu wiele trudności sprawiało gminom podanie danych dla działów: V *Przedsięwzięcia realizowane z zakresu rewitalizacji*, VI *Finansowanie zadań z zakresu rewitalizacji*, X *Monitorowanie procesów rewitalizacji* oraz Działy I *Aktywność samorządu gminnego w zakresie rewitalizacji* i IV *Obszar rewitalizacji*.

Dla 6 działów, w tym o najniższych ocenach po I edycji badania, wojewódzka średnia uzyskanych ocen zmalała – co oznacza zmniejszenie liczby sytuacji o wysokim poziomie trudności. Poprawę należy powiązać z rosnącym doświadczeniem osób biorących udział w badaniu.

Tabela 17. Ocena procesu pozyskania danych w poszczególnych działach formularza REW w II edycji badania (badanie maj-lipiec 2018 r.) (1 – bez problemów lub incydentalne; 2 – dla większości gmin nie było problemu; 3 – wystąpiły problemy)

Wyszczególnienie	Dział formularza REW									
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Średnia ocena I edycja	1,8	1,6	1,8	1,9	2,3	2,6	1,0	1,0	1,0	2,0
Średnia ocena II edycja	1,8	1,4	1,4	1,6	1,8	2,2	1,1	1,3	1,2	1,6

Źródło: Opracowanie własne.

Wśród działów, dla których odnotowano poprawę, znalazł się Dział VI dotyczący finansowania rewitalizacji. Niemniej jednak jest to wciąż dział wskazywany jako najtrudniejszy pod względem oczekiwanego zakresu informacji. Najczęstsze kłopoty dotyczyły rozszacowania środków finansowych według obszarów interwencji lub podania wydatkowanych kwot.

Nie uległa zmianie ocena Działu I. Aktualnie obok Działów VI, V i X jest to dział wymagający dużej liczby kontaktów. Do najczęstszych błędów Działu I należały:

- niewłaściwy okres obowiązywania programu,
- błędna podstawa prawna programu rewitalizacji,
- niewłaściwe wskazanie faktu kontynuacji (lub nie) programu.

Najwyższe oceny (wskazujące na brak problemów z podaniem informacji) uzyskały działy dotyczące relatywnie wąskiego zakresu informacyjnego (Dział IX) lub dla których skala zjawiska była niewielka. Dotyczyło to np. Działów VII i VIII, w których informacje należało podać dla nowych narzędzi wprowadzonych przez ustawę o rewitalizacji. Działy VII i VIII wypełniały tylko gminy posiadające GPR.

W porównaniu do I edycji badania, w której było mniej gmin wypełniających te działy, wzrosła liczba problemów z pozyskaniem danych w tych działach. W przypadku Działów VIII i VII pojawiały się błędne deklaracje posiadania danego narzędzia. W Dziale IX natomiast częstym błędem był brak deklaracji planowanego okresu rewitalizacji (i wskazywanie na brak takiego zapisu w programie).

6. Wnioski końcowe i rekomendacje

6. *Summary and recommendations*

Przedłożony Raport końcowy zawiera informacje podsumowujące pierwsze ogólnopolskie badanie statystyczne z zakresu rewitalizacji przeprowadzone wśród wszystkich gmin. W wyniku prowadzonych działań pozyskano dane za lata 2015-2017, uzyskując ponad 99% stopę zwrotu odpowiedzi. Pozyskane dane stały się podstawą opracowania zestawu wskaźników charakteryzujących prowadzone w gminach działania rewitalizacyjne w szczególności te związane z realizacją programów rewitalizacji obowiązujących w latach 2015-2017. Ponadto Raport zawiera analizę stanowiącą uporządkowanie informacji na temat prowadzonych w gminach działań. Została ona przygotowana na podstawie pozyskanych od gmin danych z zakresu rewitalizacji za 2017 rok. Analiza – podobnie jak badanie – przygotowana jest według dziesięciu obszarów tematycznych charakteryzujących zainteresowanie gmin tą tematyką, a także proces wdrażania i realizacji rewitalizacji.

Badanie potwierdziło istotność podjętego problemu badawczego, o czym świadczy coraz większa liczba gmin wprowadzających rewitalizację na swoim obszarze. O ile, w pierwszym roku objętym badaniem, odsetek gmin realizujących procesy rewitalizacyjne wynosił jedynie 3%, to w ostatnim roku badania wzrósł do 57% (niezależnie od dokumentu, na podstawie którego je prowadzono).

Jedną z głównych intencji niniejszego badania było zainicjowanie monitorowania aktywności gmin w zakresie rewitalizacji w momencie wejścia w życie ważnych rozwiązań prawnych i uchwalenia ustawy o rewitalizacji, porządkującej tematykę i zakres tych procesów. Ponadto badanie zostało wdrożone na początku obowiązywania nowej perspektywy finansowej UE, w której rewitalizacja jest jednym z priorytetowych tematów, objętych finansowym wsparciem. Duże potrzeby poprawy funkcjonowania obszarów gmin będących w złej kondycji, wypracowanie standardów wdrażania rewitalizacji i niezbędnych narzędzi prawnych, a także dostępność środków finansowych przyczyniła się do dużej popularności działań rewitalizacyjnych w gminach.

Jednym z pozastatystycznych wniosków płynących z badania jest pozytywny wpływ rozwiązań wprowadzonych w ostatnich latach w zakresie rewitalizacji na jakość i zakres opracowywanych w gminach dokumentów strategicznych oraz wdrażanych na ich podstawie procesów. W szczególności dotyczy to działań prowadzonych w oparciu o zapisy ustawy o rewitalizacji, ale także wdrożonych w ostatnich latach standardów i wymogów.

Ważnym efektem prowadzonych prac, o długookresowym charakterze, jest wypracowanie metodologii i narzędzi gromadzenia danych o procesach rewitalizacji w gminie. Opracowany formularz badania REW „Rewitalizacja w gminie”, może stanowić narzędzie gromadzenia danych w kolejnych okresach. Jego struktura uwzględnia aktualne wymagania stawiane procesom i programom rewitalizacji – jako jednego z źródeł informacji o procesach rewitalizacji w gminach. Formularz REW jest też spójny z badaniami prowadzonymi w ramach statystyki publicznej. W zakresie dotyczącym miejscowych planów rewitalizacji, łącznie z badaniami „Lokalne planowanie i zagospodarowanie przestrzenne” (PZP-1), stanowią kompletny system gromadzenia danych z zakresu planowania przestrzennego w gminach.

Dobrej jakości dane statystyczne wymagają ścisłej współpracy zainteresowanych stron. Praca badawcza pozwoliła na zainicjowanie badań o rewitalizacji w gminach, dostarczając decydom, naukowcom i środowisku samorządowemu danych o ważnych współcześnie problemach z zakresu rozwoju lokalnego. Z uwagi na swoją ważność i aktualność tematyka rewitalizacji powinna być uwzględniona w przyszłych badaniach statystycznych. Jednocześnie powinny być podjęte kroki mające na celu zacieśnienie współpracy między podmiotami będącymi bezpośrednio odbiorcami i dostawcami danych. Pozwoli to na wypracowanie trwałych i coraz lepszych standardów partnerstwa mających na celu pozyskiwanie właściwych i potrzebnych danych, a także wykorzystanie istniejących źródeł informacji o rewitalizacji mogących przyczynić się zarówno do poprawy jakości gromadzonych informacji, jak i odciążenia respondentów. W tym celu pożądana jest współpraca na osi urzędy statystyczne – gminy – urzędy marszałkowskie – ministerstwa oraz grupy odbiorców danych.

Załączniki

Annexes

Załącznik nr 1 – REW dane 2015-2016_formularz wraz z wersją elektroniczną
Annex 1 – REW data 2015-2016_survey form

Załącznik nr 2 – REW dane 2015-2016_wytyczne
Annex 2 - REW data 2015-2016_guidelines

Załącznik nr 3 – REW dane 2017_formularz wraz z wersją elektroniczną
Annex 3 – REW data 2017_survey form

Załącznik nr 4 – REW dane 2017_wytyczne
Annex 4 – REW data 2017_guidelines

Załącznik nr 5 – tablice wynikowe z badania REW_dane 2017
Annex 5 – tables REW survey_data 2017